

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI
YÖNEYLEM ARAŞTIRMASI BİLİM DALI

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN MEVDUAT
BANKALARININ ÇOK KRİTERLİ KARAR ALMA YÖNTEMLERİYLE ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

Onur KAHRAMAN

İstanbul, 2019

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI
YÖNEYLEM ARAŞTIRMASI BİLİM DALI

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN MEVDUAT
BANKALARININ ÇOK KRİTERLİ KARAR ALMA YÖNTEMLERİYLE ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

Onur KAHRAMAN

Danışman: Doç. Dr. Habip KOÇAK

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

EKONOMETRİ Anabilim Dalı YÖNEYLEM ARAŞTIRMASI Bilim Dalı TEZLİ
YÜKSEK LİSANS öğrencisi ONUR KAHRAMAN'ın TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN MEVDUAT BANKALARININ ÇOK
KRİTERLİ KARAR ALMA YÖNTEMLERİYLE ANALİZİ adlı tez çalışması, Enstitümüz
Yönetim Kurulunun 25.03.2019 tarih ve 2019-8/1 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy
birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 25.04.2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Doç. Dr. HABİP KOÇAK	
2.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. SAİT ERDAL DİNÇER	
3.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. ÜNAL HALİT ÖZDEN	

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı	: Onur KAHRAMAN
Ana Bilim Dalı	: Ekonometri
Programı	: Yöneylem Araştırması
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Habip KOÇAK
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Mart 2019
Anahtar Kelimeler	: Çok Kriterli Karar Alma, TOPSIS Yöntemi, SAW Yöntemi, WSA Yöntemi, Türk Bankacılık Sistemi

ÖZ

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FAAALİYET GÖSTEREN MEVDUAT BANKALARININ ÇOK KRİTERLİ KARAR ALMA YÖNTEMLERİYLE ANALİZİ

Karar verme; bir insanın doğumu ile başlayan ve günlük yaşamının neredeyse her anında karşılaştığı, yaşamını bir sonraki aşamaya taşımak ve sürekliliğini sağlamak için en az iki veya daha fazla seçenek arasından birini seçme işlemidir. Rasyonel bir varlık olan insan, aldığı kararların faydasını/kazancını maksimize; zararını/kaybını ise minimize etmeyi hedefler. Genel hatlarıyla tanımlanan bu seçme işlemi, seçeneklerin çokluğu ve karmaşıklığı insanı; karar vermeye yönelik çeşitli yöntemler ve yollar geliştirmeye yönlendirmiştir. Günümüzde sürekli gelişen ve değişen bankacılık sektöründe, katılım bankalarının da sektöre dahil olmasıyla, etkin karar almanın önemi gitgide artmaktadır. Fon talepleri ile fon arzları, sermaye piyasası araçları ve ekonomideki kritik işlemleri düzenleyen bu ekonomik faaliyetlere aracılık eden bankalar ekonomide çok önemli rol üstlenmektedir. Bu denli önemli faaliyeti sürdüren bankaların, mevcut koşulları yorumlayabilmesi ve etkin karar alabilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, ülke ekonomisinin temel taşlarından biri olan mevduat bankaları incelenmiş, elde edilen veriler ve bulgular ışığında sonuların değerlendirilmesinde TOPSIS Yöntemi, SAW Yöntemi ve WSA Yöntemi kullanılmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Onur KAHRAMAN

Field : Econometrics

Programme : Operational Research

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Habip KOÇAK

Degree Awarded and Date : Master – March 2019

Keywords : Multi-criteria decision making, TOPSIS
method, SAW Method, WSA Method

ABSTRACT

THE ANALYSIS OF DEPOSIT BANKS IN TURKEY BY MULTI-CRITERIA DECISION MAKING METHODS

Decision-making is the process of starting with a person's birth and choosing from at least two or more options that we encounter almost every day in life, to move our life to the next stage and to ensure continuity. Human being as a rational entity aim to that maximum benefit and minimum loss. Having multi alternative and complicated this choosing process lead to that developed some various method and ways. Effective decision making significant increased after joining participation bank to banking system. Banks that play an important role in the economy play an important role in these economic activities, which regulate funding requests, funding instruments, capital market instruments and critical transactions in the economy. Banks that carry out this important activity are very important in every way to know, interpret and make decisions.

In this study, the deposit banks, which are the basic stones of the country's economy, were examined and, TOPSIS method, SAW method, WSA method were used to evaluate the results in the obtained data and findings

ÖNSÖZ

Ekonomilerin temel taşı olan bankalar; ülkelerin gelişmesinde, ticaretinde ve güçlenmesinde en büyük öneme sahip finans yapılarıdır. Bir ülke ekonomisinin ne kadar güçlü olduğu bankacılık sistemine bakılarak açıkça görülebilmektedir. Çalışmamızda Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının performansları, çok kriterli karar verme yöntemlerinden TOPSIS, WSA ve SAW yöntemleri ile incelenmiştir.

Öncelikle hayatımdaki tüm zor süreçlerde olduğu gibi bu süreçte de yardımını ve desteğini esirgemeyen en büyük şansım, eşim Cansel KAHRAMAN’a; bilginin ve öğrenmenin ne denli değerli, vicdanın ve insan olmanın ne kadar önemli olduğunu öğreten, hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim babam Aydın KAHRAMAN’a ve son olarak tez çalışmamı birlikte yürüttüğüm, üzerimde babam kadar emeği olan, öğrencisi olmaktan gurur ve onur duyduğum hocam Doç. Dr. Sait Erdal DİNÇER’e teşekkürlerimle.

Onur KAHRAMAN

İstanbul 2019

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
1. BANKACILIK SİSTEMİ	
1.1. Dünya Bankacılığının Tarihçesi	3
1.2. Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi	9
1.2.1. Osmanlı Devletinde Bankacılık.....	10
1.2.2. Ulusal Bankalar Dönemi(1923-1932).....	16
1.2.3. Özel Amaçlı Devlet Bankaları Dönemi(1933-1944)	28
1.2.4. Özel Bankaların Geliştiği Dönem (1945-1959).....	33
1.2.5. Planlı Dönem (1960-1980).....	36
1.2.6. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-2001).....	37
1.2.7. Kriz Sonrası Dönem.....	43
1.3. Türk Bankacılık Sektörünün Genel Yapısı	48
1.3.1. Mevduat Bankacılığı	49
1.3.2. Kalkınma Bankacılığı.....	51
1.3.2.1. Kalkınma Bankalarının Fonksiyonları	51
1.3.3. Yatırım Bankacılığı.....	52
1.3.3.1. Yatırım Bankalarının Fonksiyonları	53
1.3.4. Katılım Bankacılığı.....	55
1.3.5. Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Genel Yapısı.....	55
1.3.5.1. Banka, Şube ve Çalışan Sayıları.....	56

1.3.6. Bankacılığın Performans Değerlemede Kullanılan Oranlar	61
1.3.6.1. Sermaye Yeterlilik Oranları	61
1.3.6.2. Kur Riski Oranları.....	62
2.3.2.5. Likidite Yeterliliği Ölçen Oranlar.....	63
2.3.2.6. Karlılık Oranları.....	64
2.3.2.7. Gelir - Gider Yapısına İlişkin Oranlar	64
2. KARAR ALMA	
2.1. Tanım ve Kapsam	66
2.2. Çok Kriterli Karar Alma	68
2.2.1. Çok Kriterli Karar Alma Yöntemleri	69
2.3. TOPSIS Yöntemi	69
2.3.1. TOPSIS Yöntemi İşlem Adımları.....	70
2.4. SAW Yöntemi	74
2.4.1. SAW Yöntemi Aşamaları.....	74
2.6. WSA Yöntemi	76
2.6.1. WSA Yöntemi Aşamaları.....	76
3. UYGULAMA	
3.1. Amaç.....	78
3.2 Kullanılacak Teknikler	79
3.2.1 Literatür Taraması.....	80
3.2.2 TOPSIS Yönteminin İşlem Adımları ve Sonuçları.....	81
3.2.3. WSA Yönteminin İşlem Adımları ve Sonuçları.....	87
3.2.4. SAW Yönteminin İşlem Adımları ve Sonuçları.....	90
3.3. Veri Seti	95
3.4. Uygulama Sonuçları.....	97
SONUÇ.....	99

KAYNAKÇA	103
-----------------------	------------

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Bankacılığın Gelişimi.....	6
Tablo 2: Osmanlı Bankası'nın Kuruluş Hisselerinin Dağılımı	13
Tablo 3: Cumhuriyet Öncesi Türkiye'de Kurulan Yabancı Bankalar	15
Tablo 4: Cumhuriyet Öncesi Türkiye'de Şube Açan Yabancı Bankalar	17
Tablo 5: Ulusal Bankalar (1911-1923)	19
Tablo 6: 1930 Öncesi Banka Gruplarının Sektör Payları (%) 1926 – 1929.....	21
Tablo 7: 1944-1960 Döneminde Kurulan Bankalar	35
Tablo 8: 1960 – 1980 Döneminde Kurulan Bankalar.....	37
Tablo 9: 1980-2001 Yılları Arasında Kurulan Bankalar	39
Tablo 10: 2000-2006 Yılları Arasında Banka Sayıları	45
Tablo 11: Şube Sayısının Gelişimi ve Fonksiyonel Dağılımı (2000-2006).....	46
Tablo 12: Personel Sayısı Dağılımı (2002-2006).....	46
Tablo 13: Türkiye'deki Banka, Yurtiçi ve Yurtdışı Şube Sayıları.....	56
Tablo 14: 2018 yılı POS, ATM, Kart Sayıları.....	60

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Türkiye'de Faaliyet Gösteren Banka Şube Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı 58
- Şekil 2:** Banka Çalışan Sayısı (kişi) 59
- Şekil 3:** Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Çalışan Sayısı 59

GİRİŞ

Karar alma, insanoğlunun dünyaya gelmesinden başlayarak ölümüne dek, hayatta karşılaştığı farklı koşul ve durumlarda bir sonraki aşamaya geçmek için önceki tecrübelerine ve bilgi birikimine dayanarak süreci yönlendirmesidir. Belirlenen bir hedefe ulaşmak, hedefe ulaşma doğrultusunda seçeneklerin karmaşıklığı ve koşulların durumuna göre karar alma aşamasını zorlaştırmaktadır. Geçmişe doğru ilerlediğimizde karar alma aşamasının hem tekil hedeflerden oluştuğunu hem de seçeneklerin ve durumların daha basit yapılara sahip olduğunu göreceğiz.

Dünyayı oluşturan toplumların, ülkelerin gelişmesi ve ilerlemesi geçmişte daha yavaş iken; gelişen teknoloji, bilgi birikimi ve şartlar ile geleceğe koşarak ilerlemektedir. Oldukça hızlı ilerleyen bu süreç karar almadaki ilkeliliği, sadeliği ve basitliği belirli rasyonel formlar, yöntemler ve sayısal temelli uygulamalara taşımıştır. Karar almadaki tekil amaçlar artık çoğul amaçlara dönmüş eşanlı birden fazla amacı maksimum seviyeye çıkarma; maliyet ve giderleri minimuma indirme hedefi, karar alıcıları çok amaçlı karar alma sorunu ile karşı karşıya getirmektedir. Bu sorunu aşmak için çeşitli çözüm yöntemleri oluşturulmuş, bilimsel yöntemler geliştirilmiş ve bu çözüm yöntemleri ışığında probleme çözümler aranmıştır. Elde edilen çözümler uygulamalarında başarılı sonuçlar ortaya koymuş ve kendini ispatlamıştır. Çok kriterli karar alma yöntemlerini diğerlerinden ayıran en büyük fark, hedeflerin farklı önem derecelerine göre değerlendirilebilmesine olanak sağlamasıdır. Karar alma problemi çözümlerinde genellikle amaçların öncelikleri dikkate alınmakta ve ona göre çözüm sağlanmaktadır. Kısıtlı olan bu kaynakların en etkili şekilde kullanılması gerekmektedir.

Kaynakların kısıtlı olması sorununun önüne geçilebilmesi için, bunların etkin kullanılması gerekliliği, firmaları çeşitli çözüm yöntemlerine yönlendirmiştir. Birçok alanda kullanılan çok amaçlı karar alma yöntemleri finans sektöründe de oldukça yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Gelişen teknolojinin yaratmış olduğu yeni ihtiyaçlar, istekler ve doyumsuzluk arzuları da yeni bir tüketici profili oluşturmuştur. Oluşan bu tüketici profiline sahip kişilerin ihtiyacını karşılamak isteyen bankalar, artan rekabet ortamına katılım bankalarının da kısıtlı kaynakları ile dahil olmasının ardından kendi hedeflerini belirleyip en etkin kararı almak zorundadır. Bankaların hemen hemen her biriminde hedefler

oluşturulmakta ve oluşturulan bu hedeflerin başarı ile gerçekleştirilebilmesi için en iyi kararın uygulanması gerekmektedir.

Yönetim birimleri, çatışan kriterler karşısında karar almada geçmiş bilgi birikimi ve tecrübelerinden yararlanabilirler. Ancak yöneticinin kararı, bilgi birikimi ve tecrübesi çok hızlı gelişen durumlar karşısında yeterli olmayacak, analitik yöntemlere, elde edilen sayısal temellere oturtulmuş sonuçlara başvurmak durumunda kalacaktır. Sayısal yöntemlere başvuran yönetimlerin aldığı başarılı sonuçlar; bu sistemlere olan eğilimi arttırmış, sistemlerin uygulama alanını genişletmiş ve üzerine yapılan çalışmaları bir hayli arttırmıştır.

Bu çalışmada, çok amaçlı karar alma yapısı incelenerek bankacılık sektöründe hizmet veren bankalar analiz edilmiş ve etkinlik analiz uygulaması yapılmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmakta olup, birinci bölümde bankacılık sisteminin doğuşu ve Türk bankacılık sistemi anlatılmış; ikinci bölümde çok kriterli karar alma genel yapısı ve yöntemlerinden bahsedilmiş; üçüncü ve son bölümde ise eldeki veriler ışığında yöntemlerin uygulaması yapılarak amaç ve kapsam ortaya konmuştur.

1. BANKACILIK SİSTEMİ

1.1. Dünya Bankacılığının Tarihçesi

Para ve banka kelimelerinin arasındaki sıkı ilişki, geçmişe bakıldığında bugünkünden pek farklı değildi; bu iki kavramın oluşum ve gelişim süreci birbiri ile çok ilişkilidir. Bankacılıktaki gelişmenin parayı, paradaki gelişmenin de bankacılığı etkileyerek bugüne ulaştığını görmekteyiz. Dünyadaki devletlerarası güç dengelerinin değişimini, ülkelerin siyasal yapısını, ülkelerin başarısını o ülkedeki bankacılık sistemine; parasının değerine bakarak rahatlıkla yorumlayabiliriz. Bugün de görüyoruz ki parası değerli ve bankacılık sistemi güçlü olan ülkeler dünya siyasetine de yön vermektedir.

Paranın icadından sonra ticaretin gelişmesi, enternasyonal boyuta ulaşması para ile ilgili oluşumları mecburi kılmış, meydana öncelikle sarrafları çıkarmıştır. Bundan dolayı sarrafları önce bankerlerin sonra da bankacılığın öncüsü kabul etmek isabetli olacaktır. Banka kelimesi de esasında İtalyanca “banco” sözcüğünden, sarrafların üzerinde finansal işlemlerini gerçekleştirdiği “masa, sıra” dan gelmektedir. Halk, sarraflardan taahhüt ettiğini yerine getirmeyip iflas edenlerin bancosunu kırardı. Bu nedendir ki batı dillerinde iflas eden kişilere “banço” kelimesinden türeyen “bankrupt” denilmektedir. Sarrafların iştigal alanını büyütmeleri, nakit kabul etmelerinin de ötesine geçerek transfer işlemlerini yapıp portföyüne kredi sağlamaları bunları “mevduat ve transfer” bankalarına dönüştürmüştür. Para ticareti gerçek anlamda mal ve sermaye ticareti ile uğraşan sınıflarla, tefeciler ve tüccarların oluşturduğu burjuvazi ile doğmuştur.¹ Ticaretteki sermayenin artması, bankacılık olgusunu önemli bir noktaya taşımıştır. Sermaye artışını takip eden sanayi devrimi ile bankacılığın artan hızda katlanarak ilerlemiştir.

Bugün dünyanın her noktasında şubeleri bulunan ülke sınırlarını aşmış global finansal sistemlerin temelini oluşturup ekonomilere yön veren bankaların doğuşunun Sümer ve Babil’e kadar uzandığı düşünülmektedir. Tarihteki ilk banka, Sümerler tarafından M.Ö 3500 yılında “maket” adıyla oluşturulan dinsel kuruluşlardır.² İlk medeniyetlerde, bir tapınak en güvenli sığınak olarak kabul edilir; hırsızları caydıran kutsal karaktere sahip yapılardır. İnsanların varlıklarını koruma ihtiyacı, insanları tapınaklara yönlendirmiş böylece ilk bankacılar rahipler

¹ Filiz Yetiz, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Nisan 2016; 9(2)

² Nurhan Aydın (Ed.), **Bankacılık Uygulamaları**, TC. Anadolu Üniversitesi yayını No:1711, Eskişehir 2006, s.21

ve ilk banka şubeleri de tapınaklar olmuştur. Tapınaklarda biriken bu varlıklar, rahipler tarafından hasat zamanı geri almak kaydı ile çiftçilere, ilk zamanlarda aynı; sonraki zamanlarda ise parasal krediler sağlamışlardır. Daha sonraki süreçlerde elde edilen tarihi kalıntılarda hesaplar arası işlemler mevduat ve ödünç kabulleri, alış-veriş tutanakları ve belgelerine rastlanmıştır. Bunun yanında bankacılık ile ilgili oluşturulan ilk kurallar, M.Ö 2000 yılında Hammurabi kanunlarında maketlerin gerçekleştirdiği finansal işlemlerin nasıl yönetileceği, borcun nasıl alınıp nasıl bu ödeneceği ve ödenmemesi durumunda uygulanacak faiz oranları da açıkça belirtilmiştir.³ Belirlenen bu faiz oranı, tarımsal ürünlerde ana sermayenin 1/3'ü, nakitte ise 1/5'i olarak saptanmıştır. Ayrıca doğal afetler neticesinde ürün elde edilmeyen yıllarda faiz işletemeyeceği, borcun tahsil edilemeyeceği ifade edilmiştir. Ayrıca tahsis edilen krediler karşılığında, taşınır mal rehini, gayrimenkul ipoteği ve toplumda saygınlığı olan kişilerin kefareti sözleşmesini içeren işlemler de gerçekleştirilmiştir. Uzak ülkeler ile yapılan ticaret ilişkilerinde, mal değişiminde banknot gibi dolaşan çek ve teminat mektuplarına benzeyen evraklar da kullanıyorlardı. Tüm elde edilen bu veriler ışığında, o dönemlerde de organize bir piyasanın var olduğu sonucuna varılabilir.

Zamanla zengin tüccarlar gelişen bu bankacılık sektörüne yönelmiş ve maketlerin finansal işlem tekeline son vermişlerdir. Böylece bankacılık faaliyeti maketler ile tüccarlar arasında el değiştirerek ticaretle uğraşan varlıklı sınıfın güçlenmesine ve bankacılık faaliyetinde uzmanlaşmasına neden olmuştur. Ticaretin bu kadar gelişmiş olması, ürün çeşitliliği ortak bir değişim aracına olan ihtiyacı doğurmuştur.

İlk çağlardan beri süregelen bankacılık faaliyetleri, toplum zorunlu gereksinimden dolayı yoğun olarak Yunanistan, Kartaca ve şüphesiz Roma' da ortaya çıkmıştır; ancak Hristiyanlığın engeliyle karşılaşmıştır.⁴ MÖ. VII. Yüzyılında Yunanistan' da krallar kendi adına para bastırmışlar; Sicilya, Kartaca ve Lidya' yı ele eden Persler de bankacılık faaliyetleri Ortadoğu'ya ulaşmıştır.

³ Ünal H. Özden, **Türkiye' deki Mevduat Bankalarının Performansları ÇKKV Yöntemleri İle Analizi**, Ankara: Detay Yayıncılık, 2009, s.15.

⁴ Pierre des Essars, **A History Of Banking**, <http://oll.libertyfund.org>, (25 Şubat 2018).

MÖ. IV. yüzyıldaki banka aktiviteleri, daha önceki toplumlarda olmadığı kadar çeşitliydi. Özel girişimcilerin yanı sıra kilise ve yönetimde finansal işlemleri üstlenmiş, mevduat kabul etmiş, kredi vermiş, para birimlerini diğer bir para birimlerine çevirmiş ve para madeninin saflığı ve değerini ölçmüşlerdir.⁵ MÖ. III yüzyıldan M.S II yüzyıla kadar en parlak dönemini yasayan Roma imparatorluğunda bankacılığın çok hızlı geliştiği gözlenmektedir. Roma'da bankaların çalışmaları; yasalar, kanunlar, emirnameler ile en ince ayrıntısına kadar düzenlenmiş ve denetlenmiştir. Roma'da üst tabaka bankacılığa, diğerleri kadar ilgi göstermemiş bankacılık işlemleri daha alt tabaka olan tacirler ve armatörler tarafından gerçekleştirilmiştir.

Ortaçağ' da denizcilik faaliyetinin gelişmesi ve okyanuslara dayanıklı gemilerin icadı ile deniz ticaretine olan ilgi artmış, deniz aşırı seferler başlamıştır. Tüccarlar daha fazla para kazanma isteğiyle, yeni yerler keşfetmeyi arzulayan denizcileri desteklemiş ve yeni keşifler sonucu elde edilen değerli madenlerin de Avrupa'da bankacılık sisteminin gelişmesinde etkili olmasını sağlamıştır. Bu dönemde, yeni bir bankacı profili ortaya çıkmaya başlamıştır. Yeni bankacılık anlayışı, geleneksel özellikleri olan ihtiyatlılık ve ileri görüşlülük özelliklerine, gelişme ve açılma ihtiyacı ilkelerinden de yararlanarak, girişim ve kâr düşüncesini ekleyebilmişlerdir.

1453 yılında dünyayı etkileyen İstanbul'un fethi dolaylı olarak bankacılığı da etkilemiştir. Yeni bir çağı başlatan bu olay sonucunda oluşan Rönesans ile birlikte ticaret yolları değişmiş, bu değişim de kilise hukukunun faiz yönünden yumuşamasını beraberinde getirmiş, yasal kabul görmeyen faizi, kabul edilmeye başlandı. Bütün bu gelişmeler bankacılığın ilerlemesine katkıda bulundu. Bankacılar sosyal statü olarak Ortaçağ' da zayıf iken; Rönesans döneminde kendini topluma kabul ettirmiş ve güçlü hale gelmiştir.

Gelişen dünya ticaretinde ortak bir değer olmamış olması ve özellikle Güney Amerika' dan gelen madenler ile farklı değerlerde madeni paralar basılması piyasadaki paraların farklılığını tamamen arttırmış, bozuk piyasanın oluşmasına neden olmuştur ve paraların birbirleri karşısındaki değerleri belirlenememiştir. Bu karışıklığın önüne geçmek için 1609 yılında ilk modern bankalardan olan Amsterdam bankası Hollanda'da kurulmuştur. Yeniçağda devletlerin yeni yerler sömürgeleştirme isteği özel sektörün yeni üretim tesisleri

⁵ History Of Banking, 2018, <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ac19> , (27.Eylül.2018).

kurmasına ve ekonomik sistemin canlanmasına neden olmuştur. Canlanan bu ekonomik hayat nakit sermaye talebinin artmasına, bunun sonucunda para ve kredi alanında yeni ihtiyaç doğmasına neden olmuştur. 1637 yılında Venedik’ te Venedik Bankası (Banco di Rialto) kurulmuştur. Bu banka çek ve banknot kullanımını sağlayan “Conta di Banca” yani “Banka Hesabı” sistemini geliştirmiştir.

Tablo 1
Bankacılığın Gelişimi

MÖ.3500	Sümer ve Babil’de mabetlerde rahiplerin borç verdiği dair bankacılık belgeleri bulunmuştur.
MÖ. 2000	Eshunanca Krallığı ilk bankacılık yasalarını düzenlemiş, faiz oranını %20 olarak hükme bağlamıştır. Hammurabi yasaları, kredi verme, mevduat toplama, komisyon işlemlerini hükme bağlamış, kredi senetleri killer üzerine 2 nüsha halinde yazılmıştır.
MÖ. 1000	İlk ve Orta Çağ’da Yunanlılar, Romalılar ve Mısırlılar bankacılığı geliştirmiş, eski Mısır’da faiz sınırlanırken eski Yunan’da bankacılık denetimlerine başlanmıştır.
1609	Amsterdam Bankası kurulmuştur.
1637	Venedik Bankası kurulmuş, çek ve banknot yenilenmiştir.
1640	İngiltere Kralı tarafından tüccarların altına el konulmasıyla birlikte, altınlar ‘goldsmith’ denilen tüccarlara sertifika karşılığı verilmeye başlanmıştır.
1694	İngiltere Merkez Bankası (İlk Merkez Bankası) kurulmuştur.
1907	Sistem, Federal Reserve Bank (ABD Merkez Bankası) ile olgunluğa ulaşmış ve modern banka sistemini oluşturmuştur.

Kaynak: Aydın Nurhan, Bankacılık Uygulamaları, Anadolu Yayıncılık, 2006, 21.

1640 yılında İngiltere kralı, Londra kulesinde saklanan, tüccarların altınlarına el koyarak tüccarların devlete güvenini sarsmıştır. Bu güven problemi de tüccarları, altınlarını “goldsmith” olarak adlandırılan altın tüccarlarına vermeye yönlendirmiştir. Goldsmithler aldıkları altın karşısında tüccarlara şahadetname belgelerini vermiş ve almış oldukları altınların oluşturduğu atıl servet borç isteyenlere “goldsmith notes” diye oluşturdukları kendi çeklerini vermeye başlamıştır. 18. Yüzyılda bu çekler piyasada genişçe yer bulup yayılarak paraya dönüşme yolundaki ilk adımı oluşturmuştur.⁶

⁶ The Evolution of Banking, 2017, <http://kenyanwallstreet.com>, (28 Şubat 2018).

18. Yüzyılın sonlarından sonra sömürge arayışının artması ve buna bağlı dünya ticaretinin hızla gelişmesi bankacılık alanında yeni gelişmeleri ortaya çıkarmış, uzmanlaşma kurumsallaşma ve büyüme yönelimlerini ortaya çıkarmıştır. O tarihlerden günümüze ulaşan ve arasında İtalyan Monte dei Paschi di Siena' nın da bulunduğu, Alman ve İngiliz bankaları bulunmaktadır.

Batı bankacılık sisteminde uzmanlaşma dışındaki diğer bir yapı da birleşmedir. Batı'da ticari kapitalizmin sanayi kapitalizmine dönüşmesi ile beraber küçük işletmeler yerini büyük sanayi işletmelerine bırakmıştır. Tıpkı sanayi kapitalizminde olduğu gibi; küçük ölçekli bankalar sınai faaliyetlerine başlamış, uluslararası nitelik kazanmış ve büyük ölçekli bankalara dönüşmüştür.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, sistemler arasındaki belirginlik, ülkeler arasında gelişmiş, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomileri ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte bankacılık faaliyetleri bir yandan merkezi planlı devletlerin finans sistemine göre şekil alırken, diğer yandan gelişmekte olan ülkeleri ve ekonomilerini finansal açıdan kaldırmak için “Kalkınma Bankacılığı” kavramı doğmuştur. Daha sonra sermayesi devletlere ait olan ancak uluslararası nitelikli, para ve kredi kurumları ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1944 yılında düzenlenen “Bretton Woods” Konferansında, savaşın yarattığı ekonomik ve sosyal yıkımın yaralarını sarmak amacıyla “Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (International Bank for Reconstruction and Development)” adıyla bugün ki Dünya Bankası (The World Bank), kurulmuştur.⁷ Diğer kurulan bankalar ise Uluslararası Para Fonu (International Money Found – IMF), Dünya Bankası (World Bank – WB), Avrupa Yatırım Bankası (European Investment Bank – EIB) kurulmuştur.

Dünya Bankası (World Bank)

Dünya ekonomisinde geçmiş 70 yıl boyunca büyük değişim yaşanmıştır. Dünya bankası geliştirmekte veya geçiş sürecinde olan 100 ülkeye borç vererek bilgi ve tavsiye sunarak düzenleme sağlar. Dünya bankası iklim değişikliğine, gıda güvenliğinden eğitime, tarıma, finans ve ticarete kadar çeşitli konularda ülke hükümetleri, özel sektör, sivil toplum

⁷ Dünya bankası web sitesi, <http://www.worldbank.org/en/about/unit>, (01 Mart 2018).

kuruluşları, bölgesel kalkınma bankaları, düşünce kuruluşları ve diğer uluslararası kuruluşlarla birlikte çalışmaktadır. Tüm bu çabalar 2030 yılına kadar aşırı yoksulluğu sona erdirmek ve nüfusun %40' ını ortak refah düzeyine getirmek içindir. Asıl kurulma sebebi II. Dünya Savaşı sonrasında tahrip olan ülkelerin yeniden yapılanma düşüncesi olsa da zaman içinde bu düşünce yerini; baraj yapma, elektrik sistemleri, sulama sistemleri, yollar vb. sosyal kalkınma harcamalarına bırakmıştır.⁸ 1960 yılında Uluslararası Kalkınma Derneği'nin kurulmasıyla banka kendisine öncelikli hedef olarak en az kalkınmış ülkeleri kalkındırma hedefini seçti. Bugün bu banka grubu yoksullukla mücadele, ekonomik büyümeyi destekleme, sürdürülebilir gelirden kaliteli yaşam standartlarına kadar her alanda faaliyet göstermektedir. Banka hizmetlerine olan talep günden güne artmakta ve banka yükselen bir taleple karşılaşmaktadır. Karşılaştırmak gerekirse 1947 yılında verdiği borç 497 milyon iken bu borç 2015 yılında 60 milyar dolara ulaşmıştır. Dünya Banka'sının 1947 bu yana aralarında devam eden 12.000 geliştirme projesi vardır.

Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)

International Monetary Fund (IMF), 1944 yılında 44 ülkenin, USA(Amerika Birleşik Devletleri)'in New Hampshire bölgesinde bulunan Bretton Woods kasabasında düzenlenen konferansta, 1930 buhranına da katkıda bulunan rekabete dayanan devalüasyonların tekrarını engellemek için kurulan ekonomik işbirliği örgütüdür.⁹ IMF'nin birincil hedefi uluslararası para sistemi istikrarını sağlamaktır. Bir diğer görevi döviz kurları ve uluslararası ödemelerin, ülkelerinin ve vatandaşlarının birbirleriyle işlem yapmalarını sağlayan sistemi sağlamaktır. Fonun görev süresi, küresel istikrarın üstlendiği tüm makroekonomik ve mali sektör konularını içerecek şekilde 2012'de güncellendi.

IMF, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana küresel ekonomiyi şekillendirmede rol oynamıştır.

İşbirliği ve Yeniden Yapılandırma (1944-1971)

⁸ Dünya bankası web sitesi, <http://www.worldbank.org/en/about/unit>, Erişim Tarihi 09 Mart 2018

⁹ IMF resmi web sitesi, <http://www.imf.org/en/About>, (01 Mart 2018).

İkinci Dünya Savaşının sona ermesiyle, uluslar ekonomilerini yeniden inşa etmeye başladılar. IMF, döviz kuru istikrarını sağlamak ve ticareti olumsuz etkileyen para değişimini denetlemek için kuruldu.

Bretton Woods Sisteminin sonu (1972–1981)

1971 yılında sabit kur sistemi çöktükten sonra, ülkeler kendi kur düzenlemesini seçmede serbest bırakıldılar. 1973-74 ve 1979 yılında ortaya çıkan petrol şoklarında ülkelerin bu şokların sonuçlarıyla başa çıkması için adım attılar.

Borç ve Sancılı Reformlar (1982-1989)

Petrol şokları uluslararası krize yol açmış ve IMF bu krize tepki vermiş ve krizi koordine etmiştir.

Doğu Avrupa ve Asya’ da Toplumsal Değişim (1990-2004)

IMF, eski Sovyet Bloğu ülkelerinin merkez planlamadan piyasa odaklı ekonomiye geçişinde yardımcı oldu.

Küreselleşme ve Kriz (2005- ...)

Ekonomik politika ve uluslararası finansal sistemin istikrarı için sermaye akımlarının yükselişinin devam etmesinin sonuçları tam olarak kestirilememektedir. Mevut kredi krizi ve uluslararası gıda, petrol krizi açıkça gözükmemektedir ve bu gelecek kriz için IMF hazır olarak beklemektedir.¹⁰

1.2. Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bankacılık, ekonomik politikalara, uygulamalara ve koşullara göre yapılanmıştır. Türkiye’de finans sisteminin gelişmesi Cumhuriyet öncesi bankacılık ve Cumhuriyet sonrası olmak üzere iki başlık altında incelenmiş olsa da bankacılık sektöründeki asıl yapısal dönüşüm Cumhuriyet ile başlamaktadır. Bankacılık sektörü, Osmanlı Devleti’nin son dönemine kadar toplumda kendine yer bulamamış; devletin son

¹⁰ IMF resmi internet sitesi, <http://www.imf.org/en/About>, 08 Mart 2018).

döneminde ise bulunduğu şartlardan kaçınılmaz hale gelmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte bankacılık faaliyetlerinin gelişiminin, ekonominin genel yapısı ve iktisadi etkinliği ile oldukça sıkı bir etkileşim içinde olduğu görülmektedir. Bu nedenle Türkiye bankacılık sektörü, iktisadi kırılımların bulunduğu dönemlere göre alt bölümler halinde incelenmiştir.

1.2.1. Osmanlı Devletinde Bankacılık

Genel olarak Türk - İslam devletlerinde bankacılık sektörü, örf adet - dini gerekliliklerin, kuralların etkisiyle toplumda kendine çok geç yer edinmiştir. Bankacılığın gelişmemesinin nedeni; Türklerin daha çok göçebe yaşamaları ve savaşçı özelliğinin getirmiş olduğu asker kimliğidir. İslam dininin faizi yasaklamış olması da bankacılığın toplumda yer bulamamasının diğer bir nedenidir.

1453 yılında İstanbul'un fethi ile birlikte Osmanlı Devleti, Avrupa'nın ekonomisiyle ve ekonomik faaliyetleri gerçekleştiren bankerlerle tanışmıştır. Fatih Sultan Mehmet, her alanda olduğu gibi ekonomik faaliyetler alanında da gayrimüslimlerin mesleklerini icra etmelerini, kanunlarına uymak ve gerekli vergileri ödemek şartıyla serbest bırakmıştır.

16. Yüzyıldan sonra Avrupa büyük bir değişim ve değişimin tetiklediği gelişim sürecine dahil oldular. Avrupa bu değişim ve gelişim sürecine dahil olurken Osmanlı Devleti bu gelişimin dışında kalarak bir çok alanda Avrupa'nın gerisine düşmüştür. Karlofça Antlaşması ile gerileme sürecine giren Osmanlı Devleti teknolojik gelişmeler konusunda da gelişmemiştir.

Osmanlıda geniş ürün çeşitliliğinin getirmiş olduğu gelişmiş ticaretin varlığı; banka ve bankacılık faaliyetine olan ihtiyaca rağmen bankacılık 19. Yüzyılın ortalarına kadar gelişmemiştir. Halkın genelinin tarım – hayvancılık ya da askerlik mesleği ile ilgilenmesi ve vergi toplama yöntemlerinin bugünden farklı olması para ekonomisinin gelişmemesine neden olmuştur. Pazarlarda ve panayırda trampa ekonomisine devam edilmesi mübadele ekonomisinin uzun yıllar devam etmesine neden olmuştur.

18. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin sanayi devrimini gerçekleştirememesi, son dönemlerdeki duraklama ve gerileme sebebiyle sanayi ve ticari faaliyetlerinin daralması ve ekonominin dışa bağımlı hale gelmesi, bankacılık sistemini olumsuz etkilemiştir. Osmanlı Devleti, Batı Avrupa' da gerçekleşen sanayi devrimine yetişemeyerek ekonomik konjonktürü

yakalayamamıştır. Batılı devletlerin sömürgecilik sahnesinden elde ettikleri servet birikimini, sanayi devrimi ile birlikte sanayi sektörüne aktarması bankacılık sektörünün gelişmesine yol açtı. Osmanlı Devleti'nde ise bankacılık sektörünün gelişimi, hazinenin iç ve dış borçlanması için gerekli paranın karşılanabilmesi ile etkili oldu.

Osmanlı Devleti'nin sömürgecilik yarışı dışında kalması ile birlikte sanayi faaliyetlerini de yakalayamamış olması bankacılık sektörünün Osmanlı Devleti'nde 19. Yüzyıla kadar gelişmemesine neden olmuştur. Osmanlı Devleti'nde bankacılık faaliyetleri banker ve sarraflar tarafından devlet hazinesine kredi vermek, kambiyo senetleri yapmak, talepte bulunan yatırımcının birikimini değerlendirmek, devlet adamlarına ait malların gelir yönetimini gerçekleştirmek gibi işlemler ile sınırlı kalmıştır.¹¹ Bizanslılar Döneminden buyana tüccar ve bankerlerin önemli merkezi olmuş Galata ve çevresinde faaliyet gösteren bu bankerler “Galata Bankerleri” olarak adlandırılmışlardır.

Galata da toplanmış bu bankerler iki gruba ayrılmıştır. Birinci grup, Galata'dan tüm Osmanlı coğrafyası ekonomisine hakim bankerlerden oluşurken diğer grubu ise hazine tarafından tescili gerçekleştirilmemiş, sınırlı sermaye ve kısıtlı işlemleri gerçekleştiren köşe başı sarraflardan oluşmaktaydı. Köşe başı sarrafları, genellikle para değiştirme ve küçük miktarlarda borç para verme işlevlerini gerçekleştirirken, bir kısmı da kırsal kesimle ilişki içindeydi. Fakat bunlar ticaretten uzaklaşıp tefeciler gibi kırsal kesime kredi sağlıyorlardı¹². Galata bankerleri genellikle azınlıkların kurmuş oldukları kuruluşlar olmuşlardır. Ayrıca Galata Bankerleri; devlet tarafından, vergi toplama konusunda yetkilendirilmiş, hazine borçlarını kapatma ve kısa vadeli kaynak bulma konularında etkili olmuşlardır.

Osmanlı Devleti'nde uzun savaşların yaşanması, savaşlar ile beraber ağır yenilgilerin neden olduğu tazminatlarında gelmesi, Osmanlı'nın hazinenin giderlerini karşılayamaması Osmanlı Devleti'nin borçlarının giderek artmasına neden olmuştur.

¹¹ Volkan Sevinç, **Türk Bankacılık Sistemi'nin Avrupa Birliği Bankacılık Sistemi'ne Entegrasyon Süreci Ve Karşılaştırmalı Analizi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015, s. 4

¹² Fatma Gündoğdu, **Türkiye'de Bankacılık ve 1980 Sonrası Dönemin Değerlendirilmesi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi, Erzurum 1998, s.54

Osmanlı Devleti, bütçe açıklarını gidermek için 1840 yılında, ilk kağıt para olan Kaime' yi piyasaya sunmuştur. Bütçe açıklarını kapatmak için kullanılan bu paranın sürekli ve kontrolsüz basılması Kaime' yi yabancı paralar karşısında değersiz kılmıştır. Hükümet dış borç dengesini korumak için arayış içerisine girmiş ve Galata bankerlerine başvurmuşlardır. Osmanlı Devleti'nde, hazinenin gelişigüzel yönetilmiş olması, her seferinde daha da ağır şartlar ile Galata Bankerlerine borçlanıp bu bankerlerin nüfuz ve itibar kazanmasına olanak sağlamışlardır. Osmanlı Devletinde finans gücü Galata Bankerlerinin eline geçmiş ve ekonomik bağımsızlığını kaybetmeye başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin Galata Bankerlerinden aldığı borcun artarak devam etmesi, Kaime' nin sterlin karşısındaki büyük değer kaybı ve dış piyasada kaynak bulmanın zorlaşması ile bankerlerin nüfuzu aşırı derecede güçlenmiştir. Bundan dolayıdır ki J. Alleon ve Th. Baltaazi adlı iki banker yönetimin izniyle mali danışmanlık ve finansman hizmeti vermek için 1847 yılında İstanbul Bankası'nı kurmuşlardır. Hükümetin bankaya bir hayli borçlanması, borcunu zamanında ödeyememesi ve mali yapısının bozulması ile 1852 yılında iflas edip kapatılmıştır.

Osmanlı Bankası

Kırım Savaşı (1853-1856) Osmanlı Devleti ekonomisini olumsuz etkiledi ve ilk dış borcunu aldı. Yeterli mali gücü olmayan Osmanlı Devleti, tarihinde ilk kez Avrupa devletlerinden (İngiltere ve Fransa) borç para almaya başladı. Bu savaş sonrasında Osmanlı Devleti'nde birçok banka kurulmuştur. İlk banka Kırım Savaşı sonrasında yapılan Paris Barış Anlaşması sonucu, Osmanlı'dan borçlarını almayı kolaylaştırmak için İngiltere, Fransa ve Avusturya devletleri tarafından Osmanlı Bankası kurulmuştur. Osmanlı Bankası banknot çıkarma yetkisine sahip bir banka olup Merkez Bankası kuruluncaya kadar da bu görevi yürütmüştür. Ayrıca banka, devletin gelirlerini toplayarak iç ve dış tüm ödemelerini yapma yetkisine sahiptir. Bunun yanında tahvil ve bono çıkarma yetkisine sahip tek banka olmuştur. 1863 yılında Fransız sermayesinin de eklenmesiyle banka Bank-ı Osman-i Şahane (Imperial Ottoman Bank) ismini almıştır.¹³ Osmanlı Bankası, devletin borçlanma bankacılığının başlangıcı olarak gösterilmektedir.

¹³ Sevinç, s.8

Tablo 2
Osmanlı Bankası'nın Kuruluş Hisselerinin Dağılımı

Hisse Senetlerinin Sahipliği	Hisse Senetlerinin Paylaşımı (Adet)*	Ortaklık Payı (%)	Hisselerin Değeri (Fransız Frank)*
İngiliz Sermaye Grubu	80.000	%59.26	40.000.00
Fransız Sermaye Grubu	50.000	%37.04	25.000.000
Osmanlı Devlet	5.000	%3.70	2.500.000
Toplam	135.000	%100.00	67.500.000

Kaynak: Biltekin Özdemir, Osmanlı Devleti Dış Borçları: 1854-1954 Döneminde Yüzyıl Süren Boyunduruk, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2010/403, 2. Baskı, Şubat 2010, Ankara, s. 36.

* Hisse senetlerinin her biri 500 Fransız Frangı'nı temsil etmektedir. Kuruluşta sermayenin yarısı ödenmiş durumdadır.

Osmanlı Devletinde banka kurulmasının altında 2 neden yatmaktadır. Bunlardan birincisi; bütçe açığından kaynaklanan dengesizlikleri gidermek için avans ve kısa vadeli hazine bonolarının düzenlemesi, ikicisi ise dış borçların alınması, alınan borçların anapara ve faiz ödemelerinin yapılmasında Batılı alacakların güvendiği bir sistem oluşturulması amaçlanmıştır. Giderek artan borçların finanse edebilmek ve Avrupa ülkeleri ile aracılık görevini üstlenecek finans kuruluşuna ihtiyaç duyulması bu bankanın kurulmasına neden olmuştur.

Osmanlı Bankası, 500.000 İngiliz Sterlini ile İngiliz sermayesi ile kurulmuştur. Banka, başlangıçta ödeme ve iskonto işlemleri gerçekleştirmek için kurulmuştur. Ancak; 4 Şubat 1863 tarihinde Fransız sermayesinin kabulü ile Bank-ı Osmanî-i Şahane adını almıştır.

Bankanın imtiyaz sözleşmesindeki maddeler :

- Bankanın imtiyaz sözleşmesindeki ilk maddeye göre, kuruculara Osmanlı Bankası adını taşıyan bir devlet bankası kurma imtiyazı vermiştir. (**Madde 1**)
- Banka işlemlerini ifa ederken imtiyaz kuralları ve devletin kanunlarını korumak esasına dayalı, padişahın himayesi ve devletin kontrolünde olduğu belirtilmiştir. (**Madde 2**)
- Devlet, bankanın teftişi için bir görevli atayacak, aynı görevli banka işlemlerini öğrenip tüzüğe uygunluğunu kontrol edecektir ve devlet ile hazine arasında gerçekleştirilecek mali işler için bir muhasebeci atayacaktır. (**Madde 3**)
- Osmanlı Bankası'nın ilerleyen zamanda arttırabilmek kaydıyla 2.700.000 sterlin (67.500.000 frank) sermayesi olacak, bunu temini için her biri 500 franklık 135.000 hisse senedi çıkarılacaktır. (**Madde 4**)

- Bankanın 6 ay kuruluş süresi bittikten sonra faaliyet süresi 30 yıl olup, yirmi dokuzuncu yılda devlet, bankayı fesih edebilme hakkına sahiptir. **(Madde 5)**
- Meclis İstanbul' da 2 veya 3 üyesi olan bir müdürlük; Londra ve Paris'teki kurucular tarafından seçilecek 3 azadan oluşan üye yönetilecektir. **(Madde 7)**
- Banka banknot çıkarma yetkisine sahip olup, gösterildiğinde bedelini ödemek zorundadır. **(Madde 9)**
- Banknot Türkçe olarak memur tarafından mühürlenecek ve bankanın müdürü yada muhasebecisi tarafından imzalanacaktır. Devletin onayı alınmadıkça 200 kuruştan az banknot basılmayacaktır. **(Madde 10)**
- Banka açıldığı tarihten itibaren 2 sene boyunca kasasında, tedavüldeki paranın yarısı kadar ve bu sürenin bitiminden sonra da asgari, bu ücretin üçte birine eşit miktarı nakit halde tutacaktır. **(Madde 11)**
- Banka para çıkarma yetkisine sahip tek banka olacaktır. **(Madde 12)**
- Banka, hazinenin veznedarı görevini üstlenerek hazine gelirlerini İstanbul'da toplayabilecektir. Banka, şubelerinin bulunduğu illerde de hükümetin talebi doğrultusunda hazinenin gelirlerini toplayabilecektir. **(Madde 13)**
- İç ve dış borçların, anapara ve faiz ödemelerinde banka yetkili olup, bu işlemlerin her biri için %1 komisyon alacaktır. **(Madde 14)**
- Banka iç ve dış piyasada temsil yetkisine sahip olup, gerekli gördüğünde değersiz madeni paraları tedavülden kaldırmada yetkiliydi. **(Madde 15)**
- Devlet, bankanın faaliyetlerini yürütebileceği yapının arsasını bedava sağlayacak; banka şubelerinin olduğu yerdeki arsaların satın alınmasını kolaylaştıracaktı. **(Madde 17)**
- Banka şubeleri ve bankanın gerçekleştirdiği tüm işlemler her türlü vergiden muaf olacaktır. **(Madde 18)**
- Banka, en az bir Türkçe ve Fransız gazetesinde aylık işlemlerini gösterir belge yayınlayacak olup, yılda bir kez de bilanço defteri hazırlatıp gazetelerde ilan edilecektir. **(Madde 19)**
- Kurucular, devlet hesabına 20.000 sterlinlik devlet tahvili veya banknot Fransa ve İngiltere merkez bankasına teslim edecekler. Banka faaliyete geçtikten sonra söz konusu tutar kuruculara geri iade edilecektir. **(Madde 20)**

- İmtiyaz fermanından sonraki 6 ay içerisinde banka faaliyete geçecek olup, aksi takdirde alınan 20.000 sterlinlik bakiye mukavele hiç olmamış gibi hükümsüz olacaktır. (**Madde 21**)
- Taraflar arasında bir anlaşmazlık yaşanırsa, devlet ve kurucular arasında eşit olarak belirlenmiş hakemlere danışılacaktır. Banka yönetimi ile üçüncü kişiler arasındaki davalara ise Osmanlı Devleti' nin ticaret mahkemeleri bakacak ve bankanın eyaletlerde oluşabilecek davalarına İstanbul' daki ticaret mahkemeleri ile Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliyyeye götürmeye haklı olacaktır. (**Madde 21**)¹⁴

Türkiye' de faaliyet gösteren yabancı sermaye yapılı firmalar, hazineye borç vererek kendi ülkelerinin çıkarlarına hizmet etmiş, kendi uyuğunda bulunan iş adamlarını finanse etmiştir. Yabancı sermaye rekabetinin yaşandığı Osmanlı Devleti'nde yabancı bankalar kendi ülkelerinin ilgi duydukları bölgelere yoğunlaşmışlardır. Osmanlı Devleti'nde kurulan yabancı bankalar;

Tablo 3
Cumhuriyet Öncesi Türkiye'de Kurulan Yabancı Bankalar

Kuruluş Yılı	Banka İsmi	Sonuç
1847	İstanbul Bankası (Banque de Constantinople)	1852 yılında faaliyeti sona ermiştir.
1856	Bank-ı Osmani (Ottoman Bank)	1863 yılında Bank-ı Osmani Şahane'ye katılmıştır.
1863	Bank-ı Osmani Şahane	Osmanlı Bankası A.Ş. ünvanı ile Türkiye'de faaliyetini devam ettirmiştir.
1864	Şirketi Umumiye-i Osmaniye Bankası	1893 yılında faaliyetini durdurmuştur.
1865	Şirketi Maliye-i Osmaniye Bankası	Faaliyetlerini kısa sürede sona erdirmiş, Osmanlı Bankası'na devrolmuştur.
1869	İtibari Umumi-i Osmani Bankası	1899 yılında tasfiye olunmuştur
1871	Avusturya-Osmanlı Bankası	1874 yılında Osmanlı Bankası'na katılmıştır.
1872	Avusturya-Türk Bankası	1873'de tasfiye olunmuştur.

¹⁴ Kaya Bayraktar, **Osmanlı Bankasının Kuruluşu, Faaliyetleri Ve Osmanlı Devleti'nin Moratoryumdaki Yeri**, İstanbul 2002, s.s 99

1872	İkinci İstanbul Bankası	1894 yılında Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi'ne katılmıştır.
1872	Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi	1899 yılında tasfiye edilmiştir.
1888	Selanik Bankası	Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası adı altında faaliyetine devam etmiştir
1891	Midilli Bankası	1909 yılında faaliyeti sona ermiştir.
1909	Türkiye Milli Bankası	1913 yılında tasfiye olunmuştur.
1910	Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası	1914 yılında tasfiye olunmuştur.
1910	Osmanlı Ticaret Bankası	

Kaynak: Namık Aydemir, "Dünden Bugüne Bankacılık", Ankara 2002, s. 11-13.

1.2.2. Ulusal Bankalar Dönemi(1923-1932)

Cumhuriyet dönemi bankacılığına yeni Türkiye 13'ü yabancı sermayeli, 22'si ise ulusal sermayeli olan toplamda 35 banka ile başlamıştır. Ulusal banka sayısının yabancı banka sayısından fazla olmasına karşın tek şubeli ve yerel ihtiyaca karşılık veren bankalardan oluşmuştur. Bu bankaların, savaştan yeni çıkan bir ekonominin ihtiyaçlarına yeteri kadar cevap verememesi nedeniyle, ekonomisi daha güçlü olan yabancı bankaların sektörde egemenlik kurmasına neden oldu. Bu yabancı sermayenin bankacılık işlemleri dışında ülkemizde yer alan yabancı firmaları da finanse etmesi, Türkiye ekonomisinin gelişmesine engel oluyor ve yeterli desteği sağlamıyordu. Bunun yanında Merkez Bankasının işlevlerinin yabancı bankalar tarafından gerçekleştirilmesi de yerli ekonominin gelişmesinde ciddi bir engel oluşturuyordu.

Tablo 4
Cumhuriyet Öncesi Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar

Yılı	Banka Adı	Ülkesi
1875	Credit Lyonnais	Fransa
1899	Deutsche Palastina Bank (Alman-FilistinBankası)	Almanya
1900	Bristish Oriental Bank	İngiltere
1902	Anglo-Palestine Company	İngiltere
1904	Atina Bankası	Yunanistan
1904	Şark Bankası	Yunanistan
1905	Wiener Bankverein	Avusturya
1906	Deutsche Orient Bank	Almanya
1907	Societa Commerciale d'Oriente	İtalya
1909	Deutsche Bank	Almanya
1911	Banca di Roma	İtalya
1919	Banka Commerciale İtalyana	İtalya
1919	Banka Marmaroş Blank ve Şürekası	Romanya
1921	Hotantse Bank Üni. N.V. (Felemenk Bahriyet Bankası)	Hollanda
1922	Memaliki Şarkiyeye Fransız Bankası	Fransa
1922	American Express Co.	A.B.D
1922	Şarkı Karip Ticaret Bankası	İngiltere
1922	İyoniyen Bank Limited	İngiltere

Kaynak: Öztin Akgüç, 100 Soruda Türkiye’de Bankacılık, İstanbul 1989

1930 yıllara kadar geniş imtiyazlarını sürdüren Osmanlı Bankası, TCMB kurulmasıyla imtiyazlarını kaybetmiştir. Cumhuriyet dönemine kadar kurulan bankaların çoğunun sermayesi yabancı sermaye kaynaklıdır. Milliyetçilik akımı ve II. Meşrutiyet ile birlikte sermayesi milli olan yerel ve tek şubeli birçok banka kurulmuştur.

Osmanlı Devletinde ulusal sermayeli bankacılığın gelişmesindeki ilk girişim, 1863 yılında Niş valisi Mithat Paşa'nın Memleket Sandıkları'nın kurması olmuştur. Kurulan bu sandıkların ülkenin tümünde yaygınlaşması için bir kararname yayınlanmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda Memleket Sandıklarının işleyişinde görülen bozulmalar nedeniyle etkinliği azalmıştır. Memleket Sandıkları çeşitli düzenlemeler ile birlikte 1883 yılında Menafi Sandıkları adını almıştır. Merkezi yönetimin kontrolüne bırakılarak sandıkların aksaklıklarını giderilebileceğini düşünülmüş, bu referans ile 1833 yılında "Menafi Sandıkları" kurulmuştur.

Menafi Sandıkları' ile beraber sandıkların idaresi tekrar düzenlenmiş, kayıt ve muhasebe işleri güncel, yenilikçi ve bilimsel esaslara göre yürütülmeye başlanmış, direk merkezin denetimi uygulanmıştır. Gerçekleştirilen bu yeni yapılanma sandıkların yönetimine her ne kadar bilimsel ve yenilikçi işleyiş kazandırsa da çağdaş örgütlenmeye olan ihtiyacı giderememiştir.¹⁵

Menafi Sandıkları' nın ihtiyaçlara artık cevap veremediği, idari yönden revize gerektiği ve sınırlı kaynak gerçeği de eklenince, var olan yapının bir bankaya dönüştürülmesi fikrini doğurmuş, II. Abdülhamit kontrolünde bu bankacılık fikri üzerine derinlemesine düşünülmüştür. Sadrazam Kamil Paşa'nın raporunda Menafi Sandıkları' nın artık etkinliğini kaybetmesi üzerine kaldırılarak, sandıkların yerine Ziraat Bankası kurulması gerekliliğini belirtmiştir. Sadrazam Kamil Paşa'nın hazırladığı bu rapor sonrasında II. Abdülhamit'in onayıyla 15 Ağustos 1888'de Menafi Sandıkları' nın yerine modern finans kuruluşu olarak Ziraat Bankası 10 milyon sermaye ile kurulmuştur. Menafi Sandıkları da banka şubelerine dönüştürülmüş, Menafi Sandıkları'nın fon kaynakları oluşturulan menafi hisseleri ile bankaya aktarılmış ve bundan sonraki hisseler de bankanın sermayesine devredilmiştir.

Cumhuriyet Öncesi dönemde kurulup Cumhuriyet döneminde de varlığını sürdüren diğer bir ulusal kredi kuruluşu İstanbul Emniyet Sandıkları olmuştur. Yalnızca tasarruf toplamaya yetkili, tüzel kişiliği olan ve dört kişilik bir komisyonca yönetilen bir kuruluş olarak, Mahmutpaşa semtinde küçük bir mağazada çalışmalarına başladı. Büyük ölçüde küçük mevduatlara dayanan tasarruf alışkanlığın yaygınlaştırmayı amaçlayan bu sandıklar 1868 yılında kurulmuştur. Sermayesi olmadan kurulan bu sandık, ihtiyaç sahiplerine kredi verme işlemi de gerçekleştirmiş olup, 1907 yılında bazı faaliyetlerini Ziraat Bankasına devretmiştir. İstanbul, Ankara ve Bursa'da bulunan şubeleri 1959'da 12'ye, 1981'de 50'ye çıkmış olup, 28 Ekim 1983'te çıkarılan 107 sayılı kanun hükmünde kararnameyle, 1 Ocak 1984'ten geçerli olmak üzere Ziraat Bankası bünyesine alınmış ve şubeleri de Ziraat Bankası şubelerine dönüştürülmüştür.¹⁶

Ziraat bankası kuruluşu ile beraber Anadolu'nun her tarafına hızla yayılmış ve farklı büyüklükte birçok şubesi açılmıştır. 1923 yılında Ziraat Bankası'nın şube sayısı 316'ya

¹⁵ Ziraat Bankası Resmi İnternet Sayfası, <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bankamiz/hakkimizda/bankamiz-tarihcesi>, Erişim Tarihi : 02.12.2018

¹⁶ Ansiklopedi.biz Resmi İnternet Sayfası, <http://www.ansiklopedi.biz/tarih/istanbul-ennivet-sandigi>, İstanbul Emniyet Sandığı, Erişim Tarihi: 02.12.2018

ulaşmıştır. Ziraat Bankasının yanında, özellikle II. Meşrutiyet ile başlayan yeni milliyetçilik akımlarının da etkisiyle 1908 yılı ve sonrasında milli bankaların sayısı hızla artmıştır. I. Dünya Savaşı ile birlikte milliyetçilik hareketi bankacılık sektöründe de kendisini göstermiştir. 1911-1923 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde milli sermaye ile büyük bir bölümü bölgesel ihtiyaçlara cevap veren ve tek şubeli 21 banka kurulmuştur.

I. Dünya Savaşı nedeniyle Osmanlı Bankası'ndan borç alınamaması mali güçlük çeken Osmanlı Devletini iyice zora sokmuş ve milli banka gereksinimini iyice arttırmıştır. Bu nedenle ülke içinde biriken sermayeyi milli olmayan bankalardan almak ve elde edilen bu sermayeyi ulusal ticareti canlandırmak amacıyla milli bankalar kurulmuştur. Kurulan bu bankalar halka; esnaf kredisi, ticari kredi, tarımsal kredi, emlak kredisi ve tüketim kredisi gibi krediler sağlamışlardır.

Tablo 5
Ulusal Bankalar (1911-1923)

Yıl	Banka İsmi
1911	İstanbul Bankası
1912	Konya İktisadi Milli Bankası
1913	Adapazarı İslam Ticaret Bankası
1913	Karaman Milli Bankası
1914	Emval-i Gayrimenkule ve İkrizat Bankası
1914	Milli Aydın Bankası
1916	Akşehir Bankası
1917	İtibar-i Milli Bankası
1917	İktisat-i Milli Bankası
1917	Manisa Bağcılar Bankası
1917	Konya Ahali Bankası
1918	Ticaret ve İtibari Umumi Bankası
1919	Eskişehir Çiftçiler Bankası
1919	Adapazarı Emniyet Bankası
1920	Konya Türk Ticaret Bankası
1920	İktisadi Türk A.Ş.
1922	Bor Zürra ve Tüccar Bankası
1923	İstanbul (Dersaadet) Küçük İstikraz Bankası

Kaynak: Öztin Akgüç, Cumhuriyet Dönemi'nde Bankacılık Alanında Gelişmeler, Ankara, 1975, s. 12.

Bu dönemde kurulan bankalar genellikle Avrupa ile ticari faaliyette bulunan bölgeler ve demiryolu ağının uzanmış olduğu bölgelerde kurulmuştur. Dönemin iktidarı olan İttihat ve Terakki yönetimi de milli bankaların kurulmasını desteklemiştir.¹⁷

Cumhuriyet döneminde yönetim, iktisadi kalkınmayı sağlayacak bir finans oluşumunun olmaması ve buna ihtiyaç duyması nedeni ile devlet eliyle düzenlemeye gidilmesi ve kalkınmayı destekleyecek bir ulusal bankacılık fikrini doğurmuştur. Ancak 1929 yılında yaşanan büyük buhrana kadar bu fikir yapısal bir değişim olarak ortaya çıkmamıştır. 1929 yılında dünyada yaşanan ekonomik buhran birçok bankanın faaliyetlerini durdurmasına neden olmuştur.

Ülkede Türk burjuvazi sınıfının olmayışı ve izlenen hatalı politikalar nedeniyle sermaye birikimi yoktu. Bu nedenle Osmanlı'da finans sektörü gayrimüslimlerin tekelindeydi.

Atatürk'ün 1923 yılında düzenlenen İzmir İktisat Kongresi'nde söylemiş olduğu "Bir ulusun hayatıyla doğrudan doğruya ilgili olan ekonomisi, çöküşünün de yükselişinin de nedenidir. Zamanımız bir iktisat çağıdır. Kılıç kullanan kol yorulur ama saban kullanan kol yorulmaz, her gün daha çok güçlenir ve toprağına daha iyi sahip olur. Osmanlı İmparatorluğu her şeyden önce sabanın karşısında yenildi. Kılıçla zafer kazananlar er geç yerlerini sabanla zafer kazananlara bırakmak zorunda kalırlar. Ulusal egemenlik, iktisadî egemenlikle birleştirilmelidir yoksa kazanılan askerî ve siyasî başarılarından olumlu sonuçlar elde edilemez"¹⁸ ve yine 1 Mart 1922 yılında TBMM' deki konuşmasında "bugünkü uğraşımızın amacı tam bağımsızlıktır. Tam bağımsızlık ise ancak mali bağımsızlıkla sağlanabilir. Bir devletin maliyesi bağımsızlığını yitirince, o devletin bütün bölümlerinde bağımsızlık felce uğrar. Çünkü devletin her kolu ancak mali güçle yaşar..." sözü bağımsız bir ekonomiye ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Ekonomik gelişmenin milli finans kurumlarıyla gelişebileceği düşüncesi, İzmir İktisat Kongresinden sonra alınan kararlar ile hakim düşünce olmuştur.

Atatürk'ün de bağımsız ekonominin öneminin üzerinde durması, Cumhuriyet ile beraber ülkenin ekonomisinin şahlanması için bankacılığın geliştirilmesi ve Osmanlı döneminde yabancı bankaların uygulamaları örnek alınarak, ulusal bankacılık özelliği taşıyan ve hükümet kontrollü bankaların kurulması kaçınılmaz olmuştur.

¹⁷ Sevinç, S. 13.

¹⁸ Hasan Sabır, **Atatürk'ün Ekonomi Anlayışı**, Sayıştay Dergisi, Sayı 62

Cumhuriyet ile oluşan ulusalcılık fikrinin gelişmesi, her alanda olduğu gibi ulusal bankacılık alanında da kendini göstermiştir. Ulusal bankacılık fikrinin gelişmesi ile ortam sağlanmış ve 1923-1930 yılları arasında ulusal banka sayıları giderek artmıştır. 1923-1930 arasında yabancı banka kurulmamıştır. Ancak Türkler tarafından kurulan banka sayısı sürekli artmıştır.

Tablo 6
1930 Öncesi Banka Gruplarının Sektör Payları (%) 1926 – 1929

Banka Grupları	Aktif	Mevduat	Kredi	Sermaye	Kâr	Şube Adedi	Banka Adedi
Kamu	23	18	17	43	38	75	5
Özel	11	12	9	6	20	6	5
Yerel	3	1	2	6	4	2	53
Yabancı	63	69	72	45	38	17	35
Toplam	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Sevinç, S.s 14

17 Şubat 1923 yılında gerçekleştiren İzmir İktisat Kongresi'nde atılan bu tohumlar, kongre sonrasında filizlenmiştir. Ulusal bankacılığın benimsenememesi durumunda, Türk ekonomisinin yabancı sermaye gücünün altında ezileceği anlaşılmıştır. Bu görüşün kabulü ile ilerleyen yıllarda birçok adım atılmıştır. 1923 yılında ulusal sermayeli 22, yabancı sermayeli 13 banka bulunmaktadır.¹⁹

Cumhuriyetin ilk döneminde finans piyasası, o döneme kadar olduğu gibi yabancı kuruluşların elindeydi. Bankalar finansal işlemleri gerçekleştirirken yabancı vatandaşlara ayrıcalık tanımaktaydı. Tüm bu nedenlerle ulusal bankacılığın kurulması ve geliştirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmış ve özel kesimin sermaye yetersizliği nedenlerle devlet eliyle çalışmalar başlamıştır.

26 Ağustos 1924 tarihinde İş Bankası'nın kuruluşuyla Cumhuriyet döneminin ilk milli bankası kurulmuş oldu. Bunu 1925 yılında faaliyete başlayan Sanayi Ve Maden Bankası, 1925'te İstanbul Esnaf Bankası, 1926 yılında ise Emlak ve Etyam Bankası kurulmuştur. 1929

¹⁹ Merin Özkan, **Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi Ve Krizler Sonrası Rekabet Yapısı**, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2011 , s. s 22

yılında yaşanan büyük ekonomik bunalımda bankacılık sektörü durma noktasına gelmiş, çoğu banka faaliyetlerini durdurmuş, 1930'lu yıllarda beş adet devlet bankası kurulmuştur. Bunlar; 1933 yılında kurulan Sümerbank ve aynı yıl kurulan İller Bankası, 1935 yılında kurulan Etibank, 1937 yılında kurulan Denizbank ile Halk Bankası olmuştur.²⁰ Ayrıca 1931 yılında ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kurulmuştur.

Türkiye İş Bankası

Cumhuriyetin ilanı ile başlayan süreçte, yeni Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin, ekonomik sorunları aşmak için ilk ulusal banka olan İş Bankası kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk milli bankası olan İş Bankası'nın kuruluş fikrini ise Atatürk'ün baldızı Vecihe Hanım şu şekilde nasıl aktarıyor:

"Atatürk İzmir'deki evimizin selamlık kısmında özel odasında çalışırdı. Bakanlarla Atatürk sık sık çalışma odasında görüşürdü. Celal (Bayar) Bey de sık çağırdığı bakanlarındandı. Gene böyle bir gün, Celal Bey önce Atatürk ile onun çalışma odasında görüştü, sonra da bizim yanımıza geldi. Biz; Latife ablam, ben ve babam selamlık bölümünde oturuyorduk. Bu sözünü ettiğim bina şimdi Özel Türk Koleji olarak faaliyette bulunmaktadır... Evet, bu binada babam ile Celal Bey arasında Atatürk'ün 250 bin lirasının nasıl değerlendirilmesi gerektiği üzerinde konuşuldu. Babam ihracat ve ithalatın yabancılar tarafından yapıldığını hatırlatarak bu işleri yapacak bir Türk şirketinin kurdurulmasını önerdi. Celal Bey de bankacılık işlerinin de yabancılar elinde olduğunu hatırlatarak, bir banka kurulmasının yararlı olacağını söyledi. Sonunda da görüş birliğine vardılar. Bugün gibi aklımda, güzel bir akşamüstü idi. Daha sonra Atatürk de çalışma odasından çıkıp yanımıza geldi." ²¹

Atatürk'ün kayınpederi Muammer Bey'in ticaret yapacak bir şirket kurması teklifi Celâl Bayar'a riskli gelmiş, daha önce bankada çalışan Celâl Bey; Türk tacirlerin yabancı bankalardan faydalandığını hatırlatarak banka kurulması fikrinin bir amme hizmeti olacağını düşünmüştür.

²⁰ Abbas Bayır, *Türk Bankacılık Sisteminde 2001 Yılı Sonrası Yeniden Yapılanma Sürecinin Analizi*, İstanbul-2009, S.s 59

²¹ Türkiye İş Bankası resmi internet sitesi, <https://www.isbank.com.tr/TR/hakkimizda/bizi-taniyin/tarihimiz/ogunlerden-bugunlere/Sayfalar/ogunlerden-bugunlere.aspx>, 08.Aralık.2018

İzmir İktisat Kongresi sonrasında 26 Ağustos 1924 tarihinde bizzat Atatürk'ün girişimiyle Türkiye'nin ilk ulusal bankası olan Türkiye İş Bankası kuruldu. Atatürk, İş Bankası ilk Genel Müdürlüğüne Celâl Bayar'ın atamasını yapıp daha sonra yönetim kurulu üyelerini de güvendiği kişilerden ve yakın dostlarından seçmiştir. İş Bankası, 37 mensup ile 2 şubede bankacılık serüvenine Ankara'da başladı. Bir milyon TL sermayenin fiilen ödenen iki yüz elli bin TL'sini Mustafa Kemal bizzat kendisi karşıladı.

İş Bankası özel hukuk kurallarına bağlı anonim şirket olarak kurulmuştur. İş Bankasına kamu bankası görünümü veren, sermayenin temini, yöneticileri ve kurucusu olmuştur.

İş Bankası milli işletmelerin kredi gereksinimini finanse ederek ülkede mevduat ve tasarrufların gelişmesine öncülük sağlayıp ulusal bankacılık görevini en iyi şekilde temsil etmiştir.

Türkiye İş Bankası kuruluş amacına uygun yatırımları gerçekleştirerek, yeni kurulan ülkenin ekonomik kalkınması ve sanayileşmesinde en etkili rolü üstlenmiştir. Bunu yanı sıra halkı tasarrufa yönlendirmek için yeni ürünler hayata geçiren, seyahat çeklerini sunan öncü banka olmuştur. İş Bankası kumbara geleneği bugüne kadar devam etmiş, her yeni neslin tasarrufu öğrenip, tarihinden güç alarak geleceğe emin adımlar atmasını sağlamıştır.

İş Bankası, biryandan ülkenin iktisadi kalkınmasında etkin bir rol oynarken diğer yandan alanında uzman bankacıların yetişmesine katkıda bulunuyor. 1933 yılında Akşam Gazetesi'nde Atatürk'ün yapmış olduğu açıklama şu şekildeydi: “Banka, memleketimizin ekonomik durumuna çok yararlı hizmetler yapmıştır. Bence, bütün bu hizmetlerin üstünde daha büyük olan bir hizmeti de bankacılığa gençlerimizi yetiştirmiş olmasıdır. En çok bununla övünürüz.”²²

Türkiye İş Bankası kısa zamanda gelişerek, halkın tasarruflarını değerlendirirken, yatırımcıların finansman ararken, kısacası halkın her ihtiyacında kendini içerisinde bulduğu ilk banka haline gelmiştir. İş Bankası halk üzerinde güven inşa ederek bankacılığa olan güveni sağlamış, halkı tasarrufa yönlendirmiş, halka milli bankacılık fikrini benimseterek yabancı bankalara karşı üstünlük sağlamıştır.

²² Mumay, Can. “İşte 93 yıllık İş Bankası tarihi”, **Sözcü**. 26 Ağustos 2017

İş Bankası tasarruf ve kredi dışında yeni kredi kuruluşlarının doğmasında ve gelişmesinde de etkin rol oynamıştır. Bu dönemde de İş Bankası ülkenin sanayileşme hamlesinde büyük sorumluluk üstlenmiştir. 1925 yılında Anadolu Sigortayı kurarak sanayi ve sigortacılık alanına yatırımlar yaptı ve iştiraklere paralar yatırdı. 1950 ve 1960 yılları arasında çoğu sınaî işletmenin mimarı, ortağı ya da işletmecisi oldu. Ayrıca ülkede kurulmakta olan sınaî tesislerin kurulmasına da finansal destek sağladı. Birinci sanayi Planına uygun olarak cam şişe sanayi kurup Sümerbank ile birlikte Malatya Bez Fabrikası'nı faaliyete sokmuş ve Isparta Gül Yağı Tesisleri'nin kurulmasına katkıda bulunmuştur. Şeker, cam, dokuma, demir-çelik, madencilik, lâstik, otomobil sektörü gibi birçok alanda sektöre öncülük etmiştir. 1960 yılı sonrasında ise planlı iktisadi dönemde kalkınma planı çerçevesinde, kalkınmanın sağlanabilmesi için öncelik verilen sektörlere yönelmiştir. İş Bankası kimya, gübre, cam şişe, demir dışı metaller, makine ve madenî eşya, karayolları taşıt imalât, bira-malt ve turizm sektörleri kısacası her sektörde ya öncü ya da yardımcı olmuştur. Sınaî Kalkınma ile Sınaî Yatırım ve Kredi Bankası yapısında yatırım bankalarının inşa edilmesinde görev üstlenmiştir.

Bugün dünyanın en güçlü bankaları arasında yer alan, Cumhuriyetin ilk ulusal ve milli bankası olan Türkiye İş Bankası, ülkenin zor dönemlerinde hiçbir çıkar ve kâr gözetmeksizin her zaman milletin yanında olmuştur ve yarında yanında olmaya devam edecektir. Yukarıda bahsettiğimiz Cumhuriyet kuruluşları bugüne kadar ülkenin ekonomik gücünü sağlayan ve omuzlayan lokomotifi olmuştur.

Sanayi ve Maadin Bankası

Sanayi ve Maadin Bankası 1925 yılında, 633 sayılı kanunla kurulmuştur. Banka, devletin sanayi ve maden üretiminde doğrudan görev almış ve bu görevi üstlenen ilk kurum olmuştur. Kalkınma bankası şeklinde kurulan ve kalkınma bankasının ülkemizdeki öncülerinden olan bu bankanın faaliyete başlaması ile Türk bankacılık sisteminde işletmecilik faaliyetinde bulunan bankacılık sisteminin de ilk örneklerinden oluşturmuştur.

Sanayi ve Maadin Bankası yeni gelişen sanayi alanlarına kredi desteği vererek gelişmelerde düzenleyici rol oynamıştır. Banka sermayesi 1926 yılında 6.147.137 TL olarak hesaplanmış iki milyon TL nakit kalan kısmı ise taşınmaz malalardan oluştuğu belirtilmiş ve 1930 yılında ise bankanın tüm sermayesi ödenmiş durumdaydı.

Sanayi ve Maadin bankası, Hereke, Feshane ve Bakırköy Mensucat Fabrikası, Tosya Çeltik Fabrikası'nı bünyesinde tutmuş; Bünyan İplik ve Isparta İplik Fabrikası, Maraş Çelik Fabrikası, Malatya Elektrik ve Aksaray Elektrik Şirketine, Kütahya Çini Fabrikası, Yalvaç Sanayi Ticaret Şirketine ise ortak olmuştur.²³

Bankanın faaliyetlerini kendi işletmelerinde yoğunlaştırması ve sermayesinin sınırlı olması nedeniyle bünyesinde bulunan, iştirakleri dışında kalan, kuruluşlara sanayi kredisi sağlama konusunda yetersiz kalmıştır.

1932 yılında Sanayi ve Maadin Bankası bünyesinde bulundurduğu tüm fabrikaları Sanayi Ofisi'ne devretmiş ve sadece sanayi kredisini verme işlemlerini gerçekleştirmiştir. Bu sanayi kredisi işlemlerini gerçekleştirebilmek için 1932 yılının Temmuz ayında "2064 sayılı kanun" ile Türkiye Sanayi ve Kalkınma Bankası'na devrolmuştur. Sanayi Ofisi'ne devredilen fabrikalar ise 1933 yılında Sümerbank' a devredilmiştir.

Emlak ve Eytam Bankası

Milli bankacılığının gelişimi ve kalkınmasının inşaat sektöründeki kısmını ise Emlak ve Eytam Bankası temsil etmekteydi. Banka, 1926 tarihinde, 844 sayılı kanun, yirmi milyon TL sermaye ile devlet inşaat sektörüne finansal destek sağlamak için kurulmuştur.

Emlak ve Eytam Bankası' sının kuruluşu amacı daha önce eytam sandıklarına gelen ve yönetimi yapılan yetim paraları, bu bankaya devredilmiştir. Banka belediye sınırlarındaki tüm gayrimenkulleri ipotek ederek kredi tahsis edipmiş buradan gelen faiz gelirleri ile de yetimlere destek olmuşlardır. Ülkedeki imar durumundan yararlanıp katma değer elde etmek isteyen ve daha sonra etkinliğini kaybeden Emlak ve Eytam bankası tasfiye sürecine girmiştir.

Emlak ve Eytam Bankası'nı döneminde, diğer bankalardan ayıran en önemli özelliği gayrimenkul ipoteği karşılığında fon sağlayan banka olmasıdır. Savaşın enkaz halinde çıkan ülkenin şehirleşmesinin yanında, mesken inşaatına da uzun uzun vadeli borçlarla desteklemiştir.

²³ A. Gündüz Ökçün, **Türkiye İktisat Tarihi Semineri**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara Ss 442.

1964'te Emlak Bankasına dönüşen Emlak ve Eytam bankası, 1988 yılında Anadolu Bankası ile birleşmiş ve Türkiye Emlak Bankası A.Ş. olmuştur. 2001 yılındaki özelleştirme kararı ile birlikte Ziraat Bankası'na devredilmiştir.²⁴

Merkez Bankası

1856 yılında Ottoman Bank (Bank-ı Osmani), 1863 yılında kendini fesih edip İngiliz-Fransız işbirliği ile Osmanlı Bankası(Bank-ı Osmanî-i Şahane) adıyla o günkü merkez bankası fonksiyonunu kısmen yürütmüştür. Banka, sermayesinin yerli ve milli olmaması tepki toplamış, milli bir merkez bankası kurulması fikrini zorunlu kılmıştır. Sermayesi yerli olan bir banka fikri, 1917 yılında Osmanlı İtibar-ı Millî Bankasının faaliyete girmesi ile sonuçlanmıştır. Bu banka ise Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgi ile ayrılması dolayısıyla merkez bankası fonksiyonlarını yerine getirebilecek bir ulusal banka olma hedefine ulaşamamıştır.²⁵

Cumhuriyet döneminde ekonomik koşulların yeni bir banka kurmaya müsait olmaması sebebiyle Osmanlı Bankası'nın yetki süresi 1935'e kadar uzatılmıştır. Ancak; para piyasasının Türklerin yönetiminde olan ulusal bir banka tarafından yönetilmesi bağımsızlık görüşüne daha uygun olacaktır. Bu nedenle Atatürk'ün söylediği gibi "Kurtuluş Savaşı ile kazanılan siyasi bağımsızlığı ekonomik bağımsızlıkla güçlendirmek" için bir merkez bankası kurulması yönünde çalışmalar hızlanmıştır.

Bu çalışmalar doğrultusunda merkez bankasının kuruluş aşamasında ülkemiz yetkilileri, diğer ülke merkez bankası yetkililerinden görüş istemiştir. 1928 davet üzerine Türkiye'ye gelen Hollanda Merkez Bankası İdare Meclis Üyesi Dr. G. Vissering, hazırladığı raporda hükümetten bağımsız bir merkez bankasının gerekliliğini vurgulamıştır. 1929 yılında İtalyan Uzman Kont Volpi ise Türk parasının istikrarının sağlanması için merkez bankasının kurulmasının şart olduğunu ifade etmiştir. Bu referanslar ile Lozan Üniversitesi' den Prof. Leon Morf' un yardımlarıyla merkez bankasının kurulmasına ilişkin yasa tasarısı hazırlanmıştır. T.C Merkez Bankası bütün bu görüşler ve çalışmalar çerçevesinde, sermayesinin yarısından fazlası devlet ile KİT' lere ait olan, özel hukuk hükümlerine haiz

²⁴ Bozoklu, S.s 286

²⁵Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Resmi İnternet Sitesi,
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkında/Tarihçe>, Erişim Tarihi:
10.Aralık.2018

anonim şirket olarak 11 Haziran 1930 yılında “1715 sayılı kanunla” Resmi Gazete’ de yayınlanarak kurulmuştur. Farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülen işlemlerin de yeni kurulan Merkez Bankası bünyesinde toplanmasıyla 3 Ekim 1931 yılında faaliyetine başlamıştır.

Merkez Bankası’ nın sermayesi on beş milyon TL sermaye ile kurulmuştur. Bu sermaye yüz lira değerinde yüz elli bin adet hisse senedi şeklinde bölünmüş ve A, B, C, D olmak üzere dört sınıfa ayrılmıştır:

- A hisseleri devlete,
- B hisseleri milli bankalara,
- C hisseler yabancı bankalar ile imtiyazlı şirketlere,
- D sınıfı hisseler ise Türk ticari kuruluşları ile Türk vatandaşı olan gerçek ve tüzel kişilere ayrılmıştır.

Merkez bankasının kuruluş kanununa göre temel hedefi ekonomik kalkınmayı desteklemek olmuştur. Bankanın bu hedeflerini gerçekleştirebilmesi için bazı yetkilendirilmeler ile donatılmıştır.

- Temel politika aracı olan reeskont oranını belirlemek,
- Para piyasasını ve para dolaşımını düzenlemek,
- Hazine işlemlerini yerine getirmek,
- Türk Parasının değerini ve istikrarını korumak,
- Para basmaya tek yetkili mercii olmak,
- Devletin haznedarlığı görevini üstlenmek.

Cumhuriyet yönetimi tarafından Osmanlı döneminde çıkarılmış 158.748.563 lira değerinde para teslim alınmış, 1933 yılının Ekim ayı sonu itibari ile 274.785 lira olan bu kaimeler tedavülden kaldırılmıştır. 1937 yılında ise Merkez Bankası beş liralık banknotlar kendi adına bastırıp piyasaya sunmuştur.

Sonuç olarak piyasadaki para kirliliğine son verip, ülke içerisinde azınlıkların elinde bulundurduğu finansal gücü almış ve ulusal bankacılığı benimseyip Türk Lirasının değerini korumuştur.

1.2.3. Özel Amaçlı Devlet Bankaları Dönemi(1933-1944)

1933-1944 döneminde, 1929 ekonomik buhranın etkileri yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde de ağırlıklı olarak tarım sektörünün finansmanında etkin rol oynayan bankaların faaliyetlerini durma noktasına getirmiştir. 1929 ekonomik krizi ile başlayıp 1944 yılına kadar devam eden süreçte 23 ulusal nitelikteki banka; 9 da yabancı sermayeli banka faaliyetini sonlandırmış tasfiye olmuş, birçok banka da şube sayılarını azaltmak zorunda kalmıştır. Bu dönemdeki sermaye yetersizliği nedeniyle büyük sermaye ve teknik yetkinlik gerektiren yatırımların finansmanı devlet eliyle gerçekleştirilmiştir. Devlet, iktisadi devletçilik anlayışını kendi kurduğu bankalar aracılığı ile gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda 1923-1943 yılları arasında; “Türkiye İş Bankası(1924), Türkiye İmar Bankası(1928), Üsküdar Bankası(1929), Karaman Çiftçi Bankası(1925), Eskişehir Bankası(1927), Bor Esnaf Bankası(1928), İstanbul Esnaf Bankası(1925), Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası(1925), Akhisar Tütüncüler Bankası(1924), Aksaray Halk İktisat Bankası(1926), Niğde Çiftçi ve Tüccar Bankası(1926), Afyonkarahisar Terakki-i Servet Bankası(1926), Nevşehir Bankası(1927), Kocaeli Halk Bankası(1927), Denizli İktisat Bankası(1927), Akseki Ticaret Bankası(1927), İzmir Esnaf ve Ahali Bankası(1928), Ermenek Ahali Bankası(1927), Şarki Karaağaç Bankası(1927), Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası(1928), Karadeniz Bankası(1928), Elazığ İktisat Bankası(1928), Lüleburgaz Birlik Ticaret Bankası(1929), Mersin Ticaret Bankası(1929), Kastamonu Bankası(1930), Merkez Bankası(1930), Sümerbank(1933), Belediyeler Bankası (İller Bankası)(1933), Zonguldak Yardım Bankası(1933), Kayseri Milli İktisat Bankası(1933), Etibank(1935), Denizbank.(1937), Türkiye Halk Bankası(1938)” bankaları kurulmuştur.

Sümerbank

Cumhuriyetin kurulması ile sanayinin daha etkin ve düzenli uygulanabilmesi için devlet sanayi programında öncelikli olarak adım atılması gereken sanayi kollarının, sadece bir devlet iştiraki ile gerçekleştirebilmesi için 2262 sayılı kanun ile 3 Haziran 1933 tarihinde kurulmuştur. Ülkede sanayi finansmanını sağlayacak birikim olmadığı için banka kurulmuş ve bankanın yirmi milyon lira sermayede devlet tarafından karşılanmıştır.

1933 tarihinde “Devlet Sanayi Ofisi” ile “Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası” faaliyetlerine son verilerek, Sümerbank’ın kurulmasındaki amaç özel sektör sanayisinin finansmanını sağlamak ve sanayi programını hazırlamaktır. Devlet ağır sanayi sektörü alanlarında(sanayi, madencilik, elektrifikasyon vb.) banka aracılığıyla üretim tesisleri kurarak ekonomiye katma değer kazandırmıştır. Sümerbank, Devlet Sanayi Ofisinden devraldığı işletmeleri yönetmek, devletin özel kuruluşlarda iştirakleri işletmek ve devlet eliyle yapılacak sınai işletmelerin etüt ve projelerini hazırlayarak bu projeleri yürütmek görevini üstlenmiştir. Ayrıca banka sanayinin gelişmesi için gerekli işgücü yetiştirmek ve araştırma geliştirme çalışmalarını yürütmek gibi görevleri de gerçekleştirmiştir.

Tüm Cumhuriyet kuruluşları gibi Sümerbank’ ta tıpkı bir kalkınma bankası gibi çalışarak, devletin önderliğinde gerçekleştirilen sanayileşme adımlarını düzenli ve etkili çalışmasını sağlayıp başarıya ulaştırmıştır. Ülke sanayisinin gelişmesinde gösterdiği gayret özel sektöre de ışık tutmuştur.

Etibank

Yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yeniden şekillenmesinde, sanayi sektöründeki dinamizme destek olması için Mustafa Kemal Atatürk ‘ün bizzat talimatıyla 2905 sayılı yasa ile 20 Haziran 1935 yılında kurulmuştur. Banka, Türkiye’nin zengin yeraltı kaynakları ile ilgili çalışmaların başlatılması, yeraltı kaynaklarının değerlendirilmesi, piyasaya sunulması, santrallerin yapılması ve elektrik enerjisi üretimi gibi kalkınmada ekonomik temeli oluşturan alt yapı hizmetinin sağlanması amacıyla kurulmuş ve Türkiye'nin yeraltı kaynaklarını değerlendirmek ve sanayiye katkıda bulunmak üzere sanayinin ihtiyacı olan madenleri,

endüstriyel hammaddeleri, enerjiyi üretmek ve bu işlerin gerçekleşmesi için gerekli kaynağın toplanacağı bankacılık işlemlerini yapmak için ülke ekonomisine önemli hizmetler sunmuştur. Finansman hizmetini sadece kendi iştirakleri ile sınırlandırmış, kuruluş sermayesi ise 20.000.000 lira olmuştur.

Etibank, yeniden düzenlenme amacıyla 1998 yılının başında 26.01.1998 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile Eti Holding A.Ş. ve iştirakleri olan Eti Bor A.Ş., Eti Alüminyum A.Ş., Eti Krom A.Ş., Eti Bakır A.Ş., Eti Gümüş A.Ş., Eti Elektrometalürji A.Ş., Eti Pazarlama ve Dış Tic. A.Ş. kuruldu.²⁶ Çeşitli özelleştirmeler ile farklı şirketlere satılarak varlığını sürdürmüştür.

Denizbank

Cumhuriyet Dönemi'nde sanayi, madencilik gibi alanlarda girişimleri işletmek ve finanse etmek amaçlarıyla Sümerbank ve Etibank kurulmuştu. Denizbank ise demiryolları işletmelerini yönetmek, yeni ağlar geliştirmek ve her türlü çalışmasını finanse etmek amacıyla 3295 sayılı yasa ile 30 Kasım 1937 tarihinde kurulmuştur. Denizbank kurulduktan sonra 1938 yılında faaliyete geçmiş, Denizyolları, Akay, fabrika ve havuzlar, İstanbul, İzmir limanları, Van Gölü İşletmesi vb. kurumları bünyesine almıştır. Kurulan banka, faaliyetlerin yanında deniz taşımacılığı işleriyle de ilgilenmiş; rıhtım, liman, yükleme, boşaltma, gemi kurtarma, iskelelerle şehirlerarası kamyon ve otobüs servislerinin planlaması gibi çoğu işi yapmakla görevlendirilmişti.

Lozan Barış Antlaşması ile tarafımıza bırakılan Türk karasularında gemi işletme hakkı (Kabotaj hakkı) ile denizlerimizde yabancı gemilerin yerini Türk gemilerinin almasını sağlamıştır. 1 Temmuz 1926 yılında yürürlüğe giren Kabotaj Kanunu ile birlikte, denizlerde yük, yolcu taşıma işi devlet ve özel girişimler ile yürütülmüş, devletin yolcu taşıma işi daha sonra devlet tekeline bırakılmıştı.

²⁶ Makine Mühendisleri Odası Resmi internet sitesi, http://www1.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/487315b1286f907_ek.pdf?dergi=101, Erişim Tarihi: 11.12.2018

Kurulması planlanan Denizbank'ın ilk itibari sermayesi 50 milyon lira olarak belirlenmiş ve bunun bir katına kadar artırabilme yetkisi verilmişti. Banka sermayesi, farklı devlet kurumları tarafından işletilen liman, palamar, şamandıra ve bunlara ait araçların toplamından oluşmaktaydı. Banka, 25 milyon lira hisse senedi çıkarabilecek ve bu suretle sermayesi 125 milyon lira olacaktır.

Atatürk, 1 Kasım 1937'de TBMM'nin açış konuşmasında; “ Ekonomik bünyemizdeki inkişaf, deniz nakliye vasıtaları ihtiyaçlarını her gün artırmaktadır. Yeni sipariş edilen gemilerden bir kısmı önümüzdeki ilkbaharda gelmiş bulunacaktır. Fakat bunlar bu günden görülmekte olan ihtiyaç hacmine cevap verecek adet ve nispette değildir. Yeni gemiler inşa ettirmek ve bilhassa eski tersaneyi, ticaret filomuz için hem tamir, hem yeni inşaat merkezi olarak faaliyete getirmek esbabını temin etmek lazımdır. Şu günlerde yüksek meclise, Su Mahsulleri ve Denizbank hakkında bir layiha gelecektir. En güzel coğrafi vaziyette ve üç tarafı denizle çevrili olan Türkiye; endüstrisi, ticareti ve sporu ile en ileri denizci millet yetiştirmek kabiliyetindedir. Bu kabiliyetten istifadeyi bilmeliyiz, denizciliği Türk'ün büyük milli ülküsü olarak düşünmeli ve onu az zamanda başarmalıyız.” demiştir.²⁷

Denizbank, yaklaşık bir buçuk yıllık faaliyetlerinden sonra kapatılmış, görev ve yetkileri yeni kurulan Devlet Denizyolları ve Devlet Limanları isimlerindeki iki genel müdürlüğe devredilmiştir.

Belediyeler Bankası (İller Bankası)

İller Bankası, yurdun kalkınması için bir diğer hamle olarak şehir ve kasabaların yeniden imar ve inşaa yürütmek amacıyla 2301 sayılı yasa ile 24 Haziran 1933 tarihinde, 15 milyon sermaye kurulmuştur. Banka imar planlarını hazırlamak, su, elektrik ve altyapı hizmetlerini sunmak için gerekli orta ve uzun vadeli kredilerin finansman sağlamak için kurulmuştur.

²⁷ Abdulaziz Kardeş, “Cumhuriyet Döneminde Bir Bankacılık Serüveni: Denizbank(1937-1939)”, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı: 10 Ekim 2016 s.s 132

Belediyeler Bankası'nın sadece belediyelere yönelik hizmetler sunması, hızla artan nüfus ve şehirleşme hareketine paralel olarak doğan artan kredi gereksinimini karşılamada yetersiz olması, il özel idareleri ve köylerinde bu kapsam dışında bırakılmasıyla etkinliğini kaybetmiştir. 26.01.2011 tarihinde T.B.M.M' de onaylanan ve Resmi Gazete'nin 08.02.2011 tarihinde yayımlanan nüshasındaki 6107 sayılı kanunla "İller Bankası A.Ş" olarak değiştirilmiştir. İller Bankası A.Ş özel hukuk tüzel kişiliğine haiz, bütçesi özel niteliğe sahip anonim şirket yapısında bir kalkınma ve yatırım bankasıdır.²⁸

Türkiye Halk Bankası

Genç bir devlet olan Türkiye her alanda dengeli bir yapıya bilinciyle hareket eden bir Cumhuriyettir. Her alanda olduğu gibi küçük esnaf ve sanatkârlara destekleyici politikalar uygulanması ve halk bankacılığının geliştirilmesi yeni devletin amaçları arasındaydı. Ancak, cumhuriyetin ilk yıllarında kaynak yetersizliği, üretim alanlarının yetersizliği, özel sektörün yetersiz kalması ve yaşanan ekonomik darboğaz nedeniyle küçük ölçekli işletmeleri yada esnafı, destekleyici kredi kurumlarının ortaya çıkışını engelledi. Bu engeli aşmak için kalıcı bir ekonomik kalkınma, sosyal huzurun ve toplumsal refahın sağlanması için esnaf-sanatkâr ve küçük işletmelere fon yaratmak ve sermaye birikimini oluşturmak için Türkiye Halk Bankası 1933 tarihinde "2284 sayılı kanun" ile "Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu" çerçevesinde kurulmuştur.

Halk Bankası'nın kurulmasının temelinde Ulu Önder Atatürk'ün "Küçük esnafa ve büyük sanayi erbabına muhtaç oldukları kredileri kolayca ucuza verecek bir teşekkül vücuda getirmek ve kredinin normal şartlar altında ucuzlatılmasına çalışmak da çok lazımdır." ile "Siz sanatkârların ufak dükkânları yerine muhteşem fabrikalar yapıldığını gördüğüm gün, mutluluğum en yüksek derecesini bulacaktır." Şeklinde fikirlerini açıklamıştır.

²⁸ İlbank Resmi İnternet Sayfası, <http://www.ilbank.gov.tr/index.php?Sayfa=iceriksayfa&icId=3>, 12.Aralık.2018

1929 Dünya Ekonomik Buhranı; ülkemizi arzda daralma, yüksek enflasyon ve enflasyonun getirdiği yüksek faiz ile ağır ekonomik bunalımın yaşandığı bir ortama sürüklemiştir, ekonomik sistemin temel taşı olan esnafı tekrar diriltmek ve ayakta tutmak konusunda etkili olmuştur.

Halkbank kuruluş sürecini şu şekilde aktarmaktadır: “2001 yılında Mülga Türkiye Emlak Bankası’nın 96 şubesi ve 2004 yılının ikinci yarısında Pamukbank, Halkbank’a devredilir. Halkbank-Pamukbank entegrasyonu bankacılık sektöründe örnek olarak gösterilebilecek şekilde, öngörülen süreden çok önce ve sorunsuz olarak gerçekleştirilir. Yeni Türk bankacılık sektörü satın almalar, birleşmeler, yabancı yatırımcıların piyasaya girişi ile yeniden şekillenmektedir.”²⁹

1.2.4. Özel Bankaların Geliştiği Dönem (1945-1959)

İktisadi devletçilik görüşünün getirdiği uygulamaların yerini, 1945 yılından 1959 yılına kadar, özel sektör tarafının rahatlatılması ve ekonomik kalkınmanın hızlanması uygulamaları almıştır. Bu uygulamaların etkileri bankacılık sektörüne de kendini göstermiş, bu dönemde özel bankacılık gelişmiş çok şubeli, mevduat toplama amaçlı özel sermayeli bankacılık başlamıştır.

Küçük sanayi tezgahlarının yerini, büyük seri üretim sanayi tesislerine bırakması gibi, elinde küçük sermaye bulunduran küçük gruplarda yerini büyük ve çok şubeli bankalara bırakmıştır. Devlet korumacı-devlet politikalarını yavaş yavaş özel sektörün devlet tarafından desteklenmesi düşüncesine bırakır.

Bu dönemde iktisadi büyümenin gerçekleştirilmesi için devlet, özel sektörü desteklemiştir. Savaş yıllarında devlet, yaşanan yüksek fiyatlar genel düzeyi ve spekülasyon altında tarım ve ticaret sektöründe güçlü kesimlerin oluşmasını göz önünde bulundurarak özel kesimi güçlendirmek için yatırım yapmıştır. 1950 yılında Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle özel kesim güçlenmiş ve sanayileşme politikalarına önem verilmiştir. Demokrat

²⁹ Türkiye Halk Bankası resmi internet sayfası, https://www.halkbank.com.tr/5733-ureten_turkiyenin_bankasi#, Erişim Tarihi: 12.12.2018

partinin izlediği liberal devlet anlayışı, finans sektöründe de kendisini göstermiş ve önemli özel sermayeli bankaların oluşmasına olanak sağlamıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında ekonominin canlanmaya başlamasıyla beraber iş hacminde ve üretimdeki değer artışıyla beraber, milli gelir artmış ve en önemlisi ise sanayi kesimi milli gelirden daha fazla pay almaya başlamıştır. Gelirin artmasıyla beraber talep artmış, kredi ihtiyacı doğmuş böylece piyasada yeni bankalara olan ihtiyaç artmıştır. Yatırımların artması kârın artmasına, kârın artması bankacılık sektörüne olan iştahın artmasına neden olmuş ve bankacılık sektörü hızla gelişme göstermiştir. Bankacılık sektörünün hızlı bir ilerleme kaydetmesi, şube bankacılığının gelişmesi ve yaygınlaşması ile değişik taleplere karşılık verebilecek yeni türde kredi kuruluşlarının oluşturulmasına imkan vermiştir.

Bu dönemde, finans kurumları reeskont oranını düşürmüş köylünün kredi olanakları artırılmış, bankacılık sektörü yatırım alanı olarak kabul görmüş, şube bankacılığı anlayışı yaygınlaşmış, yereldeki bankaların yerini ulusal banka şubeleri almış, devletin finansman gereksinimi Merkez Bankası tarafından karşılanmış ve bu nedenle emisyon arttığından fiyatlar genel düzeyini de arttırmıştır.

1944-1960 yılları arasında toplam 30 yeni banka kurulmuş olup bunlar; “Denizcilik Bankası, Türkiye Vakıflar Bankası ve Türkiye Öğretmenler Bankası” “Yapı ve Kredi Bankası”, “Garanti Bankası”, “Akbank”, “Tutum Bankası”, “Niğde Bankası”, “Pamukbank” ve “Türkiye Sınai Kalkınma Bankası” bu dönemde kurulan bankalardan bazılarıdır. Aynı dönemde banka şube sayılarında da dört katı kadar artmış, 1944 yılında şube sayısı 405 iken; 1959 yılı sonunda 1759’a ulaşmıştır. Özel bankalar döneminde bankacılık işlemleri karşılığında alınan komisyon ve faiz oranlarının devlet tarafından belirlenmiş, döviz işlem yetkisi ise sadece Merkez Bankası’na verilmiştir. Bu nedenlerden dolayı banka şubeleri mevduat toplamış ve bu alanda rekabet artmıştır.

1958 yılında açıklanan İstikrar Programı gereği dolar yaklaşık üç liradan dokuz liraya çıkarılmıştır. Program çerçevesinde Avrupa’dan dış borç alınmasına rağmen maliye politikasındaki eksikliklerden dolayı enflasyondaki artış sürmüş aksaklıklar yaşanmıştır. Ekonomide ortaya çıkan bu aksaklıklar II. Dünya Savaşı’ndan sonra güçlenen “planlı

kalkınma” anlayışını filizlendirmesine rağmen 1950 yılından sonra tekrar sancılı süreç yaşamıştır.

Tablo 7
1944-1960 Döneminde Kurulan Bankalar

Kuruluş Tarihi	Bankanın Adı
1944	Yapı ve Kredi Bankası
1946	Türkiye Garanti Bankası
1948	Akbank
1948	Türkiye Kredi Bankası
1948	Tutum Bankası
1948	Niğde Bankası
1950	Türkiye Eski Muharıpler Bankası
1950	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
1951	Göynük Sanayi ve Kredi Bankası
1952	Doğubank
1952	Denizcilik Bankası
1953	Türk Ekspres Bankası
1953	İstanbul Bankası
1954	Demirbank
1954	Türk Yapı Bankası
1954	Şekerbank
1954	Türkiye Vakıflar Bankası
1954	İşçi Kredi Bankası
1955	Buğday Bankası
1956	Pamukbank
1956	Raybank
1957	Esnaf Kredi Bankası
1957	Tümsubank
1957	İzmir Halk Sandığı
1958	Sanayi Bankası
1958	Maden Kredi Bankası
1958	Çaybank
1959	Türkiye Birleşik ve Tasarruf Bankası
1959	Türkiye Öğretmenler Bankası

Kaynak: Öztin Akgüç, Cumhuriyet Dönemi’nde Bankacılık Alanında Gelişmeler, Ankara, 1975, s.s 29-30.

1.2.5. Planlı Dönem (1960-1980)

Türkiye ekonomisinde 1960 ile başlayıp 1980 yılına kadar süren dönem planlı ekonomik dönemi kapsar. Politikalar arası uyum, toplumsal ve kültürel dönüşümün koordineli, ekonomideki müdahalenin rasyonel temellere oturtmak için Kalkınma Planlarının hazırlanması ve faaliyete geçirilmesi düşüncesi benimsenmiştir. Ekonomide 1945 yılında başlayan hızlı büyüme süreci 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra ağır dış borç, yüksek enflasyon ve ekonomik durgunlukla birleşince planlı döneme adım atılmasını sağlamıştır. 27 Mayıs 1960 darbesiyle istikrar bozulmuş, devlet yenir bir döneme, yani ithal ikameci politika dönemine adım atmıştır. Kalkınmayı her anlamda gerçekleştirebilmek için demokratik yollar izlenmiş, 1961 yılında “Kalkınma Planları” hazırlanması görevini hükümet almış ve bu nedenle “Devlet Planlama Teşkilatı” kurulmuştur.

Ekonomide 5 yıllık kalkınma planlarının hazırlandığı planlı dönemde, ithalat ikamesi politikası ile sanayileşme düşüncesi ile birlikte finansman anlayışı de değişmiştir. Planlı kalkınmaya uyum çok şubeli büyük bankalarının gelişmesi, elinde büyük sermaye bulunduran holdinglerin bankaları satın alması holding ve yatırım bankacılığının ortaya çıkmasına olanak sunmuştur.

1960-1964 yılları arasında yedi banka planlı ve özel olarak tasfiye edilmiştir. Bu bankaların tasfiyelerinin temel nedenleri yönetimindeki aksaklıklar ve yöneticilerinin bankacılık deneyimine sahip olmaları, gerekli iç denetim yetkinliğine sahip olmamaları, muhasebe sistemlerinin yetersizliği, pahalı mevduat toplamaları ve yeterli likiditeye sahip olmamaları ve yanlış finansal yönetim olmuştur. Bu durum ülkemizde yaşanan ilk bankacılık krizine neden olmuştur.

Ayrıca 1960 ve 1980 yılları arasında beşi kalkınma ikisi ticaret olmak üzere yedi banka kurulmuştur.

Tablo 8
1960 – 1980 Döneminde Kurulan Bankalar

Bankanın Adı	Türü	Kuruluş Tarihi
T.C. TurizmBankası	Kalkınma Bankası	1962
Sınai Yatırım ve Kredi Bankası	Kalkınma Bankası	1963
Devlet YatırımBankası	Kalkınma Bankası	1964
Türkiye MadenBankası	Kalkınma Bankası	1968
Devlet Sanayi ve İşçi Yat. B.	Kalkınma Bankası	1976
Amerikan – Türk Dış Ticaret Bank	Ticaret Bankası	1964
Arap – Türk Bankası	Ticaret Bankası	1977

Kaynak: Namık Aydemir, “Dünden Bugüne Bankacılık”, Yüksek Denetim YDK Dergisi, Yıl: 1, Sayı 3, Ankara 2002, s. 19-21

1970 yılının ikinci yarısından itibaren müdahaleci politika uygulayan devletlerde yaşanan sorunlar nedeniyle bu politikanın uygulanması ile ilgili eleştiriler ortaya çıktı. Hızlanarak küreselleşen ekonomiler rekabeti de hızlandırmış, rekabetçi bir sistemde ise müdahaleci devlet politikasının sürdürülebilirliğinin gerçekçi olmayacağı bu değişime entegre olan ekonomilerin ise küçüleceği anlaşılmıştır.

1960 yılı sonunda 59’a ulaşan banka sayısı, 1980 yılı sonunda 44’e düşmüş, bu azalış karşısında şube sayısı giderek artmış, banka şube sayısı 1960'a göre 1980 yılında % 235 artmıştır. Bu dönemde finans sektörüne küçük ölçekli ve çok sayıdaki banka yerine büyük ve az sayıda banka hâkim olmuştur. Faaliyetlerine son verilen küçük bankalar sistem dışında kalıp tasfiye olmuş yada birleşme yoluyla büyük bankalar tarafından bünyelerine alınmıştır.

Planlı Dönemde bankacılık sektörünün kontrolü büyük ölçüde kamu tarafından sağlanmıştı. Bankaların uygulanacağı faiz, komisyon oranları ve kredi limitleri, piyasaya hakim olan ithal ikameci politika kontrolü tarafından belirlenmiştir. Bankaların temel işlevi kalkınma planlarının yatırımların finansmanının sağlanmasına göre değerlendirilmiştir. Bu dönemde dünyadaki baskın bankacılık şekli olan holding bankacılığına, özel sektör yatırımları hızlandıracağı fikri devlet tarafından teşvikleri sağlamıştır.

1.2.6. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-2001)

24 Ocak 1980 tarihinde ithal ikameci ekonomi politikaları geçmişte bırakılmış, yeni politikalar ihracata yönelik, liberal politikalar olarak belirlenmiştir. Belirlenen liberal politikalar ışığında, mevduat ve kredi faiz oranları serbestleştirilmiş, esnek döviz kuru ve

pozitif reel faiz politikası benimsenmiş, zorunlu karşılık ve disponibilite oranları düşürülmüş, Türk bankacılığının gelişmesi ve dışa açılması için geliştirilmeler yapılmış, yeni ürünlerin kullanımına imkan sağlanmış, yabancı para kısıtları kaldırılmış, finansal araçlar üzerinden elde edilen gelir vergileri azaltılmıştır. 1986'da İstanbul Menkul Kıymet piyasasının oluşturulması, 1987'de TC Merkez Bankası'nın APİ(Açık Piyasa İşlemleri)'ye başlaması, 1988'de döviz efektif piyasasının ve 1989'da altın piyasalarının oluşturulması ile menkul kıymetler piyasası oluşturulmuştur.

Alınan kararlar, yeni sanayileşme profiline uygun yeni bankacılık profiline de ihtiyaç doğurmuş, ithal ikameci bankalar yerine dış piyasaya dönük ihracatçı sanayileşme modeline uygun bankaların yaratılması fikrini gündeme getirmiştir.

Modelin kullanılabilirliği, birkaç yıllık pilot çalışmayla, mevcut bankalar kanunu ile mümkün olamayacağı anlaşılınca, 1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiş, finans sektörü yeni baştan yapılandırılmıştır. Ulusal bankacılık standartları yanında uluslararası bankacılık standartları uygulanmış, bilançolar dış denetime tabi tutularak, mevduat sigorta fonu kurulmuştur. Türkiye'de ikamet edenlere döviz hesabı açma ve döviz mevduatı izni verilmiş ve interbank piyasası oluşturulmuştur. 1987 yılında ise Merkez Bankası APİ'ye başlamıştır.

1989 yılında sermaye hareketlerinin serbest bırakılması, yeni düzenleme ile beraber faiz ve komisyonların devlet etkisinden arındırılması, sisteme yeni yerli ve yabancı para girmesine tanınan izin karşısında yıllardır süren mevduat bankacılığını farklı rekabet koşullarına taşımıştır. Yükselen rekabet, bilinen ticaret bankacılığın yerine, kaynak ve ürün çeşitliliği bakımından daha zengin olan bankacılık türünün benimsenmesine olanak sağlamıştır. Sektöre girişlerin serbest bırakılması sonucu bankaların bazılarını sermaye yapıları değişmiş, yabancı sermayeli bankalar da yeni banka ve şubeler açarak Türk bankacılık sektörüne dahil olmuşlar, 1980 ve 1990 yılları arasında dahil olan banka sayısı 26'ya ulaşmıştır.

Tablo 9
1980-2001 Yılları Arasında Kurulan Bankalar

Özel Sermayeli Milli Ticaret Bankaları	
Bankanın Adı	Kuruluş Tarihi
Adabank	1985
Alternatifbank	1992
Bank Ekspres	1992
Finansbank	1987
Koçbank	1985
Marmara Bankası	1988
Tasarruf Kredi Bankası	1992
Tekstil Bankası	1986
Toprakbank	1992
Türk Boston Bank	1991
İmpexbank	1984
Kentbank	1992
TYT Bank	1988
Diğer Ticaret Bankaları	
Bank Indosuez Türk	1991

BNP-Ak Dresner Bank	1985
Birleşik Körfez Bankası	1988
Chemical Bank	1991
Midland Bank	1990
Turkish Bank	1991
Türk Sahura Bank	1985
Bank of Bahrain and Kuwait	1992
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	
Euroturk Bank	1990
Birleşik Yatırım Bank	1989
Park Yatırım Bank	1992
Tat Yatırım Bank	1992
Tekfenbank	1989
Türk Merchant Bank	1988
Yatırım Bank	1987
Türk Eximbank Ticaret İhracat ve Kredi Bankası	1987
Türkiye'de Şube Açan Yabancı Bankalar	
Bank Metal	1982
Cıta bank N.A.	1981
Habib Bank	1983
Kıbrıs Kredi Bankası	1989

Saudi American Bank	1985
Societe Generale SA.	1990
The Chase Manhattan Bank	1984
Westdeutsche Landesbank	1986
Credit Lyonnais	1988

Kaynak: Aydemir, “Dünden Bugüne Bankacılık”, s. 19-21

Döviz işlemleri ve sermaye hareketlerinde serbestleşmeye gidilmesi ile beraber yurtdışından borçlanmayla sağlanan fonlar, bankalar için mevduatın yanında önemli bir fon kaynağı haline gelmiştir. Kamunun artan borçlanma ihtiyacının oluşturduğu etki ve sürekli yükselen TL fonlama maliyeti sonucunda kamu borç stoğunun finansmanı için Devlet İç Borçlanma Senetlerine yönelmesi bankaların yurtdışından aldığı borçları arttırmış, döviz pozisyonlarının açıklarını büyütmüşlerdir. Bu nedenle bankaların faiz ve kur riskinin artması kaçınılmaz olmuştur.

Artan bu faiz oranlarına karşılık bankalar önceki alışkanlıklarını terk etmeyerek, enflasyonun yüzde yüzlerin üzerinde seyrettiği dönemde bile mevduata % 33 dolaylarında faiz oranı uygulamışlardır.

İzlenen bu yanlış politika nedeni ile bankalar, kredileri geri dönüşünün kesin olacağını düşündükleri firmalara tahsis etmiş, kredi ihtiyacı olanlar kredi bulamaz olmuş, mevduat sahipleri de bu faiz oranlarından mevduatlarını bankaya yatırmamış, banka dışarıda bıraktığı kredi ihtiyacı olanlar ile mevduat sahiplerini banka dışı kurumlara yönlendirmesine neden olmuştur.

Bankacılık sisteminde banka dışı kurumların yani bankerlerin etkin olması ile sorun daha da büyümüş toplanan paraların faiz ödemeleri aksamaya başlamıştır. Bankerlerin mevduat toplamalarının 1981 yılında yasaklanması ile beraber dört ay gibi kısa bir zamanda iki yüz elli bankerin iflas etmesine neden olmuş ve altı milli bankanın iflasına neden olmuştur. 1982-1984 yılları arasında Hisarbank, İstanbul Bankası ve Ortadoğu İktisat Bankasına devlet tarafından yönetim alınmış ve Ziraat Bankasına devredilmiştir.

90'lı yıllarda, makroekonomik başarısızlıklar, kamu kesiminin borçlanma ihtiyacı ve kamu bankalarının halkçı yaklaşımı, bankacılık sektöründe sorunlar yaşamasına neden olmuştur. Bankacılık sektörü; kaynak yetersizliği, bankacılıkta küçük ölçek ve parçalı yapı, kamu bankalarının sektördeki payının üstünlüğü, aktif kalitesindeki zayıflık, risklere karşı aşırı zayıflık, iç kontrol yetersizliği, risk yönetim eksikliği gibi nedenlerle 1994 yılında krize girmiştir.

1994 krizi sonucu, bankacılık sektörünün toplam aktifleri 72.485 milyon dolardan 52.672 milyon dolara; özkaynaklar ise 4.835 milyon dolardan 3.316 milyon dolara gerilemiştir. Tasarruf mevduatına getirilen güvence ile bankacılık sektöründeki kriz aşılmış ve alınan aksiyonlar sayesinde 1995 yılından sonra sektör yeniden yapılanmaya başlamıştır.³⁰ İstikrarın sağlanamaması, düşmeyen siyasi tansiyona Asya ve Rusya' da yaşanan ekonomik krizde eklenince, finans sektörü istikrarsızlığını sürdürmüştür.

Kriz, bankaların kredi notlarını düşürmüş ve yurtdışından borçlanmaları kısıtlamıştır. Yabancı kaynakların sınırlanması ile tüm kaynak talebi iç piyasaya yönelmiştir. Asya ve Rusya krizinde güç duruma düşen bankalar; 1997 yılında Türk Ticaret Bankası, 1998 yılında Bank Ekspres ve 1999 yılında ise Esbank, Egebank, Yurtbank, Yaşarbank ve Sümerbank TMSF' ye devredilmiştir.

2000'li yılların başında enflasyonu düşürmek kamu finansman dengesini sağlam bir yapıya oturtmak, ekonomideki dengesizlikleri aşmak ve ekonomideki sağlıklı büyümeyi yeniden sağlamak için yeni bir ekonomik program hazırlanmıştır. Aynı sorunların tekrar yaşanmaması, denetlenmelerin sağlanabilmesi ve sürdürülebilirlik için 31 Ağustos 2000 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu kurulmuştur. Böylece bankalar faizlerin düşeceğini öngörerek kamu borçlanma senetlerine yatırım yapmış, kredilerin payını arttırmış, sabit kur rejiminin devam edeceği düşüncesiyle açık pozisyonlarını genişletmişlerdir. Ancak program başarıya ulaşamamış, Kasım 2000 ve Şubat 2001 de yaşanan olumsuz gelişmeler nedeniyle programa güven azalmış, döviz talebi yükselmiş bununla birlikte yaşanan likidite problemi ile faiz oranları aşırı yükselme eğilimine girmiş tüm bunların sonucunda da 22 Şubat 2001 tarihinde döviz çıpası programı terkedilerek dalgalı döviz kuru rejimine geçilmiş ve TL hızla değer kaybetmiştir.

³⁰ Özden, s. 21

1999 yılının Kasım ayında yaşanan kurdaki dalgalanma nedeniyle aktif pasif yapısında vade uyumsuzluğu ve açık pozisyonları olan Bank Kapital, Etibank ve Demirbank TMSF' ye devredilmiştir.

1.2.7. Kriz Sonrası Dönem

Yaşanan son krizden önceki döneme bakıldığında Türk bankacılık sektörü genel yapısı itibariyle; hemen hemen hepsinin bir holding bünyesinde faaliyetini sürdüren, toplam aktifleri Avrupa'da orta ölçekli bir bankaya denk, özsermayesi yetersiz, sektörü fonlama bakımından eksik olduğu görülmektedir. Bunun yanında bankalar, aşırı şubeleşme ve fon toplama hedefine yönelen ancak topladığı bu fonları etkin kullanamayan, mevduat hacmi sınırlı profil yapıları sahip bankalardan oluşmaktaydı. Aynı dönemde ödemeler bilançosunda oluşan açıkların giderek artması da diğer önemli nedenlerden biri olmuştur. 2000 yılında cari işlemler hedefinin beklenenin üzerine çıkacağı düşüncesi, akışı Türkiye'ye dönmüş kısa vadeli sermayenin durumunu ciddi anlamada olumsuz etkilemiştir.

Piyasada yükselen enflasyon ve kamu açıklarının kontrol edilemez durumlara ulaşması nedeniyle enflasyonu düşürmek ve ekonomik büyümeyi tekrar yakalayabilmek için bir ekonomik program uygulanmaya alınmıştır. Program içeriğinde kapsamlı bir maliye politikası ve detaylı bir yapısal reformun yanında; beklenen enflasyonist tahminleri kırarak aşağı yönlü belirlemiş, döviz kurları, amaçlanan enflasyona endekslenerek erkenden açıklanmış ve para politikası likidite genişlemesini yabancı kaynak girişine odaklamıştır.³¹

Günümüzde de yaşanan yapısal reform eksiklikleri ve politik belirsizliklerin sonucunda yabancı yatırımcı Türkiye piyasasına ihtiyatlı yaklaşmıştır. 2000 ve 2001 yıllarına yapılması planlanan özelleştirmeler yapılamamıştır. Oluşan likidite sıkışıklığı sonucunda kısa vadeli faiz oranları yükselmeye başlamış, tüm bu gelişmelerin yansıması ise yabancı yatırımcının izlemekte olduğu programın sürdürülebilirliği üzerindeki şüpheleri arttırmıştır.

19 Şubat 2001 tarihinde, dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakan Bülent Ecevit arasındaki siyasi gerilim sonucunda Anayasa' nın firlatılmasıyla dinginleştirilmeye çalışılan kriz yeniden boy göstermiştir.

³¹ TBB, **Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı Firma Davranışları ve Rekabet Analizi**, Yayın No: 280, İstanbul 2012

Şubat 2001 krizinden sonra IMF'ye bir kez daha niyet mektubu gönderilmiş ve 15 Mayıs 2001 tarihi itibari ile “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” (GEGP) uygulamaya girmiştir. Bu bağlamda GEGP kapsamında ekonomik istikrarın, sürdürülebilir büyümenin ve bankacılık sektörünün güçlenmesi için yaşanan krizler sonrası yapılandırma sürecinde benimsenen adımlar izlenmiştir. Bu adımlardan bazıları ise; aktif yapıları güçsüzleşen ve sermaye yetersizliği içerisinde olan bazı bankalar TMSF'ye devredilmesi ve diğer bankaların ise sermaye yapılarını güçlendirmeye yönelik önlemler alınmasıdır.

Bu krizin ardından uzun süreli bir ekonomik program oluşturulmuş ve IMF ile birlikte stand by anlaşması imzalanması sonucunda “Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılanma Programı” uygulanmaya başlanmıştır. 2001 krizinin ardından “Ulusal Bank, İktisat Bankası, Sitebank, Kentbank, Tarihbank, Bayındırbank, EGS Bank ve Toprakbank” TMSF'ye devredilmiş, Emlak Bankası ise Ziraat Bankası ile birleştirilmiştir.³² GEGP uygulamalarınca birleşme ve tasfiye süreçleri çerçevesinde, 2001 yılında Osmanlı Bankası ve Körfez Bankası Garanti Bankasıyla, 2003 yılında Fiba Bank Finansbank ile, 2005 yılında Ak Uluslararası Bankası Akbank ile birleşmiş; 2003 yılında İmar Bankası'nın tasfiye edilmiş; 2005 yılında ise Dışbank, Fortis Bank'a satılmıştır.

2002 ve 2007 yılları arasında ekonomi ve finans sektörü için, yaşanan krizler ve darboğaz nedeni ile yeniden yapılanma dönemi olmuştur. Bu dönemde bankacılık sektörü yeni bir yapılanma sürecine girmiş, bankacılık sistemine yeni yasal düzenleme ve standartlar getirilmiş, uluslararası standartlara uygun değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Yenilenme sürecinde, yalnızca banka sayısı azaltılmamış olup kamu bankalarının yeniden yapılandırılması ve özel bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca TMSF'ye devri gerçekleştirilen veya sistem dışında kalan 21 bankanın çeşitli yöntemler ya da satış işlemi ile çözüme kavuşturulmasını, denetim ve gözetim sürecinin güçlendirilmesine de destek olmuştur. Bundan sonra, kamu desteğiyle bankacılık sektöründe ortaya çıkan aşırı iştah kapasitesi düşürülmüştür. Kamu Bankacılığı dışında kalan bankalar da

³² Özden, S.s. 22

konsorsiyum modasına katılmışlar ve sonucunda da sektördeki yoğunlaşma oranını arttırmışlardır.³³

Tablo 10
2000-2006 Yılları Arasında Banka Sayıları

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Mevduat Bankaları	55	46	40	36	35	34	33
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	4	3	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	23	19	20	18	18	17	14
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	17	17	15	13	13	13	15
TMSF'na Devreden Bankalar	11	7	2	2	1	1	1
Katılım Bankaları	6	5	5	5	5	4	4
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	18	16	14	14	13	13	13
Toplam Banka Sayısı	79	67	59	55	53	51	50

Kaynak: Kaynak: BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler /Aralık 2006

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi Türk Bankacılık sisteminde faaliyet gösteren banka sayısı, 2001-2002 yılları arasında yaşanan daralma ile beraber önemli ölçüde azalma göstermiş, 2002-2006 yılları arasında ise gerçekleşen birleşmeler sonrasında, 2006 yılı sonu itibari ile 50' ye gerilemiştir.

2002-2007 tarih aralığında, ekonomi ve finans sektörü tarafında yeniden yapılandırılma dönemi olmuştur. Bu tarih aralığında bankacılık sektörüne getirilen yeni yasal düzenlemeler ile sektörün uluslararası standartlara ve uygulamalara entegrasyonu sağlanmış, kanunda çok ciddi değişiklikler yapılmıştır.

Ekonomik önlemler pozitif tepkiler vermiş, bu olumlu gelişmeler 2004 yılının sonundan itibaren bankacılık sektöründe etkilerini göstermeye başlamış, enflasyon düşüş eğilimi göstermiş, kredi ve mevduat faizleri de düşmeye başlamıştır. Şube sayıları azalmış ve birleşme yoluna gidilmiştir.

³³ Fetullah Akın, **Finansal Krizlerin Türk Ekonomisine Etkileri ve Bu Krizlere Karşı Alınan Ekonomik Politikalar**, Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 2016, S.s 27

Tablo 11
Şube Sayısının Gelişimi ve Fonksiyonel Dağılımı (2000-2006)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Mevduat Bankaları	7.812	6.854	6.168	6.045	6.186	6.241	6.904
Katılım Bankaları	144	115	118	189	255	292	356
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	28	14	35	33	33	35	42
Toplam	7.984	6.983	6.321	6.267	6.474	6.568	7.302

Kaynak: BDDK

Tablo 12
Personel Sayısı Dağılımı (2002-2006)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Mevduat Bankaları	165.224	133.318	118.292	118.573	122.592	127.851	138.599
Katılım Bankaları	3.001	1.917	1.884	3.502	4.790	5.747	7.112
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6.481	5.644	5.717	5.457	5.352	5.126	5.255
Toplam	174.706	140.879	125.893	127.532	132.734	138.724	150.966

Kaynak: Kaynak: BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler /Aralık 2006

2002 yılında mevduat bankası mensup sayısının tüm banka mensubu çalışan sayısına oranı %93,5 iken, bu oran 2006 yılına gelindiğinde %91,8'e gerilemiş; kalkınma ve yatırım bankalarında ise 1 puanlık düşüş gözlemlenmiştir. Buna rağmen aynı tarih aralığı incelendiğinde, katılım bankalarının mensup sayılarının toplam mensup sayısı içindeki payının %2'den %4,7'ye çıktığı tespit edilmiştir.

2006 yılında kadar bankacılık sektörü bu şekilde varlığını sürdürürken, 2007 yılında Amerika'da başlayıp dünyayı etkileyen küresel kriz ekonomimizi de etkilemiştir. Buna

rağmen yasal ve denetim yapısı çok iyi oluşturulan Türk Bankacılık Sistemi küresel krizden en az etkilenen sektörler içerisinde yer almıştır.

Uygulanan düşük faiz, yüksek likidite politikası ile artan tüketim ve borçlanmanın sonucunda oluşan kredi balonu 2008 krizine neden olmuştur. Konut ve otomotiv sektöründe düşük faiz ile kredi kullanan kişilerin sayısı oldukça artış göstermiştir. Bir yandan konut sektöründe köpük etkisi başlarken diğer yandan kredi talebini karşılamak amacıyla menkul kıymetleştirme işlemleri hızlandırılmıştır. Hızını alan sektör ve mali kurumlar bazı mevzuat değişiklikleri ile düşük kaliteli mortgage kredilerine yönelmiştir.³⁴

Küresel kriz nedeniyle gelişmekte olan ülkeler tarafında, ihracatta önemli ölçüde düşüşler yaşanmış, krize müdahale aracı olarak para politikası uygulanmış, para arzındaki artış faiz oranlarını düşürmüştür. Faiz oranlarının düşmesi, tüketimin canlanmasına, üretimin artmasına ve istihdamın yükselmesine fırsat sağlamıştır.

Küresel krizin Türkiye tarafında etkileri ise diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi ihracatın hızla düşmesi ile sonuçlanmıştır. İhracatın düşmesi ise reel krize neden olmuş, Türk Bankacılığının sağlam mali yapısı sayesinde reel sektöre gerekli destek verilmiş, alacakların yeniden yapılandırılması ile kriz kısa sürede atlatılmıştır.

Merkez bankası küresel kriz sonrasında hem maliye hem de para politikası uygulamış, makro düzeyde tedbirler almış, farklı bir şekilde enflasyon hedeflemesini gerçekleştirmiştir. Merkez Bankası, düzenlediği yeni politika ile farklı faiz oranlarının birlikte kullanmış, faiz koridoru sistemini ve zorunlu karşılıkları ana müdahale aracı olarak kullanmıştır. Alınan tüm önlemler krizin en hafif şekilde atlatılmasını sağlamıştır.

Küresel kriz sonrasında, hükümetin uyguladığı maliye politikası ve TCMB' nin uyguladığı para politikası sonucunda bazı değişkenler farklı açıdan etkilenmiştir. Etkilenen bu değişkenlerden bazıları şu şekildedir; kredi büyüme oranları, cari işlemler dengesi, cari işlemler açığı finansman kalitesi, iç talep dış talep dengesi, hanehalkı tüketimi büyüme oranı, hanehalkı borçluluğu, bankacılık sektörü sermaye yeterlilik oranı, büyüme oranı, işsizlik oranı.

³⁴ Fetullah AKIN, **Finansal Krizlerin Türk Ekonomisine Etkileri ve Bu Krizlere Karşı Alınan Ekonomik Politikalar**, Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aralık 201, s. 34

Sonuç olarak Merkez Bankası, o güne kadar uyguladığı politikaları topyekün değiştirmiş, finansal istikrar kavramını öne çıkarmıştır. Para politikasının tek başına yeterli olmadığını gören Merkez Bankası, finansal istikrar ve fiyat istikrarının birbirini tamamlaması gerektiğini anlamıştır.

İç ve dış, bölgesel kökenli fazlaca şok ve kırılmaların yaşandığı 2016 yılında görülen ekonomik büyüme hızındaki yavaşlanma sonrası 2017 yılına gelindiğinde ülke ekonomisinde ciddi bir toparlanma izlenmiş; milli gelirin potansiyel büyüme hızına oranı artmıştır. Ekonomik kalkınmayı destekleyen politikalar ile üretim ve yatırım teşviki artmış, sonucunda tüketim ve istihdam yükselmiş; talep edilen krediler artmış, buna bağlı olarak ödeme dengesi sağlanmıştır. Global bazda iyileşmede gözlenen pozitif seyirle dış talepteki düzelme de büyümeyi pozitif yönde etkilemiştir. GSYH TL bazında reel olarak % 7,4 oranında artarken, kurdaki yükseliş nedeniyle dolar bazında % 1,3 azalmıştır. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla artmış, buna bağlı olarak istihdam artmış ve işgücüne katılım oranı 2017 yılında bir buçuk milyon artış sağlamıştır.

İç tüketimdeki artış, TL'nin yüksek derecede değer kaybetmesi, petrol ve emtia piyasasının fiyatlarındaki yükseliş, talep ve maliyet araçlarıyla enflasyonun beklenenin üzerinde seyretmesine sebep olmuştur. Cari yıl enflasyonu TÜFE'de %11,9, ÜFE'de ise % 15,5 olmuştur. Kurdaki artışa rağmen faiz oranlarındaki düşüklük, yılın ikinci yarısında yükselme eğilimine girmiştir. Fed' in faiz arttıracağı beklentisiyle gelişmekte olan ülke paraları değer kaybetmiş, TL' deki değer kaybı ise % 8'e ulaşmıştır. İç talepteki artışa bağlı olarak üretimde girdi olarak kullanılan ara malların talebi artmış, ara mal fiyatlarının yükselişi ve altın ithalatının artması nedeniyle ithalat artmış, dış ticaret açığı genişlemiştir.

1.3. Türk Bankacılık Sektörünün Genel Yapısı

Türkiye'de faaliyet gösteren 52 bankadan; 34 tanesi mevduat bankası, 13 tanesi kalkınma ve yatırım bankası, 5 tanesi ise katılım bankasından oluşmaktadır.. Bankalar yaklaşık olarak 208 bin kişiyi istihdam etmekte ve bankada çalışanların %91' i ise mevduat bankalarında istihdam edilmektedir. Türkiye'de faaliyet gösteren yaklaşık 11.500 adet şube bulunmakta ve şube başına yaklaşık 7.000 kişi düşmektedir. Mevduat bankalarının aktiflerinin

toplamı, sektör toplamının %90'ını oluşturmakta, geriye kalan %10'luk kısmı ise yatırım ve kalkınma bankaları ile katılım bankalarının eşit paylarından oluşmaktadır. Yukarıdaki açıklamalardan görüldüğü üzere bir ekonomide bankaların etkisi ne kadar büyük ise bankalar arasında da mevduat bankalarının etkisi o kadar büyüktür.

1.3.1. Mevduat Bankacılığı

Mevduat, belirli bir getiri için belirli süreliğine ve istendiğinde tahsil edilmek üzere bankalara yatırılan para niteliği taşıyan belgelerdir. Mevduat bankaları ise, her çeşit mevduatı kabul eden, toplanan mevduatı krediye çeviren, her türlü bankacılık faaliyetini gerçekleştiren hizmet sunan işletmeleridir. 5411 numaralı Bankacılık Kanununa göre kendi adına ve hesabına mevduat toplamak ve topladıkları bu mevduatı krediye çevirerek sunmak temel olmak üzere faaliyette bulunan kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu özellikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri olarak tanımlanır.³⁵ Mevduat bankacılığı, elde edilen mevduatlardan oluşması nedeniyle ticari bankacılık olarak da adlandırılır. Bankalar, mevcut fonları finansal sektörde buluşturan; fon arz edenler ile fon talep edenleri buluşturan finansal kuruluşlardır.

Öz kaynaklar ve yabancı kaynaklardan beslenen mevduat bankaları işleyişini bu iki temel üzerinde yürütmektedir. Öz kaynaklar, şirketin pay sahipleri tarafından şirkete kuruluş aşamasında veya daha sonra yapılan sermaye artırımlarına konu olan yada konulması taahhüt edilen paralardır. Yabancı kaynaklar ise tahvil ihracı gerçekleştirerek MB ve diğer bankalara borçlanarak yabancı kaynaklardan yararlanır. Bu kaynaklar; mevduatlar, sendikasyon kredileri, varlığa dayanan menkul kıymetler, bankalar arası işlemler, alınan nakdi teminatlar, çeşitli fon kesintileri, blokedeki bakiyeler, dalgalı fonlar vb gibi kaynaklardan oluşmaktadır.

1.3.1.2. Mevduat Bankalarının Fonksiyonları

Mevduat bankaları, gelişmiş yada gelişmekte olan ülkelerde piyasada yaygın olan çeşitli fonksiyonları gerçekleştirmek durumundadır. Bilhassa gelişmekte olan ülkelerde etkin

³⁵ Türkiye Bankalar Birliği resmi internet sitesi, www.tbb.org.tr, (06 Mart 2018)

ve sağlıklı çalışan bankalar ekonomik büyümenin temelini oluşturur. Ülkelerdeki ekonomik etkinliği sağlamak ve bankacılık faaliyeti yerine getirmek için temel fonksiyonlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Mevduat Kabul Edici Olma; mevduat bankalarının en temel işlemi olan mevduat kabulü, oluşan tasarrufların bankaya yatırılması ile oluşan fonlardır. Bankalar müşterileri için farklı türlerde mevduat hesabı oluştururlar.

- Kredi Verme; mevduat bankalarının en hayati fonksiyonlarından biridir. Bankaların mevduat kabul edici olması ve kabul edilen bu mevduatların finans pazarında talep edenlere kar karşılığında tahsis etmesidir.

- Çek İşlemleri; Çek 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK)³⁶ üçüncü bölümü birinci ayrımında ve 5941 sayılı Çek Kanunu (ÇK)³⁷ ve bu kanun uyarınca çıkarılan tebliğlerle düzenlenen bir kıymetli evraktır. Finansal sistemde nakdi ödemeler dışındaki en önemli ödeme aracı çektir.

- Dış Ticaret Finansmanı; iç ve dış ticaret akışını bankalar dış ticaret finansmanı ile yönlendirirler. Vadeli satışların gerçekleştiği yoğun olduğu durumlarda bu konu kendini çokça gösterir ve firmalar bunu kendilerine finansman olarak kullanır.

- Para Transferi; gelişmiş şube ağ yapısı ve bunu destekleyen teknolojik altyapısı ile bankalar; şube, internet bankacılığı ve akıllı telefon uygulamaları aracılığıyla bu transferleri sağlamaktadır.

- Şube hizmetleri; bankalar şubeleri aracılığıyla tüm finansal işlemleri gerçekleştirir. Gelişmiş şube ağına sahip bankalar daha fazla müşteri ve buna bağlı olarak daha fazla mevduat elde ederler.

- Diğer Hizmetler; bankaların yukarıda saymış olduğumuz fonksiyonları dışında ikincil fonksiyonları da mevcuttur. Bunlar; kredi kartı, kartlı ödeme sistemleri araçları, sigortacılık faaliyetleri gibi finansal hizmetlerdir.

³⁶ www.mevzuat.gov.tr, RG: 14.02.2011/ 27846

³⁷ www.resmigazete.gov.tr, RG: 20.12.2009/ 27438

1.3.2. Kalkınma Bankacılığı

Tanım olarak kalkınma bankaları, gelişme sürecindeki ülkelerde, kaynak yetersizliği içinde bulunan firmalara veya yatırımda bulunacak büyük endüstriyel firmalara, kaynak ve yardım sağlamak, endüstriyel gelişim sürecini hızlandırmak ve teknik yardım sağlamak amacıyla kurulmuş finansal kuruluşlardır.

Bu finansal kuruluşların başlıca amaçları:

- Factoring, yeniden yapılandırma, şirket değerlendirme ve evlikleri, kaynak temini ve borç yapılandırma gibi kurumsal finansman sağlamak
- Yapılan yatırımlara orta-uzun vadeli kaynak sağlamak
- Sanayi sektörüne iç kaynak sağlamak
- Girişimcilere idari ve teknik yardım sağlamak
- Sermaye piyasalarının gelişmesine imkan sağlamak
- Yeni proje alanlarına yatırım yapmak
- Yabancı kaynaklardan mali, teknik ve teknolojik kaynak sağlamak
- Yabancı fonları yatırıma teşvik etmek³⁸

1.3.2.1. Kalkınma Bankalarının Fonksiyonları

Girişimcilere uzun vadeli fon aktarma amacı olan kalkınma bankalarının en etkili fonksiyonu ekonomik ilerlemeye katkı sağlayan projelere orta ve uzun vadeli kaynak sağlamaktır. Kalkınma bankalarının bazıları sadece üretim sanayi sektörüne kredi verirken bazı kalkınma bankaları buna ek olarak maden, ulaştırma ve enerji sektörüne de kredi sağlamaktır. Yine kalkınma bankalarından bazıları sadece özel sektöre kredi verirken bazıları

³⁸ www.acikders.org.tr, **Yatırım ve Kalkınma Bankacılığı**, (01.Mart.2018) .

kamu sektörüne kredi sağlamakta ve her iki kesime de kredi sağlayan kalkınma bankaları da bulunmaktadır.

Kalkınma bankaları kaynak akış yönünü değiştirerek ekonomide kalkınmaya hizmette etkili olmayan kaynakları, kalkınmayı sağlayacak olan sektöre doğru yönlendirebilirler. Kalkınma bankalarının, işletmelerin uzun vadeli ve sürekli fon taleplerini giderilmesini sağlayan menkul kıymetlerin alınıp satıldığı piyasa olan sermaye piyasasına çok önemli katkıları olabilir. Girişim projelerine vermiş olduğu kredilerin yanı sıra proje aşamasında ve sonrasında teknik uygulama desteği de sağlar. Sanayi alanlarının yetersiz olduğu gelişmekte olan ülkelere, yeni sanayi alanları kurup yatırımcılara teşvik edici, özendirici ve yol gösterici güç olarak yeni yatırım alanlarına yönlendiği konusunda yardımcı olur. Kalkınma bankaları yeni yatırım alanları konusunda gerekli fizibilite çalışması yaparak yatırımcılara yol gösterir. Uygun yatırım alanları konusunda çalışma ve araştırma yaparak verimi artırır. Yerli ve yabancı yatırımcıları bularak, yabancı sermayenin yerli yatırımlara kaynak olması ve ortak olması konusunda köprü görevi görerek danışmanlık hizmeti verir.

1.3.3. Yatırım Bankacılığı

Ekonomide atıl fonların olduğu ve sermaye piyasasının ilerlemiş olduğu durumdaki ülkelerde kurumsal yatırımcılara, fonlarını menkul kıymetlere yönlendirmesi, alım satım değerlendirme konusunda aracılık yapan, fon ihtiyacı olan işletmelere direk olarak kredi sağlamamasına rağmen orta-uzun vadede fon ihtiyacını karşılayan bankalardır. Ticari bankacılık yapmayan, kalkınma bankacılığı işlevi gerçekleştirmeyen ve genellikle mevduat kabul etmeyen finansal kuruluşlar olarak da açıklayabiliriz.

Yatırım bankacılığının işlevleri:

- Halka arz olunan kuruluşların menkul kıymetlerini satın alarak kuruluşların adına satış işlemini yapmak,
- Menkul kıymet ihracı yoluyla tasarruf sahiplerine uzun vadeli kaynak sağlamak,

- İhraç edilen menkul kıymetin her konuda teminatını sağlayıp, destek vererek menkul kıymetin geniş alanlara yayılmasını sağlamak,
- Faaliyetleri şeffaf ve güvenli bir şekilde gerçekleştirip, piyasalara güveni arttırarak piyasaların gelişmesine katkıda bulunmak,
- Piyasaya girmek isteyen kuruluşlara danışmanlık hizmeti sağlamak,
- Tasarrufunu menkul kıymetlere yönlendiren yatırımcının çıkarını gözetmek, anapara ve faiz ödemelerinin garantörlüğünü yapmak,
- Şirket birleştirme, dağıtma, şekil değiştirme, şirket satın alması, özelleştirme faaliyetleri konusunda aracılık etmek,
- Teminat mektubu verme ve alma, garanti verme gibi faaliyetleri gerçekleştirmektedir.

1.3.3.1. Yatırım Bankalarının Fonksiyonları

Yatırım bankaları, sermaye piyasası araçlarını kullanarak oluşturulan kaynakları, işletme tarafından en etkin ve en verimli şekilde kullanma, güçlü bir finansal yapıya sahip olmasını sağlama, devir ve birleşme konularını da buna dâhil ederek mevduat kabulü hariç tüm bankacılık hizmetlerini sunarlar.

Fon temin etme; sermaye piyasasının temelini oluşturan işlemlerden en büyük öneme sahip olan hisse senedi ve tahvil çıkararak uzun vadeli fon kaynağı sağlamak isteyen işletmeler ile tasarruflarını bu vadeli fonlara aktarmak isteyen tasarruf sahipleri arasında köprü görevi görür. Sadece yatırımlara kredi vermek ile yetinmeyen yatırım bankacılığı müşterilerine her türlü mali uzmanlık ve teknik destek hizmeti vererek pazar araştırması yapıp gerekli bütün finans hizmetini sağlar.

Yüklenimcilik; şirketlerin finansman ihtiyacını karşılamak için arz edeceği menkul kıymetlerin garanti etme ve belirlenen fiyat üzerinden satma yükümlülüğünü almasıdır. Yatırım bankaları genellikle küçük ve tanınmamış kuruluşların menkul kıymetlerinin

satışında tüm ihraççıların satış işlemini gerçekleştirmeyip, konu ile ilgili en iyi gayret aracılığına dair anlaşma sağlayabilir ve istisnai durumlarda şirket tarafından arz edilecek olan menkul kıymetleri daha önce belirlenen fiyattan satın almayı (bakiye yüklenimi) kabul edebilmektedir.

Konsorsiyum; fon talebinin yaratmış olduğu menkul kıymet ihracı, ihracın büyüklüğüne göre yatırım bankalarının birleşerek bir grup oluşturmasına denir. Konsorsiyumu oluşturan satın alma grupları kendi aralarında imzaladığı sözleşmenin yanında yatırımcı ile de anlaşma imzalar. Bu sözleşme; konsorsiyumun oluşumu, bankaların iştirak payları ve yapısı konularını içermektedir.

Danışmanlık hizmetleri; yatırım firmalarının üstlenmiş olduğu görevlerden biri de danışmanlık hizmetleridir. Bu hizmetler şu konular üzerinde yoğunlaşmaktadır:

- Şirketler için finansman projeleri ve fizibilite çalışmaları yapmak,
- Şirketin alacağı alım, satım, birleşme vb. konularda stratejik çalışma yapıp karar alma aşamasında yardımcı olmak,
- Mevcut otoriteler ve müşterileri arasındaki bağları güçlendirmeye yönelik çalışmalar vb. toplantılar yapmak,
- Emtia piyasasında oluşan durumları değerlendirip, bu bağlamda şirketlerin finansman politikalarını yönetmede destek olmak.

Destekleyici hizmetler; yatırım bankalarının, şirket adına uluslararası finansman bulma, yatırım karlılığını artırma ve bu yönde finansal görüşmeler yapma, finansal kiralama ve gerçekleştirme hizmetleri olarak tanımlanabilir. Amacı kredi riskine girmeden, yüksek değerli menkul kıymet ihracı ve ticareti yaparak komisyon geliri elde etmektir. Diğer hizmet ise şu şekilde sıralanabilir:

- Halka arza aracılık ve özelleştirme,
- Teknolojik ihtiyacı, ar-ge kapsamında hizmetler, proje geliştirme, elverişlilik ve yeterlilik, ulusal ve uluslararası piyasa, sektör araştırmaları yapma,

- Birincil ve ikinci piyasalardaki hizmetleri sunma,
- Finansal kiralama, factoring gibi hizmetleri sunma,
- Options, futures, forward piyasalarında kapsam ve detayları derinlemesine yapılan ön çalışmalarla belirleme,
- Risk sermayesi çerçevesinde tamamen yada kısmen hizmet ürün setleri sunma.³⁹

1.3.4. Katılım Bankacılığı

Katılım bankacılığı, mevduat bankacılığından farklı olarak faizsiz çalışma prensibi temeli üzerine oluşturulan, bu yönde bankacılık işlemleri yapan, kar ve zarara katılım esasına göre fon toplayıp bankacılık faaliyetini icra eden bankacılık şeklidir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de halkın bir belli bir bölümü, faiz gelirlerinden uzak durmaktadır. Bunun nedeni İslam Dininin faizi yasaklamış olmasıdır. Faiz nedeniyle mevduat bankalarına gitmeyen yatırımcının atıl fonlarını ekonomiye kazandırmak, kayıpları engellemek ve yeni kaynaklar oluşturmak için kurulan bankalardır.

Türkiye son yıllarda katılım bankacılığı sektöründe ciddi adımlar atmıştır. Türkiye’de hizmet sunan katılım bankaları; Albarakatürk Katılım Bankası A.Ş, Kuveyttürk Katılım Bankası A.Ş, Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş, Vakıf Katılım Bankası A.Ş, Ziraat Katılım Bankası A.Ş şeklinde 1100 şubeye sahip 5 adet bankadan oluşmaktadır.⁴⁰

1.3.5. Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Genel Yapısı

Mevduat bankalarının, Türk bankacılık sistemi içerisindeki konumu ve önemi, sektör içerisinde ciddi bir paya sahiptir. Bu sebeple, çalışmada sadece mevduat bankaları incelenmiş

³⁹ www.acikders.org.tr, **Yatırım ve Kalkınma Bankacılığı**, Erişim Tarihi, (05 Mart 2018).

⁴⁰ Türkiye Katılım Bankaları Birliği İnternet Sitesi, <http://www.tkbb.org.tr/banka-genel-bilgileri#1703>, Erişim Tarihi 03.01.2019

ve çok kriterli karar verme yöntemleriyle performansları değerlendirilmiştir. Analizde mevduat bankalarının finansal yapıları incelenmiştir.

1.3.5.1. Banka, Şube ve Çalışan Sayıları

Türkiye bankacılık sektöründe 52 banka faaliyet göstermektedir. Bu bankaların 34'ü mevduat, 13'ü kalkınma ve yatırım, 5 tanesi ise katılım bankasıdır. Bu kısımda cari dönemde faaliyet gösteren bankalar, bankaların şube sayıları ve çalışan sayıları incelenmiştir.

Bu bankaların haricinde ayrıca; Albaraka, Kuveyttürk, Türkiye Finans, Vakıf Katılım, Ziraat Katılım bankaları da katılım bankacılığını sektöründe faaliyetini sürdürmektedir. Ancak sektörde sahip olduğu varlık ve hacmi gereği çalışmamızda ihmal edilmiştir.

Banka şube sayıları son yıllarda azalma göstermiş, şube sayısındaki azalmanın temelinde ise mevduat banka sayısındaki azalma yer almıştır. Bundan dolayı büyük çoğunluğunu mevduat bankalarının şubelerinin oluşturduğu şubeler kapanmıştır.

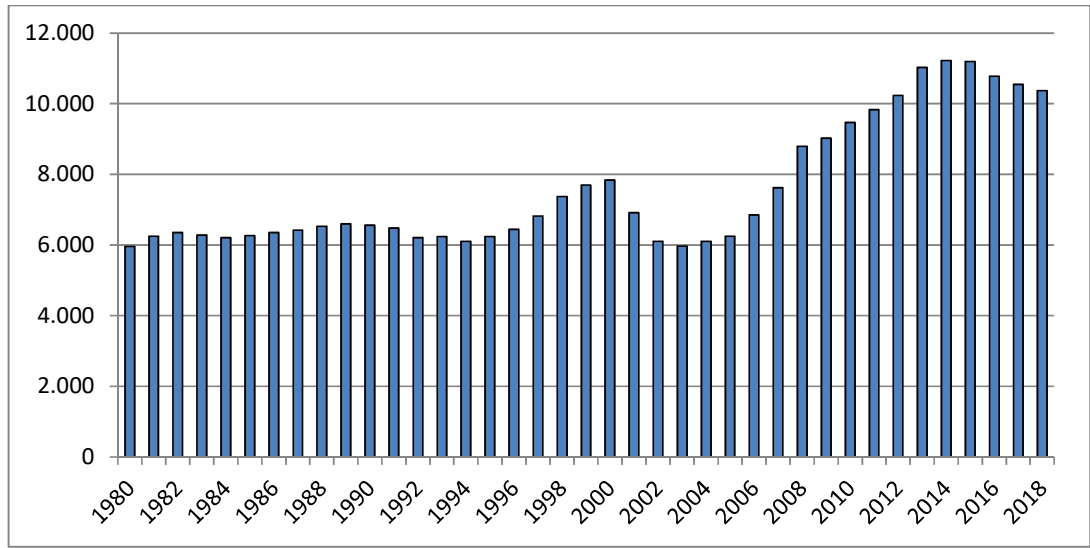
Tablo 13
Türkiye'deki Banka, Yurtiçi ve Yurtdışı Şube Sayıları

Banka/Grup Adı	Yurtdışı Şube Adedi	Yurtiçi Şube Adedi	Banka Adedi
Türkiye Bankacılık Sistemi	70	10395	47
Mevduat Bankaları	70	10342	34
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	32	3693	3
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	23	1757	-
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	6	988	-
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	3	948	-
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	28	3936	9
Adabank A.Ş.	Yok	1	-
Akbank T.A.Ş.	1	780	-
Anadolubank A.Ş.	Yok	112	-
Fibabanka A.Ş.	Yok	72	-
Şekerbank T.A.Ş.	Yok	273	-
Turkish Bank A.Ş.	Yok	12	-

Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	4	500	-
Türkiye İş Bankası A.Ş.	22	1333	-
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1	853	-
Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar	Yok	1	1
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	Yok	1	-
Yabancı Sermayeli Bankalar	10	2712	21
Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar	10	2705	16
Alternatifbank A.Ş.	Yok	49	-
Arap Türk Bankası A.Ş.	Yok	7	-
Bank of China Turkey A.Ş.	Yok	1	-
Burgan Bank A.Ş.	Yok	41	-
Citibank A.Ş.	Yok	3	-
Denizbank A.Ş.	1	720	-
Deutsche Bank A.Ş.	Yok	1	-
HSBC Bank A.Ş.	Yok	82	-
ICBC Turkey Bank A.Ş.	Yok	44	-
ING Bank A.Ş.	Yok	226	-
MUFG Bank Turkey A.Ş.	Yok	1	-
Odea Bank A.Ş.	Yok	45	-
QNB Finansbank A.Ş.	1	541	-
Rabobank A.Ş.	Yok	1	-
Turkland Bank A.Ş.	Yok	23	-
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	8	920	-
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar	Yok	7	5
Bank Mellat	Yok	3	-
Habib Bank Limited	Yok	1	-
Intesa Sanpaolo S.p.A.	Yok	1	-
JPMorgan Chase Bank N.A.	Yok	1	-
Société Générale (SA)	Yok	1	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Yok	53	13
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Yok	32	3
İller Bankası A.Ş.	Yok	19	-
Türk Eximbank	Yok	12	-
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.	Yok	1	-
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Yok	17	6
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	Yok	9	-
Diler Yatırım Bankası A.Ş.	Yok	1	-
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	Yok	2	-
İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	Yok	1	-

Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	Yok	1	-
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	Yok	3	-
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Yok	4	4
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	Yok	1	-
Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.	Yok	1	-
Pasha Yatırım Bankası A.Ş.	Yok	1	-
Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.	Yok	1	-

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Verileri

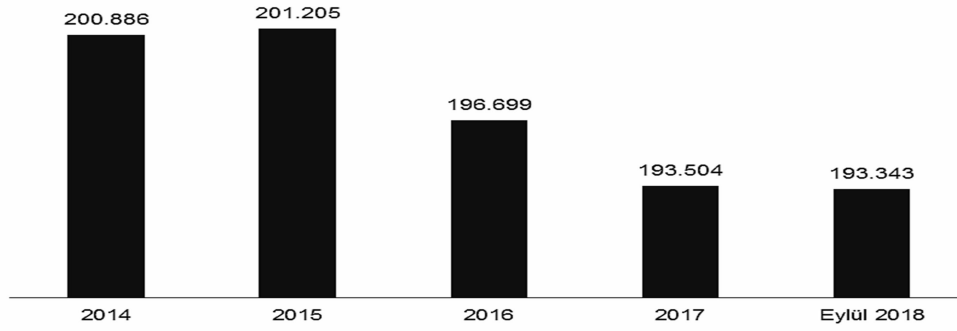
Şekil 1: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Banka Şube Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: TBB

Banka mensupları sayısı sürekli değişmekle birlikte 2018 yılı 3. çeyreği sonu itibariyle mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının mensup sayısı 193.343 kişi ve bunlardan mevduat bankası çalışan sayısı yaklaşık 189.000 kişi olmuştur. Bankacılık sektöründe çalışanların %51'i kadın, %49'u erkektir.

Teknolojik açıdan günden güne hızla ilerleyen bankacılık sektöründeki çalışan profili, günümüz bankacı profilinden farklı olarak; dijitalleşen ve teknolojiyi yakalayabilen

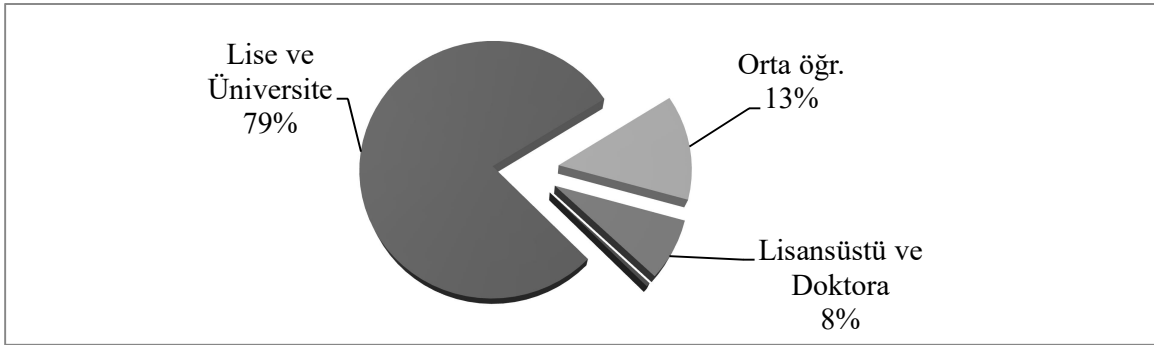
bankacı profiline dönecektir. İşlem robotları ve yapay zekânın bankacılık sektöründe baskısını arttırmasıyla, talep edilen istihdamda azalma yaşanacaktır.

Şekil 2: Banka Çalışan Sayısı (kişi)

Kaynak: TBB

Yine Eylül 2018 dönemi itibariyle, banka çalışanlarının %13'ü ortaöğretim, %79'u yükseköğretim, %8'i ise yüksek lisans ve doktora diplomasına sahip çalışanlardan oluşmakta ve ortaöğretim düzeyindeki çalışan sayısı zamanla azalacaktır.

Şekil 3: Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Çalışan Sayısı

Kaynak: TBB

Sektörle beraber gelişen Kartlı Ödeme Sistemleri büyük önem kazanmış; sürekli artan POS sayısı, ATM sayısı, kredi kartı ve banka kartı sayıları bunu net biçimde göstermektedir. Ülkemizde Kartlı Ödeme Sistemleri hacmi, bir milyonu aşan POS sayısı ve yüz kırk milyonun üzerindeki kart sayısı ile ciddi bir paya sahip olmakla birlikte ilk sıralarda yer almaktadır.

Tablo 14
2018 yılı POS, ATM, Kart Sayıları

2018 YILI				
Dönem	POS Sayısı	ATM Sayısı	Kart Sayısı	
			Toplam	Toplam
			Kredi Kartı	Banka Kartı
OCAK	1.635.810	50.036	62.676.911	133.061.514
ŞUBAT	1.623.726	50.203	62.884.207	133.504.714
MART	1.612.992	50.286	63.427.622	134.580.995
1. DÖNEM	1.612.992	50.286	63.427.622	134.580.995
NISAN	1.626.513	50.478	63.907.771	135.875.543
MAYIS	1.652.526	50.665	64.362.870	136.876.315
HAZİRAN	1.585.581	50.93	64.817.559	136.406.151
2. DÖNEM	1.585.581	50.93	64.817.559	136.406.151
TEMMUZ	1.596.273	51.139	65.027.905	138.376.342
AĞUSTOS	1.599.228	51.278	65.168.397	139.207.403
EYLÜL	1.609.308	51.455	65.483.891	140.076.710
3. DÖNEM	1.609.308	51.455	65.483.891	140.076.710
2018 YILI	1.609.308	51.455	65.483.891	140.076.710

Kaynak: BKM

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu raporlarına göre; 2018 yılının 3. Çeyreği itibariyle, sektörünün aktif büyüklüğü 3.842.639 milyon TL' ye ulaşmış. Sektörün aktif toplamı 2017 yıla göre 584.796 milyon TL (%18,0) artmıştır. Kasım 2018 döneminde krediler 2.385.194 milyon TL, menkul değerler 464.731 milyon TL olarak gerçekleşmiş. 2017 yılına göre sektörün büyüklüğü %18,0, krediler %13,7 oranında ve menkul değerler toplamı %15,7 oranında artmıştır. Bu dönemde kredilerin takibe dönüşüm oranı %3,70 olmuştur. Bankaların kaynakları içinde en büyük fon kaynağı durumunda olan mevduat, 2017 yılsonuna göre

%16,6 artışla 1.995.199 milyon TL olmuştur. 2017 yılsonuna göre özkaynak toplamı %16,4 artışla 417.916 milyon TL olurken, Kasım 2018 döneminde sektörün dönem net kârı 50.695 milyon TL, sermaye yeterliliği standart oranı ise %18,21 seviyesine ulaşmıştır.

1.3.6. Bankacılığın Performans Değerlemesinde Kullanılan Oranlar

Bir şirketin yada işletmenin performans analizi yapılırken, bilanço ve gelir tablosu verilerinden yararlanır. Finansal performans değerlendirme konusunda yararlanılan bu sayısına göre sınıflandırılmaktadır. Çalışmamızda finansal oranlar aracılığıyla Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankaların çok kriterli karar verme yöntemleri ile performans değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu çalışmada mevduat bankalarının finansal yapısı incelenirken Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun performans analizinde kullandığı oranlar kullanılmış ve bankaların finansal performanslarının değerlendirmesinde kullanılan bu oranları aşağıda açıklanmıştır:

1.3.6.1. Sermaye Yeterlilik Oranları

Bir bankanın sermayesi, o bankanın varlıkları ile yükümlülükleri arasındaki pozitif farka eşittir. Bankaların sermaye gücü ile aldığı risk arasındaki kontrolü sağlayan bu oran; bankadan borç alınmak istenen fonlar ile bankanın ödünç vereceği fonlar arasındaki farkı minimize etmeye çalışarak bankanın iflası durumunda uğranacak kaybı en aza indirger. Öz sermaye adı verilen bu büyüklük, ödenmiş sermaye, yedek akçeler, olağanüstü yedek akçeler yedek akçe niteliğindeki karşılıklar ve yeniden değerlendirme sonucu var olan değer artışı toplamından oluşur.⁴¹

Finans kurumları için gerekli sermaye düzeyi, kurumların faaliyetleri sırasında karşı karşıya kaldığı tüm riskleri dikkate alarak ve her riskin getirdiği sermaye tutarı hesaplanarak belirlenmelidir. Yapılan çalışmalar sonucunda bankaların sermayelerinin taşıdığı risklere

⁴¹ Özden, s. 44.

karşı yeterliliğini ölçmek amacıyla BASEL sermaye yeterliliği standardı yayınlanmıştır. BASEL standardındaki ölçülen eksikleri gidermek için Haziran 2004 yılında Basel II yayımlanmıştır. Bankalar 2011 yılının temmuz ayı itibari ile solo olarak, Aralık 2012 itibari ile de konsolide olarak Basel II raporlamaya başladılar. BASEL II standardına göre sermaye yeterliliği hesaplanırken operasyonel riskin de göz önünde bulundurularak, sermaye yeterliliğinin en az %8 olması zorunluluğu getirilmiştir. Türkiye’de bu sermaye yeterlilik oranını belirleme yetkisi BDDK’ya verilmiştir.

Sermaye yeterliliğini ölçmede en çok kullanılan oranlardan çalışmamızda kullanılmış olanlar aşağıda verilmiştir.

S1-Özkaynaklar / Toplam Aktifler: Bankanın toplam varlıkları içerisinde, kendi kaynakları tarafından finanse edilen kısmını göstermektedir.

S2-(Özkaynaklar-Duran Aktifler) / Toplam Aktifler: Bir bankanın serbest özkaynaklarının aktifleri karşılama oranını göstermektedir.

1.3.6.2. Kur Riski Oranları

Bankaların taşıdıkları kur riskini belirlemek amacıyla hesaplanan oranlar aşağıda açıklanmıştır.

KR1: Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar: Bankanın yabancı para cinsinden varlıkları ile kaynakları arasındaki farkın özkaynaklar tarafından karşılanma seviyesini göstermektedir.

KR2: (Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Hesap Pozisyonu) / Özkaynaklar: Bankanın net bilanço pozisyonu ile net bilanço dışı pozisyon olarak adlandırılan net nazım hesap pozisyonu toplamının özkaynaklara oranını ifade orandır.

1.3.6.3. Aktif Kalitesini Ölçen Oranlar

Bankalar kaynakları ile maliyete katlanıp elde ettikleri kaynakları, farklı aktiflere bağlarlar. Bağlanan bu aktifler daha sonra gelir getirip getirememe durumuna göre değerlendirilir. Bankaların temel işlemlerinden olan kredi verme, gerçekleştirilen işlemler içerisinde ağırlığının yüksek olması nedeniyle aktif kalitesini ölçmek amacıyla değerlendirilen kriterlerin çoğu, verilen kredilerin kalitesini ölçmeye yöneliktir. Krediler ile sorunlu krediler ve karşılığı gibi kalemler karşılaştırılmaktadır. Bunların yanında; takipteki krediler, iştiraklere verilen krediler, taksite bağlanmış krediler ve kredi-öz kaynak ilişkileri de izlenmektedir.

Bir bankanın aktif kalitesini ölçmek için kullanılan oranlar aşağıda verilmiştir.

A1: Finansal Varlıklar (Net) / Toplam Aktifler: Türev piyasasında gerçekleştirilen finansal işlemlerin gelir reeskontlarının toplamından oluşan finansal varlıkların toplam aktifler içindeki oranıdır.

A2: Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Mevduat: Bu oran, toplam kredilerin mevduatları karşılama derecesini ifade etmektedir.

A3: Takipteki Krediler (Brüt) / Toplam Krediler: Bankaların verdiği kredileri, vadesi üzerinden zaman geçmesine rağmen alamadığı ve ya hiç tahsil edemeyip takibe aktarılan kredilerin toplam krediler içindeki payını gösterir. Bu oranın artması bankanın kredi riskinin yönetiminde başarısız olduğunu gösterir.

2.3.2.5. Likidite Yeterliliği Ölçen Oranlar

Bir bankanın risk yönetimini gerçekleştirip faaliyetlerini sorunsuz sürdürebilmesi için, para veya paraya çevrilme olanağı olan varlıklara sahiplik zorunluluğu mevcuttur. Bu paraya çevrile durumu bilme likidite olarak tanımlanır. Likidite yeterlilik oranı, belirli bir zaman dilimi içerisinde ödenmesi gereken borçlarını vadesinde ödeyebilme durumunu ifade etmektedir. Likidite riski ise, bankanın borç yükümlülüğünü vadesinde yerine getirememesi nedeniyle oluşan maddi kaybı belirtir.

Likiditeyi ölçmek için kullanılacak oranlar aşağıda verilmiştir.

L1: Likit Aktifler / Toplam Aktifler: Bir bankanın aktiflerinin ne kadarının nakit veya kısa zamanda nakde çevrilebilecek ürünler içerisinde tuttuğunu gösteren orandır.

L2: Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler: Bir bankanın likit aktiflerinin vadesiz ve ya 1 ay vadeli yabancı kaynakları karşılama oranını ifade etmektedir.

2.3.2.6. Karlılık Oranları

Tüm ticari işletmeler gibi bankalarında faaliyetini sorunsuz bir şekilde sürdürebilmesi için en büyük amaçlarından biri kâr etmektir. Elde edilen kar ile özkaynaklara eklenerek bankanın mali yapısı güçlendirilir. Güçlendirilen mali yapı ile Takip Alacak Karşılığı ayrılabilir, müşterilere, yurtiçi ve yurtdışı yatırımcıya güven verilebilir. Kısacası banka karlılığın temelinde güçlü bir sermaye olmalı, daha fazla kâr elde edebilmek için güçlü sermayeye ihtiyaç vardır. Kar analizi yapılırken; kar etme yapısındaki gelişmelerin olumlu yada olumsuz gelişmelerin sürekliliği, bankaların esas kârlarını bankacılık temel faaliyetinden yada bankacılık dışı faaliyetinden mi kaynaklandığı incelenmelidir. Banka ana faaliyet konusu olan kredi verme işleminden elde ettiği kar, diğer faaliyetlerinden elde ettiği kârdan daha az ise mali durumu açısından istenmeyen bir durumdur.

Bankacılık sektöründe karlılığı ölçmek için aşağıdaki oranları kullanırız.

K1: Net Dönem Karı (Zararı) / Toplam Aktifler: Bir bankadaki toplam aktiflerin karlılığını gösteren orandır. Oranın yüksek olması istenen durumdur.

2.3.2.7. Gelir - Gider Yapısına İlişkin Oranlar

Bir şirket performans ölçümünde, gelir tablosu ile bilanço tablosunun birbirini tamamlayıcı özelliğe sahip olması nedeniyle bilançonun yanı sıra, gelir tablosunun analizi de gereklidir. Bankaların gelir-gider durumu içerisinde en yüksek payları hangi kalemlerin aldığı ve banka karını arttırmak için bu kalemlerden hangilerinin kullanılması gerektiğini tespit etmek için kullanılır. Bankalar asıl karlarını faizden elde ettiği getiriyle sağlaması

nedeniyle analiz yapılırken, banka gelir ve giderlerinin, faiz ve faiz dışı faktörlere bağlı olup olmaması tespit edilmelidir. Faiz dışı gelirler; bankaların müşterilerinden sunulan hizmet karşılığında alınan hizmet ve komisyon ücretlerinden oluşmaktadır. Faiz dışı giderler ise kira, personel ve amortisman gibi giderlerden oluşmaktadır. Bankanın net faiz geliri ve net faiz dışı geliri, o bankanın gelir-gider yapısını göstermektedir.

Bir bankanın gelir-gider yapısının performans ölçümünde aşağıdaki oranlar kullanılır.

G1: Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Toplam Aktifler: Faiz gelirlerinden, faiz giderlerinin çıkarılması ile bulunan bu oran net faiz geliri ile bankanın aktifleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Oranın yüksek olması bankanın faiz gelirlerinin faiz giderlerini karşılama ne kadar başarılı olduğunu göstermektedir.⁴²

G2: Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Geliri / Toplam Faaliyet Gelirleri: Bu oran, net faiz gelirlerinin, faaliyet gelirleri toplamı içindeki payını gösterir. Oranın yüksek olması olumlu bir göstergedir.

⁴² Alican Aldemir, **Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi İle Analizi**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü Finans Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018, s. 28.

2. KARAR ALMA

En ilkel yaşamdan günümüze toplumun ilerlemesi gelişmesi ve yaşamını sürdürebilmesi aldığı kararların ile gerçekleşir. Bugün alınan karların sonuçları gelecekte yankılanacak ve geleceği şekillendirecektir. Alınan kararlar, karar sonucunda etkilenen durumlar ve şahısların büyüklüğüne göre ciddi sonuçlar doğurabilir. Günümüzde yaşanan hızlı gelişmeler farklı durumlar, alternatif seçenekler karar verme durumunu zorlaştırmaktadır. Bu yönüyle karar verme aşamasındaki zorlukların açılması sürecine ilişkin birçok yöntem geliştirilmiştir. Aşağıda karar verme süreci ve detayları belirtilip yöntemleri açıklanacaktır.

2.1. Tanım ve Kapsam

Karar alma, eldeki olanak ve koşullara göre ile bir amaca ulaşmak için kişiler veya işletmelerin karşı karşıya kaldıkları alternatiflerden biri veya bir kaçını seçme süreci olarak tanımlanabilir.

Her ne kadar karar verme süreci aşamaları ile ilgili farklı kaynaklarda farklı biçimde tanımlamalar yapılırsa da farklı yaklaşımların ortak noktaları dikkate alındığında sürecin beş temel aşamadan oluştuğu görülmektedir.

- Karar probleminin tanımlanması
- Karar probleminin modelinin kurulması
- Modelden zm elde edilmesi
- Modelin zm elde edilmesi
- Modelin ve çözümün testi
- Karar verme ve kararın uygulamaya konulması

Bir karar probleminin tanımlanabilmesi için öncelikle problemin var olması ve bu problem kararı için bir karar vericinin olması gerekir. Bunun yanında, karar vermeden söz

edebilmek için karar vericinin bir amacı, bu amaca ulaşması için seçilebilecek alternatifleri ve bu alternatiflerden hangilerinin amaca ulaşmada maksimum faydayı sağlayacağı konusunda sorularının olması gerekmektedir.

Karar alma süreci bir organizasyon için yüksek miktarda para ve zaman ihtiyacı doğurduğu için tüm olası durumlar arasından en iyi olanı bulmak önem arz etmektedir. Doğru karar bu nedenle doğru ve güvenilir yöntem ve tahminlere dayanmalıdır. Bu nedenle son yıllarda doğru kararların seçimi için yen, analizler, modeller, yöntemler ve teoriler geliştirilmeye ve üretilmeye devam etmektedir. Bu analizler sonucunda işletmeler ek maliyetlerden kaçınmış olacaklar ve farklı alanlara yeni kaynaklar yaratacaklardır.

Karar alma sürecinde, uygulanabilirlik ve zaman çok önemlidir. Karar verme gerçekçi ve koşullara uygun olmalı, beklenmeyen durumlar ile karşılaşılmamak planlanan sürede gerçekleştirilmelidir.

Karar alma sürecinin gerçekleşebilmesi için karar verici, karar ortamı, kriterler, alternatif durumlar ve süreci analizi gerçekleştireceği bir yöntem gereklidir.

Karar Alıcı: Alternatifler seçeneklerden tercihi gerçekleştiren kişi veya kişileri temsil eder.

Hedef: Karar verenin belirlenen kriterler arasından seçilen en iyi sonucu sağlayacak alternatifin seçimiyle ulaşılabacak nihai amaca denir.

Alternatif (Seçenekler): Karar vericinin seçimi mümkün olan sonlu sayıdaki olanaklarını ifade eder.

Kriter: Karar vericinin seçimi oluşturmada kullandığı değer sistemi olup, bu kriterlerin değerleri performansın bir ölçüsüdür. Kriterlerin belirlenmesi, karar verme sürecinin sonraki aşamaları için çok önemlidir.

Karar Matrisi: Bir karar verme sürecinde problemin alternatifler ve kriterleri gösteren matristir.

Karar Kriterlerinin Ağırlıkları: Kriterlerin karar üzerindeki etkisi ve önem derecesi farklı olması nedeniyle çok amaçlı karar vermede kriterlere ağırlıkları belirlenir. Burada önemli nokta ağırlıklandırma işleminde ağırlıkların toplamının 1'e eşit olması gerekir.

Karar verme türleri; karar veren kişi sayısı, bilgi derecesi açısı, amaç sayısı ve kriter sayısı açısından sınıflandırılır.

2.2. Çok Kriterli Karar Alma

Karar alma sürecinde amaç sayısına göre karar verme işlemi ikiye ayrılır; bunlardan ilki tek amaçlı karar diğeri ise çok amaçlı karar vermedir. Tek amaçlı karar verme işleminde yalnızca bir amaç söz konusu olup çeşitli kısıtlar göz önünde bulundurularak, amaç fayda ise maksimum, zarar ise minimum değer hedeflenerek karar alınır. Karar alıcı böyle bir durumda yöneylem araştırması konusu kapsamında yer alan doğrusal yada doğrusal olmayan programlama gibi yöntemler ile amacını gerçekleştirecek optimal çözümü tespit edebilirler.

Çok amaçlı karar alma problemlerinde ise alternatif seçimler kümesinden oluşan seçeneklerin, bu seçeneklerin oluşturduğu durumlar arasından çeşitli teknikler ile yapılan analiz sonucu karar verme işlemi gerçekleştirilir. Karar verme aşamasında, ulaşılmak istenen hedefi birden çok değişkenin belirlediği ve seçim alternatiflerinin kendi içinde oluşturduğu birbirine karşı avantajların bulunduğu durumda karar verme işlemi zorlaşmaktadır. 1960'lı yıllarda çok amaçlı karar verme işlemlerini kolaylaştırmak için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir.

Ekonomik analizlerde birden fazla alternatif ve kriterin karşılaştırıldığı karar verme metotları, karmaşık durumların karşılaştırabilmesi için uygun metotlardır. Ekonomik karşılaştırmada çok ölçütlü bir yapı kullanma gereksinimi nedeniyle ÇKKV yöntemleri, çok sayıda birbirinden bağımsız ve farklı değişken yapıları dikkate alarak analiz yapması dolayısıyla en uygun disiplin olarak belirlenmiştir.⁴³

⁴³ Fatma URFALIOĞLU ve Tolga GENÇ, **Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri İle Türkiye'nin Ekonomik Performansının Avrupa Birliği Üye Ülkeleri İle Karşılaştırılması**, Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi (2013), Cilt 35, Sayı 2, s. 329-360

Bir, çok amaçlı karar verme probleminin; kriter, hedef, amaç gibi elemanları vardır. Kriter, gerçek bir değerlendirme işleminde, problemin nitelik veya amaç kavramını ortaya koyar.

2.2.1. Çok Kriterli Karar Alma Yöntemleri

Karar verme, genellikle endüstriyel, ekonomik ve finansal gibi konular da kendine kullanım alanı bulmaktadır. Karşılaşılan problemler neticesinde alternatifler arasında en iyi olanın seçimi ve problemin çözümü için geliştirilen yöntemler çok kriterli karar verme yöntemleri olarak isimlendirilir.⁴⁴ Çok kriterli karar verme yöntemleri, 1960'tan itibaren karar vermeye yardımcı olmak için geliştirilmeye başlanmış olup, günümüzde bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle, yöntemlere olan ilgi artmış ve kullanım alanı genişlemiştir.

2.3. TOPSIS Yöntemi

TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) Yoon ve Hwang tarafından 1981 yılında geliştirilmiştir. TOPSİS yöntemi ile ideal olan çözüm için gerekli yakınlık hesaplanırken, pozitif ideal çözüme ve negatif ideal çözüme olan uzaklıklarda hesaplanmış olur. Topsis yöntemi ile belirlenen kriterler çerçevesinde alternatif kriterlerin ideal çözüme olan uzaklıkları değerlendirilerek sıralama yapılmaktadır.⁴⁵

TOPSIS bugün çok kriterli karar alma problemlerinin çözümü aşamasında en çok kullanılan yöntemler arasında yerini almıştır. Yöntemin kullanım yelpazesinin çok geniş olması yapılan çok amaçlı karar alma çalışmalarında sıklıkla karşımıza çıkmasını sağlamıştır.

TOPSİS yönteminde ideal çözüm, tüm kriterler dikkate alındığında seçilen alternatiflerin bu kriterleri en ideal şekilde yerine getirmesi olarak adlandırılır. İdeal çözümün bazı durumlarda ulaşılamaz ve uygulanamaz olması sebebiyle ideale en yakın noktayı seçme

⁴⁴ Feyza Altıntaş, **2008 Dünya Ekonomik Krizinin G20 Ülkeleri Ekonomik Performanslarına Etkisinin Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleriyle Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aralık, 2016 S.s. 33

⁴⁵ Eleren, A. ve M. Karagül, **1986-2006 Türkiye Ekonomisinin Performans Değerlendirmesi**, Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 2008, Cilt: 15, Sayı 1, S.s 1-14

işlemi ideal çözüm olarak kabul edilir. Sonuç olarak; negatif ideal çözüm elde edilen en kötü değerler olarak tanımlanırken, pozitif ideal çözüm ise ulaşılan en iyi değerler olarak tanımlanırlar.⁴⁶

Pozitif-ideal çözüm:

$A^* = (x_1^* , \dots, x_j^* \dots, x_n^*)$ x_j^* değeri bütün alternatifler içindeki j^* inci kriter için en iyi değerdir.

Negatif-ideal çözüm:

$A^- = (x_1^- , \dots, x_j^- \dots, x_n^-)$ x_j^- değeri tüm alternatifler arasında j^* inci kriter için en düşük değerdir.

2.3.1. TOPSIS Yöntemi İşlem Adımları

Topsis yöntemi 6 adımdan oluşmaktadır.

Adım 1: Karar Matrisinin Oluşturulması

Karar matrisi değerlendirilecek olan alternatifler ve bu alternatiflerin farklı kriterlerinin oluşturduğu matristir.⁴⁷ Oluşturulan matris karar verme probleminin çözüm yönteminin başlangıcını oluşturan matristir. Matrisin gösterimi aşağıdaki gibidir:

$$A_{ij} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix}$$

⁴⁶ Jin Han Park , Young Park, Young Chel Kwun ve Xuegong Tan, Extension Of The TOPSIS Method For Decision Making Problems Under Interval-Valued Intuitionistic Fuzzy Environment, Applied Mathematical Modelling, 2011, Cilt 35, s.2544

⁴⁷ Sorin Nadaban, Simona Dzitac, ve Ioan Dzitac, Fuzzy TOPSIS: A General View, Procedia Computer Science, 2016, Cilt 91, s.825

Yukarıda oluşturulan matriste m karar noktası sayısını, n değerlendirme faktörü sayısını verir.

Adım 2 : Standart Karar Matrisinin (R) Oluşturulması

Standart Karar Matrisi, ilk oluşturulan matrisinin elemanların, tüm elemanların kareleri toplamının kareköklerine oranlanmasıyla elde edilir.

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{kj}^2}}$$

R matrisi aşağıdaki gibi elde edilir:

$$R_{ij} = \begin{bmatrix} r_{11} & r_{12} & \dots & r_{1n} \\ r_{21} & r_{22} & \dots & r_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ r_{m1} & r_{m2} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix}$$

Adım 3: Ağırlıklı Standart Karar Matrisinin Oluşturulması

Öncelikle karar vericinin belirlemiş olduğu ağırlık değerleri $\sum_{i=1}^n w_i = 1$ olacak şekilde belirlenir.

Sonrasında ikinci adımda oluşturulan matrisin her bir elemanı ile ilgili w_i değeri ile çarpılarak V matrisi elde edilir. V matrisi aşağıda gösterilmiştir:

$$V_{ij} = \begin{bmatrix} w_1 r_{11} & w_2 r_{12} & \dots & w_n r_{1n} \\ w_1 r_{21} & w_2 r_{22} & \dots & w_n r_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ w_1 r_{m1} & w_2 r_{m2} & \dots & w_n r_{mn} \end{bmatrix}$$

Adım 4: İdeal (A^*) ve Negatif İdeal (A^-) Çözümlerin Oluşturulması

TOPSIS yöntemi, “her bir değerlendirme faktörünün monoton artan veya azalan bir eğilime sahip olduğunu varsaymaktadır.”⁴⁸

İdeal çözüm sütun değerlerinin en büyüklüğü seçilerek oluşturulur. Formülü aşağıdaki gibidir.

$$A^* = \left\{ (\max_i v_{ij} | j \in J), (\min_i v_{ij} | j \in J') \right\} \quad (2)$$

(2) formülünden hesaplanacak set $A^* = \{v_1^*, v_2^*, \dots, v_n^*\}$ şeklinde gösterilebilir.

Negatif ideal çözüm ise, sütun değerlerinin en küçükleri seçilerek oluşturulur. Formülü aşağıdaki gibidir.

$$A^- = \left\{ (\min_i v_{ij} | j \in J), (\max_i v_{ij} | j \in J') \right\} \quad (3)$$

(3) formülünden hesaplanacak set $A^- = \{v_1^-, v_2^-, \dots, v_n^-\}$ şeklinde gösterilebilir.

Her iki formülde de J fayda (maksimizasyon), J' ise kayıp (minimizasyon) değerini göstermektedir.

⁴⁸ Geyik, Oğuzhan, Mustafa Tosun, Sultan Ünlüsoy, Mustafa Hamurcu, Tamer Eren, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Kitap Basımevi Seçiminde AHP ve TOPSIS Yöntemlerinin Kullanımı, Cilt 3, Sayı 6, Aralık 2016 s.111

Adım 5: Ayırım Ölçülerinin Hesaplanması

Bu yöntemde; her bir alternatifin hesaplanan, ideal ve negatif ideal karar noktalarına uzaklığı hesaplanmaktadır. Bu hesaplamada Euclidian Uzaklık Yaklaşımından faydalanılmaktadır. Daha sonra karar noktalarına ilişkin sapma değerleri ise İdeal Ayırım (S_i^*) ve Negatif İdeal Ayırım (S_i^-) Ölçüsü olarak adlandırılmaktadır. İdeal ayırım (S_i^*) ölçüsünün hesaplanması (4) formülünde, negatif ideal ayırım (S_i^-) ölçüsünün hesaplanması ise (5) formülünde gösterilmiştir.

$$S_i^* = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^*)^2} \quad (4)$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2} \quad (5)$$

Burada hesaplanacak S_i^* ve S_i^- sayısı doğal olarak karar noktası sayısı kadar olacaktır.

Adım 6: İdeal Çözüme Göreli Yakınlığın Hesaplanması

Her bir karar noktasının ideal çözüme göreli yakınlığının (C_i^*) hesaplanmasında ideal ve negatif ideal ayırım ölçülerinden yararlanır. Burada kullanılan ölçüt, “negatif ideal ayırım ölçüsünün toplam ayırım ölçüsü içindeki payıdır. İdeal çözüme göreli yakınlık değerinin hesaplanması aşağıdaki formülde gösterilmiştir.”⁴⁹

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*} \quad (6)$$

⁴⁹ Bahadır Fatih Yıldırım, Emrah Önder, Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri, Bursa: Dora Yayınları, 2018, s.138.

Burada C_i^* değeri $0 \leq C_i^* \leq 1$ aralığında değer alır ve $C_i^* = 1$ ilgili karar noktasının ideal çözüme, $C_i^* = 0$ ilgili karar noktasının negatif ideal çözüme mutlak yakınlığını gösterir.

2.4. SAW Yöntemi

SAW (Simple Additive Weighting) yöntemi, Churchman ve Ackoff (1954) tarafından portföy seçim sorularına uygulanarak literatüre kazandırılmıştır. Yöntem, literatürde **Ağırlıklı Toplam Model** (Weighted Sum Model) olarak da bilinmektedir. Bu yöntem, matematiksel açıdan basitliği nedeniyle ÇKKV literatüründe en fazla kullanılan tekniklerden biridir.⁵⁰

Basit Toplamlı Ağırlıklandırma Yönteminde (Simple Additive Weighting-SAW) her kriterin etkilerinin toplamı ile bir indeks oluşturulmaktadır. SAW yönteminde birbirinden farklı birimler toplanamamaktadır. Diğer yöntem uygulamalarında olduğu gibi SAW yönteminde de veriler normalize edilmelidir. Sonrasında her alternatife ait toplam puan, o alternatifin normalize edilmiş değerleri ile kriterlere ait ağırlıklarının çarpılması ve sonra da hepsinin toplanması ile elde edilir. SAW yönteminde, her kriterin toplam puana olan katkısı diğerlerinden bağımsız olması nedeniyle, karar vericinin tercihi bir kriterin değerinin hiç bir şekilde diğer kriterlerin değerlerinden etkilenmemesi gerekmektedir.⁵¹

SAW yönteminde kriter ağırlıkları, her alternatif için kriter değerleri çarpılıp toplanarak son değer elde edilmektedir.⁵²

2.4.1. SAW Yöntemi Aşamaları

SAW yöntemi dört adımdan oluşmaktadır:

⁵⁰ Süleyman Çakır ve Selçuk Perçin, “Çok Kriterli Karar Verme Teknikleriyle Lojistik Firmalarında Performans Ölçümü”, Ege Akademik Bakış, Cilt 13, Sayı 4, 2013, s. 452.

⁵¹ Filiz Ersöz ve Mehmet Kabak, “Savunma Sanayi Uygulamalarında Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinin Literatür Araştırması”, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Dergisi, Sayı 9, 2010, s. 110.

⁵² Ziya Gökalp Göktolga ve Burcu Gökalp, “İş Seçimini Etkileyen Kriterlerin ve Alternatiflerin AHP Metodu İle Belirlenmesi”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 13, Sayı 2, 2012, s.73.

Adım 1: Karar matrisi oluşturulması

Karar matrisi oluşturulması ile başlayan yöntem, x_{ij} , j . kritere göre i . alternatifin değerini göstererek devam etmekte ve n ; karşılaştırılacak alternatiflerin sayısını gösterirken m kriterlerin sayısını göstermektedir.

$$X = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1m} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2m} \\ \vdots & \vdots & & \vdots \\ x_{n1} & x_{n2} & \dots & x_{nm} \end{bmatrix} \quad (7)$$

Adım 2: Karar Matrislerinin Normalize Edilmesi

Kriterin türü maksimizasyon ise fayda kriteri için olan formül (8) kullanılmaktadır. Burada her bir kriter değerinin o satırdaki en büyük değere oranlamasıyla $\max_{r_{ij}}$ elde edilir. Kriterin türü minimizasyon ise maliyet kriteri için olan formül (9) kullanılmaktadır. Burada ise satırdaki en küçük değer her bir kriter değerine oranlamasıyla $\min_{r_{ij}}$ elde edilir.

Formülde; m alternatif sayısını, n kriter sayısını, i satırı ve j sütunu göstermektedir.

$$r_{ij} = \begin{cases} \frac{x_{ij}}{\max_{ij}} & i = 1, \dots, m; j = 1, \dots, n \\ \frac{\min_{ij}}{x_{ij}} & i = 1, \dots, m; j = 1, \dots, n \end{cases} \quad (8)$$

$$(9)$$

Adım 3: Ağırlık Değerlerinin Belirlenmesi

Her bir kriter ağırlığı ile daha önce hesaplanmış olan değerlerinin çarpılması sonucunda her bir alternatifin toplam tercih değerleri bulunur.

Ağırlık değerleri $\sum_{j=1}^n w_j = 1$ olacak şekilde belirlenir.

Adım 4: Alternatiflerin Tercih Değerlerinin Belirlenmesi

$$v_i = \sum_{j=1}^n w_j \cdot r_{ij}$$

2.6. WSA Yöntemi

WSA (Weighted Sum Approach) yöntemi doğrusal liner programlama fayda fonksiyonunu temeline dayanmaktadır. Yöntem, alternatiflerin global faydasını normalize edilmiş kriter değerlerinin ağırlıklı toplamı olarak hesaplar.⁵³ Bu yöntem, küresel olanaklarına göre alternatiflerin eksiksiz sıralanmasını sağlar.

2.6.1. WSA Yöntemi Aşamaları

WSA yöntemi işlem adımları 3 aşamadan oluşur.⁵⁴

Adım 1: Değerlerin Normalize Edilmesi

Alternatiflerin, seçim kriterleri kapsamında farklı birimlerle ifade edilmiş değerleri normalize edilir. Bu işlem için, (11) numaralı denklem kullanılır.

⁵³ Sait Erdal Dinçer, "Multi-criteria Analysis of Economic Activity for European Union Member States and Candidate Countries: TOPSIS and WSA Applications", European Journal of Social Sciences, Cilt 21, Sayı 4, 2011, S.566.

⁵⁴ Dinçer, S.566.

$$r_{ij} = \frac{y_{ij} - D_j}{H_j - D_j} \quad (11)$$

Denklemden, r_{ij} ; i alternatifinin j kriteri için normalize edilmiş değerini; D_j , kriter için taban değerini ifade ederken, H_j , ideal değeri ifade etmektedir. y_{ij} ise normalize değeri bulunmak istenen, alternatif-kriter ikilisini ifade etmektedir. Taban değeri, değerlendirilen kriter içerisindeki alternatiflerin en kötü değeridir. İdeal değer ise, alternatifler içerisindeki en iyi değer olarak tanımlanmaktadır.

Adım 2: Her Alternatifin Faydasının Ölçülmesi

Bu adımda her bir alternatife ilişkin fayda değeri tespit edilir. Her bir alternatife ilişkin fayda değeri; normalize edilmiş değerlerin, belirlenmiş kriter ağırlıkları ile çarpılması sonucu ile oluşturulur. Alternatifler için fayda değeri, $u(\alpha_i)$ olarak ifade edilmiş, eşitlik (12)'teki gibi formülize edilmiştir. Eşitlikte yer alan v_j ifadesi, kriter ağırlığını göstermektedir.

$$u(\alpha_i) = \sum_{k=0}^n v_j r_{ij} \quad (12)$$

Adım 3: Alternatiflerin Sıralanması

Sıralama işlemi alternatiflerin faydalarına göre yapılır. Bütün alternatifler fayda yüksekliğine göre sıralandıktan sonra en yüksek fayda değerine sahip alternatif, karar verme probleminin en uygun çözümü olarak değerlendirilir.

3. UYGULAMA

Ekonomideki liberalleşme trendinin artması ile finans sektöründe çeşitlilik ve rekabet artmıştır. Finans sektörünün temelini oluşturan bankacılık sektörü için verimlilik, etkinlik, karlılık gibi kriterler bankalar için önem arz etmektedir.

2001 krizinden sonra banka iflaslarının meydana gelmesi, bankacılık sektöründe değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, bu krizden sonra çeşitli değişiklikler ve değişiklikler getirmiştir. BDDK getirdiği zorunluluklar performans ölçümü ile beraber ölçüm kriterlerini de beraberinde getirmiştir. Türkiye’de mevduat bankalarının değerlendirilmesi konusunda yapılan çalışma sayısı oldukça azdır. Bu nedenle performans ölçüm kriterlerinde, kriterlerin analizdeki önem derecelerinin bilinmemesi nedeniyle kriter ağırlıkları eşit olarak değerlendirilmiştir. Çalışmamızda mevduat bankalarının performansları, denetleme kurulu tarafından kabul gören ve denetlenen kriterlere göre analiz edilmiştir.

3.1. Amaç

Çalışmanın amacı, Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının 2017 yılı performanslarının çok amaçlı karar alma kriterleri ile değerlendirilmesidir. Bu uygulamada çok kriterli karar verme yöntemlerinden TOPSIS, SAW ve WSA kullanılmıştır. Türkiye’de bankacılık alanında oldukça fazla çalışma bulunmaktadır. Bankacılık alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde sıklıkla karşımıza çıkan yöntemlerin TOPSIS, SAW ve WSA olduğu görülmüştür. Bu çalışmada ise bankacılık alanında yapılan çalışmalar içerisinde sayıca daha az olan banka performansları incelenmiştir.

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankalardan sadece mevduat bankaları dikkate alınmış ve bu mevduat bankalarından da sektöre etki ağırlığı olan bankalar çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmaya, katılım bankaları, yatırım ve kalkınma bankalarının dahil edilmemesinin nedeni sektörün toplamındaki paylarının düşük olmasındandır.

Çalışma kapsamında 2017 Aralık ayı itibari ile Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının, Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanan verileri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan kriterler finansal kriterler olup, bir bankanın performans değerlendirmesi üzerinde etkisi önemli olan kriterler kullanılmış, finansal olmayan veriler kapsam dışında bırakılmıştır.

Çalışmanın temel amacı ekonominin en önemli oyun kurucuları olan bankalarının performans değerlendirmesi yaparak bu konuya ışık tutmaktır.

3.2 Kullanılacak Teknikler

Analiz kapsamında yapılacak değerlendirme için en uygun olan yöntemlerden üçü seçilmiştir. Temelde birden fazla alternatif ve kriter içeren problemlerin çözümünde sıklıkla karşılaştığımız ve uygulamada kendine sürekli yer bulan bu yöntemler çalışmamızda da yerini almıştır.

Araştırma kapsamında TOPSIS, SAW ve WSA yöntemleri kullanılmıştır. Bu yöntemlerin seçilmesinin nedeni çok alternatif ve kriterin aynı anda analize dahil edilerek sonuçlandırılabilmesidir. Bankacılık alanında yapılan şube yeri seçimi, katılım bankalarının performansları, bulanıklılık analitik hiyerarşisi, ticari ve katılım bankalarının performans karşılaştırılması gibi birçok çalışmada yöntemlerin seçildiğini net bir şekilde görmekteyiz.

Yöntemler temel olarak çok amaçlı karar alma problem çözümünü hedeflemektedir. Kullandığımız yöntemler ekonomi, finans, stratejik planlama, risk değerlendirmesi, sermaye yönetimi, programlama, sağlık, eğitim, ulaşım, muhasebe ve benzeri birçok alanda kullanılmaktadır. Yöntemlerin her değişken veya alternatifin kendi değerini almasını sağlayan avantajı da oldukça önemlidir. Bu amaçla belirlediğimiz birden fazla kriter ve alternatifler için oldukça uygun yöntemlerdir. Yöntemlerin çözüm aşamasında kriterlerin ağırlıklarının belirlenmesinde tüm kriterlerin analize etkisi eşit kabul edilmiş, 12 kriter için ağırlıklandırma işlemi eşit uygulanmıştır.

3.2.1 Literatür Taraması

Türkiye’de bankacılık alanına yönelik çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Her bir çalışma bankacılık sektörünü farklı açıdan incelerken bu çalışmada bankalar performansları açısından incelenmiştir. Literatürde oldukça fazla çalışma mevcuttur. Bu yöntemler ile yapılan bazı çalışmalar ve araştırmalar aşağıda örneklenmiştir.

Albayrak ve Erkut (2005), çok değişkenli karar verme modellerini analiz tekniklerinden biri olan Analitik Hiyerarşi Prosesi(AHP) yöntemini kullanarak ticari bankaların performansı ölçülmüştür. Kılıç (2006), ELECTRE yöntemini kullanarak yaptığı bir çalışmada Türkiye’deki mevduat bankalarının mali başarısızlıklarını incelemiş ve bu başarısızlıkların tahmin edilmesine yönelik değerlendirme yapmıştır. Chang (2006), Tayvan’daki 15 ticari bankanın 2000-2002 yılları arasında finansal performanslarını Gri İlişki Analizi(GRİ) ile incelemiştir. Angelidis (2006), çalışmasında İtalya’daki 100 bankanın 2001-2002 yıllarına ait performanslarını veri zarflama analizi ve sinir ağları aracılığıyla değerlendirilmiştir. Altaş(2006), Türkiye’de faaliyet gösteren ticaret bankalarını 1997, 2000 ve 2004 yıllarındaki verilere göre sektör içindeki paylarını faktör analizi ile incelemiştir. Ho ve Wu (2006), Avusturya’da faaliyet gösteren üç büyük bankanın finansal performanslarını GRİ yöntemini kullanarak incelemiştir. Abbasi ve diğerleri(2008), İran Refah Bankası’nın finansal performansını, TOPSIS yöntemini kullanarak ölçmüşlerdir. Wu ve diğerleri (2009), bulanık AHP ile ağırlıklandırıdıkları üç bankaya ait dört ayrı boyutta elde ettikleri veriyi TOPSIS, VIKOR ve SAW yöntemleriyle performans ölçümünü gerçekleştirmişlerdir. Özden (2009), yaptığı çalışmada Türkiye’deki mevduat bankalarının performansını çok kriterli karar verme yöntemlerini kullanarak analiz etmiş, 2003-2007 döneminde ELECTRE, TOPSIS, PROMETHEE ve VIKOR yöntemlerini kullanarak performans ölçümünü gerçekleştirmiştir. Çetin (2010), İMKB’de işlem gören 13 bankanın AHP ile ağırlıklandırıdıkları 2008 yılı verileri ile VIKOR yöntemini kullanarak finansal performans analizini yapmışlardır. Demireli (2010), çalışmasında kamu sermayeli üç bankanın, 2001-2007 arasında performansını TOPSIS yöntemi ile değerlendirmiştir. Dinçer ve Görener (2011), çalışmasında Türkiye’de faaliyet gösteren bankaları 3 gruba ayırarak finansal performanslarının ölçümünde kullanılacak kriterlerin ağırlıklarını, AHP yardımıyla hesaplamış ve VIKOR yöntemi ile de

analizini gerçekleştirmiştir. Yayar ve Baykara (2012), Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının 2005-2011 yılları arasındaki finansal performansını TOPSIS tekniği ile ölçmüşlerdir. Bağcı ve Rençber (2014) alışmalarında, 2006-2012 yılları arasında kamu bankaları ile özel bankalar arasında krlılık Performans karşılaştırmasını PROMETHEE yöntemi ile gerçekleştirmiştir. Güneysu vd. (2015), Türk bankalarının 2010-2014 yılları arasındaki finansal verileri ile çok kriterli karar verme yöntemlerini kullanarak analiz etmişlerdir. Kandemir ve Karataş (2016), Borsa İstanbul’da işlem gören ticari bankaların performanslarını çok kriterli karar verme yöntemlerinden TOPSIS ve VIKOR yöntemleri ile analiz etmişlerdir. Aldemir (2018), Türkiye’deki mevduat bankalarının 2012-2016 yılları performanslarını çok kriterli karar verme yöntemlerinden TOPSIS ve VIKOR yöntemi ile analiz etmiştir. Erdoğmuş (2018), 2013-2018 yılları arasında aktif büyüklük sıralamasında ilk sekiz bankanın, finansal performanslarını AHP ve TOPSİS yöntemlerini kullanarak sıralamıştır.

3.2.2 TOPSIS Yönteminin İşlem Adımları ve Sonuçları

TOPSIS yöntemi önceki bölümlerde anlatıldığı gibi uygulanmış, satırlarda bankalar (alternatifler) yer alırken sütunda kriterler (oranlar) yer almıştır. TOPSIS Yöntemi 6 adımdan oluşmakta olup işlem adımları ve her bir adımda elde edilen sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

***Adım 1.* Karar Matrisinin oluşturulması**

İlk adım bilindiği gibi karar matrisinin oluşturulması, satır ve sütun birleşimi değerlerinin yerini almasıyla başlar.

	MAX S1	MAX S2	MIN KR1	MAX KR2	MAX A1	MAX A2	MAX A3	MAX L1	MAX L2	MAX K1	MAX G1	MAX G2
AKBNK	12,8	10,2	-53,3	3,2	21,9	103,0	2,4	29,8	56,5	2,4	2,8	63,7
ALNTF	8,4	5,8	-73,0	1,6	13,6	116,3	4,6	24,1	52,5	0,4	1,7	60,3
ADB	11,7	7,5	-5,8	-8,4	5,6	93,0	2,9	22,0	36,6	1,3	2,5	56,0
BURG	9,0	5,6	-94,2	2,3	5,1	148,5	2,6	15,5	39,1	0,8	2,3	75,5
CIT	16,8	16,3	33,4	5,7	17,9	66,4	2,4	45,2	60,3	3,9	7,9	102,0
DENIZ	10,6	3,2	-57,3	11,8	10,6	101,1	4,8	24,1	41,9	1,8	2,9	57,9
FBBNK	7,3	4,6	-71,7	-6,3	10,6	118,1	3,2	26,3	55,7	1,0	2,3	59,0
HSBA	10,4	8,2	-185,9	4,7	9,4	92,9	5,7	33,9	54,3	0,7	4,3	69,1
ICBCT	8,5	7,4	-82,2	0,3	19,3	227,2	1,3	35,3	82,5	0,6	2,7	91,8
INGBN	10,9	8,8	-142,8	-0,1	7,4	138,9	4,4	22,1	41,2	2,0	4,1	68,0
ODEA	11,4	8,3	-64,8	5,5	8,8	94,7	4,8	27,9	48,7	1,2	3,2	70,5
QNBFB	9,7	6,5	-174,0	-14,6	16,7	122,2	5,2	22,4	41,9	1,6	3,7	73,5
SKBNK	8,7	2,6	-133,0	2,2	9,2	104,8	4,9	23,6	37,9	0,4	2,7	51,9
TRKSH	12,7	8,1	-82,7	-12,4	0,6	103,6	3,5	17,7	27,2	0,3	3,7	89,9
TBN	14,7	10,0	-0,1	-0,6	17,4	83,5	12,0	36,1	59,0	-1,2	1,2	23,6
TEBNK	10,5	8,5	-114,5	1,3	7,7	113,9	3,1	22,8	36,6	1,5	3,7	69,5
TCZB	10,8	8,1	-19,8	1,4	112,0	16,6	1,6	26,0	42,1	2,4	3,6	79,0
GARAN	12,7	8,9	-54,6	5,8	15,7	115,8	2,6	22,5	40,8	2,5	4,0	74,7
HALKB	8,3	5,7	-3,8	-0,6	16,1	105,3	3,0	23,0	39,8	1,5	2,2	62,2
ISCTR	11,9	6,4	-67,4	-7,4	16,4	117,9	2,2	24,9	44,3	1,8	3,1	68,0
VAKBN	8,6	6,2	-7,7	3,5	11,9	118,5	4,2	21,3	38,5	1,7	2,4	54,1
YKBNK	10,1	6,1	-88,4	3,0	14,5	115,1	4,6	24,8	44,5	1,5	2,2	51,0
Váhy	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000

Yukarıda 24 karar almada kullanacağımız alternatiflerimiz ve bu alternatiflerin değerlendirilmesinde kullanacağımız 12 adet karar kriterinden oluşan karar matrisimiz yer almaktadır. Alternatifleri oluşturan bankalar satırda gösterilirken, karar kriterlerini oluşturulan performans oranları sütunlarda gösterilmiştir. Bu kriterlerin eşit ağırlığa sahip olduğu kabul edilmiştir. Çalışmamızda, analize dâhil ettiğimiz bankalar satırda; performans değerlendirme kullanacağımız karar kriterleri ise sütunda yer almaktadır.

Karar kriterleri içerisinde yer alan kur riski oranlarından KR1 ve KR2 oranının negatif değerler içermesi nedeniyle modifiye edilerek pozitif değerlere dönüştürülmüştür. Modifiye işlemi ise KR1 ve KR2 sütunundaki en küçük değerın sıfır yapılması ve bu ekleme işleminin tüm sütun değerlerine de uygulanması ile gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde oluşturulan yeni matris aşağıda paylaşılmıştır.

	MAX S1	MAX S2	MAX KR1	MAX KR2	MAX A1	MAX A2	MAX A3	MAX L1	MAX L2	MAX K1	MAX G1	MAX G2
AKBNK	12,8	10,2	86,7	17,8	21,9	103,0	2,4	29,8	56,5	3,6	2,8	63,7
ALNTF	8,4	5,8	106,4	16,2	13,6	116,3	4,6	24,1	52,5	1,6	1,7	60,3
ADB	11,7	7,5	39,2	6,2	5,6	93,0	2,9	22,0	36,6	2,5	2,5	56,0
BURG	9,0	5,6	127,6	16,9	5,1	148,5	2,6	15,5	39,1	2,0	2,3	75,5
CIT	16,8	16,3	0,0	20,3	17,9	66,4	2,4	45,2	60,3	5,1	7,9	102,0
DENIZ	10,6	3,2	90,7	26,4	10,6	101,1	4,8	24,1	41,9	3,0	2,9	57,9
FBBNK	7,3	4,6	105,1	8,3	10,6	118,1	3,2	26,3	55,7	2,2	2,3	59,0
HSBA	10,4	8,2	219,3	19,3	9,4	92,9	5,7	33,9	54,3	1,9	4,3	69,1
ICBCT	8,5	7,4	115,6	14,9	19,3	227,2	1,3	35,3	82,5	1,8	2,7	91,8
INGBN	10,9	8,8	176,2	14,5	7,4	138,9	4,4	22,1	41,2	3,2	4,1	68,0
ODEA	11,4	8,3	98,2	20,1	8,8	94,7	4,8	27,9	48,7	2,4	3,2	70,5
QNBFB	9,7	6,5	207,4	0,0	16,7	122,2	5,2	22,4	41,9	2,8	3,7	73,5
SKBNK	8,7	2,6	166,4	16,8	9,2	104,8	4,9	23,6	37,9	1,6	2,7	51,9
TRKSH	12,7	8,1	116,1	2,2	0,6	103,6	3,5	17,7	27,2	1,5	3,7	89,9
TBN	14,7	10,0	33,5	14,0	17,4	83,5	12,0	36,1	59,0	0,0	1,2	23,6
TEBNK	10,5	8,5	147,9	15,9	7,7	113,9	3,1	22,8	36,6	2,7	3,7	69,5
TCZB	10,8	8,1	53,2	16,0	112,0	16,6	1,6	26,0	42,1	3,6	3,6	79,0
GARAN	12,7	8,9	88,0	20,4	15,7	115,8	2,6	22,5	40,8	3,7	4,0	74,7
HALKB	8,3	5,7	37,2	14,0	16,1	105,3	3,0	23,0	39,8	2,7	2,2	62,2
ISCTR	11,9	6,4	100,8	7,2	16,4	117,9	2,2	24,9	44,3	3,0	3,1	68,0
VAKBN	8,6	6,2	41,1	18,1	11,9	118,5	4,2	21,3	38,5	2,9	2,4	54,1
YKBNK	10,1	6,1	121,8	17,6	14,5	115,1	4,6	24,8	44,5	2,7	2,2	51,0
Weights	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333

Adım 2. Standart Karar Matrisinin Oluşturulması

Oluşturulan karar matrisinin her elemanı aynı sütundaki elemanların karelerinin toplamına bölünerek standart karar matrisi oluşturulur. Standart Karar Matrisi, yukarıdaki matrisin elemanlarından yararlanarak ve aşağıdaki formül kullanılarak oluşturulmuştur.

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{kj}^2}}$$

R matrisi yukarıdaki formül ile aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

	MAX S1	MAX S2	MAX KR1	MAX KR2	MAX A1	MAX A2	MAX A3	MAX L1	MAX L2	MAX K1	MAX G1	MAX G2
AKBNK	0,24859	0,27542	0,15727	0,23822	0,17176	0,18980	0,11486	0,23732	0,25184	0,27853	0,17534	0,19755
ALNTF	0,16314	0,15661	0,19301	0,21681	0,10667	0,21431	0,22015	0,19193	0,23401	0,12379	0,10645	0,18701
ADB	0,22723	0,20252	0,07111	0,08297	0,04392	0,17138	0,13879	0,17520	0,16314	0,19343	0,15655	0,17367
BURG	0,17479	0,15121	0,23147	0,22617	0,04000	0,27365	0,12443	0,12344	0,17428	0,15474	0,14403	0,23415
CIT	0,32628	0,44014	0,00000	0,27168	0,14039	0,12236	0,11486	0,35997	0,26878	0,39459	0,49470	0,31633
DENIZ	0,20587	0,08641	0,16453	0,35331	0,08314	0,18630	0,22973	0,19193	0,18676	0,23211	0,18160	0,17957
FBBNK	0,14178	0,12421	0,19065	0,11108	0,08314	0,21763	0,15315	0,20945	0,24827	0,17022	0,14403	0,18298
HSBA	0,20198	0,22142	0,39781	0,25829	0,07372	0,17119	0,27280	0,26997	0,24203	0,14700	0,26927	0,21430
ICBCT	0,16508	0,19982	0,20970	0,19941	0,15137	0,41868	0,06222	0,28112	0,36773	0,13927	0,16907	0,28470
INGBN	0,21169	0,23762	0,31963	0,19405	0,05804	0,25596	0,21058	0,17600	0,18364	0,24759	0,25674	0,21089
ODEA	0,22140	0,22412	0,17813	0,26900	0,06902	0,17451	0,22973	0,22219	0,21707	0,18569	0,20038	0,21864
QNBFB	0,18839	0,17552	0,37622	0,00000	0,13098	0,22519	0,24887	0,17839	0,18676	0,21664	0,23169	0,22795
SKBNK	0,16897	0,07021	0,30185	0,22484	0,07216	0,19312	0,23451	0,18795	0,16893	0,12379	0,16907	0,16096
TRKSH	0,24665	0,21872	0,21061	0,02944	0,00471	0,19091	0,16751	0,14096	0,12124	0,11606	0,23169	0,27881
TBN	0,28550	0,27002	0,06077	0,18736	0,13647	0,15387	0,57431	0,28749	0,26298	0,00000	0,07514	0,07319
TEBNK	0,20393	0,22952	0,26829	0,21279	0,06039	0,20989	0,14836	0,18158	0,16314	0,20890	0,23169	0,21554
TCZB	0,20975	0,21872	0,09650	0,21413	0,07842	0,03059	0,07658	0,20706	0,18765	0,27853	0,22543	0,24500
GARAN	0,24665	0,24032	0,15963	0,27301	0,12314	0,21339	0,12443	0,17919	0,18186	0,28627	0,25048	0,23167
HALKB	0,16120	0,15391	0,06748	0,18736	0,12627	0,19404	0,14358	0,18341	0,17740	0,20890	0,13776	0,19290
ISCTR	0,23112	0,17282	0,18285	0,09636	0,12863	0,21726	0,10529	0,19830	0,19746	0,23211	0,19412	0,21089
VAKBN	0,16702	0,16741	0,07456	0,24223	0,09333	0,21837	0,20101	0,16963	0,17161	0,22438	0,15029	0,16778
YKBNK	0,19616	0,16471	0,22094	0,23554	0,11372	0,21210	0,22015	0,19750	0,19835	0,20890	0,13776	0,15817
Weights	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333

Adım 3. Ağırlıklı Standart Karar Matrisinin (V) Oluşturulması

Bu adımda ilk olarak değerlendirme faktörlerine ilişkin ağırlık değerleri (w_i)

belirlenir ($\sum_{i=1}^n w_i = 1$).

TOPSİS yönteminin adımlarından birisi olan ağırlıklandırma adımında ise kriterler için ağırlıklar belirlenmiştir. Çalışmamızda tüm kriterler için ağırlıklar eşit olarak ($w=0,0833$) belirlenmiş. bir önceki adımda oluşturulan matrisin altında paylaşılmıştır. Daha sonra R matrisinin her bir sütunundaki elemanlar ilgili w_i değeri ile çarpılarak aşağıdaki matrisi hesaplanmıştır.

	MAX S1	MAX S2	MAX KR1	MAX KR2	MAX A1	MAX A2	MAX A3	MAX L1	MAX L2	MAX K1	MAX G1	MAX G2	di+
AKBNK	0,02072	0,02295	0,01311	0,01985	0,01431	0,01582	0,00957	0,01978	0,02099	0,02321	0,01461	0,01646	0,08438
ALNTF	0,01360	0,01305	0,01608	0,01807	0,00889	0,01786	0,01835	0,01599	0,01950	0,01032	0,00887	0,01558	0,09194
ADB	0,01894	0,01688	0,00593	0,00691	0,00366	0,01428	0,01157	0,01460	0,01359	0,01612	0,01305	0,01447	0,10016
BURG	0,01457	0,01260	0,01929	0,01885	0,00333	0,02280	0,01037	0,01029	0,01452	0,01290	0,01200	0,01951	0,09708
CIT	0,02719	0,03668	0,00000	0,02264	0,01170	0,01020	0,00957	0,03000	0,02240	0,03288	0,04122	0,02636	0,08409
DENİZ	0,01716	0,00720	0,01371	0,02944	0,00693	0,01553	0,01914	0,01599	0,01556	0,01934	0,01513	0,01496	0,09142
FBBNK	0,01181	0,01035	0,01589	0,00926	0,00693	0,01814	0,01276	0,01745	0,02069	0,01418	0,01200	0,01525	0,09552
HSBA	0,01683	0,01845	0,03315	0,02152	0,00614	0,01427	0,02273	0,02250	0,02017	0,01225	0,02244	0,01786	0,08410
ICBCT	0,01376	0,01665	0,01747	0,01662	0,01261	0,03489	0,00518	0,02343	0,03064	0,01161	0,01409	0,02373	0,08788
INGBN	0,01764	0,01980	0,02664	0,01617	0,00484	0,02133	0,01755	0,01467	0,01530	0,02063	0,02140	0,01757	0,08638
ODEA	0,01845	0,01868	0,01484	0,02242	0,00575	0,01454	0,01914	0,01852	0,01809	0,01547	0,01670	0,01822	0,08851
QNBFB	0,01570	0,01463	0,03135	0,00000	0,01091	0,01877	0,02074	0,01487	0,01556	0,01805	0,01931	0,01900	0,08703
SKBNK	0,01408	0,00585	0,02515	0,01874	0,00601	0,01609	0,01954	0,01566	0,01408	0,01032	0,01409	0,01341	0,09415
TRKSH	0,02055	0,01823	0,01755	0,00245	0,00039	0,01591	0,01396	0,01175	0,01010	0,00967	0,01931	0,02323	0,09975
TBN	0,02379	0,02250	0,00506	0,01561	0,01137	0,01282	0,04786	0,02396	0,02192	0,00000	0,00626	0,00610	0,09127
TEBNK	0,01699	0,01913	0,02236	0,01773	0,00503	0,01749	0,01236	0,01513	0,01359	0,01741	0,01931	0,01796	0,09043
TCZB	0,01748	0,01823	0,00804	0,01784	0,07320	0,00255	0,00638	0,01725	0,01564	0,02321	0,01879	0,02042	0,07061
GARAN	0,02055	0,02003	0,01330	0,02275	0,01026	0,01778	0,01037	0,01493	0,01515	0,02386	0,02087	0,01931	0,08621
HALKB	0,01343	0,01283	0,00562	0,01561	0,01052	0,01617	0,01196	0,01528	0,01478	0,01741	0,01148	0,01608	0,09472
ISCTR	0,01926	0,01440	0,01524	0,00803	0,01072	0,01811	0,00877	0,01652	0,01645	0,01934	0,01618	0,01757	0,09123
VAKBN	0,01392	0,01395	0,00621	0,02019	0,00778	0,01820	0,01675	0,01414	0,01430	0,01870	0,01252	0,01398	0,09342
YKBNK	0,01635	0,01373	0,01841	0,01963	0,00948	0,01768	0,01835	0,01646	0,01653	0,01741	0,01148	0,01318	0,08869
Weights	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333
İdeal	0,02719	0,03668	0,03315	0,02944	0,07320	0,03489	0,04786	0,03000	0,03064	0,03288	0,04122	0,02636	
Basal	0,01181	0,00585	0,00000	0,00000	0,00039	0,00255	0,00518	0,01029	0,01010	0,00000	0,00626	0,00610	

Adım 4. İdeal ve Negatif İdeal Çözümlerin Oluşturulması

İdeal çözüm setinin oluşturulabilmesi için matristeki ağırlıklandırılmış performans değerlendirme faktörlerinin yani sütun değerlerinin en büyük değerleri seçilip ideal çözüm seti oluşturulmuştur. Oluşturulan ideal çözüm değerleri aşağıda paylaşılmıştır.

{0.2719; 0.03668; 0.03315; 0.02944; 0.07320; 0.03489; 0.04786; 0.03000; 0.03064; 0.03288; 0.04122; 0.02636}

Negatif ideal çözüm seti ise, matrisin ağırlıklandırılmış değerlendirme faktörlerinin yani sütun değerlerinin en küçük değerleri seçilerek oluşturulur. Seçilen bu en küçük sütun değerleri aşağıda paylaşılmıştır.

{0.01181;0.0.00585; 0.0000; 0.0000; 0.00039; 0.00039; 0.00518; 0.01029; 0.01010; 0.0000; 0.00626; 0.00610}

Adım 5: Ayırım Ölçülerinin Hesaplanması

TOPSIS yönteminde her bir karar noktasına ilişkin değerlendirme faktör değerinin İdeal ve negatif ideal çözüm setinden sapmalarının bulunabilmesi için Euclidian Uzaklık Yaklaşımından yararlanılmaktadır. Üçüncü adımda bulunan ağırlıklandırılmış normalize karar matrisi verilerinin herbirinin ayrı ayrı bir önceki adımda bulduğumuz S+ (ideal çözüm setinin) ve S – (negatif ideal çözüm seti) değerlerine olan uzaklıkları aşağıdaki formüller ile hesaplanmıştır. Her veriden v* ve v- değerleri çıkarılarak karesi alınmış daha sonra tüm bulunan kriter verileri toplanarak kare kökü alınarak S+ ve S- değerine ulaşılmıştır.

$$S+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^*)^2}$$

$$S- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2}$$

Adım 6: İdeal Çözüme Göreli Yakınlığın Hesaplanması

Her karar noktasının ideal çözüme göreli yakınlığını (C_i^*) hesaplanmak için ideal ve negatif ideal ayırım ölçüleri kullanılmış, negatif ideal ayırım ölçüsünün toplam ayırım ölçüsüne oranlamasıyla da yakınlık değeri hesaplanmıştır. İdeal çözüme göreli yakınlık değeri aşağıdaki formülle hesaplanmıştır.

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*}$$

Yapılan tüm bu işlem adımlarından sonrasında hesaplanan değerler ve sıralaması aşağıda paylaşılmıştır. TOPSIS yöntemine göre ilk sırada, 0.53963 değeriyle kamu sermayeli bir banka olarak faaliyetini sürdüren Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş. yer alırken, son sırayı 0.22557 değeriyle Anadolubank almıştır. Sıralamada Citibank (0.46066) değeriyle ikinci sırayı almış bunu HSBC bankası (0.39541) ve ICBC Turkey Bank (0.38390) takip etmiştir. Yapılan çalışmada sektörün öncü bankalarının geri sıralarda olmasının nedeni belirlenen oranlarda farklı pozisyonlar almasından ve varlık yönetimini çeşitlendirmesinden kaynaklanmaktadır.

Bankaların Performanslarının TOPSIS yöntemine göre sıralaması

Ranking	Alternative	R.U.V
1	TCZB	0.53963
2	CIT	0.46066
3	HSBA	0.39541
4	ICBCT	0.38390
5	TBN	0.37753
6	INGBN	0.36926
7	QNBFB	0.36035
8	AKBNK	0.35992
9	GARAN	0.35906
10	DENİZ	0.33311
11	ODEA	0.33146
12	TEBNK	0.32886
13	YKBNK	0.32057
14	SKBNK	0.30306
15	ISCTR	0.29591
16	BURG	0.29339
17	ALNTF	0.29244
18	VAKBN	0.28834
19	TRKSH	0.26980
20	FBBNK	0.26474
21	HALKB	0.26257
22	ADB	0.22557

3.2.3. WSA Yönteminin İşlem Adımları ve Sonuçları

WSA yöntemi (Weighted Sum Approach), doğrusal liner fayda fonksiyonu temeline dayanmaktadır. Yöntem, normalize edilerek ağırlıklandırılmış kriter değerlerinin toplamından hareketle tüm alternatifler için genel bir fayda değeri hesaplamaktadır. WSA Yöntemi, alternatifleri faydalarına göre sıralamaktadır. Çalışmamızda da bahsettiğimiz gibi yöntem 3 adımdan oluşmaktadır.

Adım 1. Değerlerin Normalize Edilmesi

Bu adımda TOPSIS yönteminde olduğu gibi ilk olarak değerlerin yer aldığı matrisin normalize edilmesi ile başlar. Yine aynı şekilde satırlarda alternatif banka seçenekleri yer alırken değerlendirme kriterleri sütunda yer almıştır.

Normalised criterion matrix R:

	MAX	MAX	MAX	MAX	MAX	MAX	MAX	MAX	MAX	MAX	MAX	MAX
	S1	S2	KR1	KR2	A1	A2	A3	L1	L2	K1	G1	G2
AKBNK	0,57895	0,55474	0,39535	0,67424	0,19120	0,41026	0,10280	0,48148	0,52984	0,70588	0,23881	0,51148
ALNTF	0,11579	0,23358	0,48518	0,61364	0,11670	0,47341	0,30841	0,28956	0,45750	0,31373	0,07463	0,46811
ADB	0,46316	0,35766	0,17875	0,23485	0,04488	0,36277	0,14953	0,21886	0,16998	0,49020	0,19403	0,41327
BURG	0,17895	0,21898	0,58185	0,64015	0,04039	0,62631	0,12150	0,00000	0,21519	0,39216	0,16418	0,66199
CIT	1,00000	1,00000	0,00000	0,76894	0,15530	0,23647	0,10280	1,00000	0,59855	1,00000	1,00000	1,00000
DENİZ	0,34737	0,04380	0,41359	1,00000	0,08977	0,40123	0,32710	0,28956	0,26582	0,58824	0,25373	0,43750
FBBNK	0,00000	0,14599	0,47925	0,31439	0,08977	0,48196	0,17757	0,36364	0,51537	0,43137	0,16418	0,45153
HSBA	0,32632	0,40876	1,00000	0,73106	0,07899	0,36230	0,41121	0,61953	0,49005	0,37255	0,46269	0,58036
ICBCT	0,12632	0,35036	0,52713	0,56439	0,16786	1,00000	0,00000	0,66667	1,00000	0,35294	0,22388	0,86990
INGBN	0,37895	0,45255	0,80347	0,54924	0,06104	0,58072	0,28972	0,22222	0,25316	0,62745	0,43284	0,56633
ODEA	0,43158	0,41606	0,44779	0,76136	0,07361	0,37085	0,32710	0,41751	0,38879	0,47059	0,29851	0,59821
QNBFB	0,25263	0,28467	0,94574	0,00000	0,14452	0,50142	0,36449	0,23232	0,26582	0,54902	0,37313	0,63648
SKBNK	0,14737	0,00000	0,75878	0,63636	0,07720	0,41880	0,33645	0,27273	0,19349	0,31373	0,22388	0,36097
TRKSH	0,56842	0,40146	0,52941	0,08333	0,00000	0,41311	0,20561	0,07407	0,00000	0,29412	0,37313	0,84566
TBN	0,77895	0,54015	0,15276	0,53030	0,15081	0,31766	1,00000	0,69360	0,57505	0,00000	0,00000	0,00000
TEBNK	0,33684	0,43066	0,67442	0,60227	0,06373	0,46201	0,16822	0,24579	0,16998	0,52941	0,37313	0,58546
TCZB	0,36842	0,40146	0,24259	0,60606	1,00000	0,00000	0,02804	0,35354	0,26944	0,70588	0,35821	0,70663
GARAN	0,56842	0,45985	0,40128	0,77273	0,13555	0,47104	0,12150	0,23569	0,24593	0,72549	0,41791	0,65179
HALKB	0,10526	0,22628	0,16963	0,53030	0,13914	0,42118	0,15888	0,25354	0,22785	0,52941	0,14925	0,49235
ISCTR	0,48421	0,27737	0,45964	0,27273	0,14183	0,48101	0,08411	0,31650	0,30922	0,58824	0,28358	0,56633
VAKBN	0,13684	0,26277	0,18741	0,68561	0,10144	0,48386	0,27103	0,19529	0,20434	0,56863	0,17910	0,38903
YKBNK	0,29474	0,25547	0,55540	0,66667	0,12478	0,46771	0,30841	0,31313	0,31284	0,52941	0,14925	0,34949
Weights	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333

Aşağıdaki formül ile hesaplanan matris yukarıda paylaşılmıştır.

$$r_{ij} = \frac{y_{ij}-D_j}{H_j-D_j}$$

i alternatifinin j kriteri için Normalize edilmiş değer (rij); normalize değeri bulunmak istenen alternatif-kriter ikilisinden (yij), kriter için taban değerini ifade eden Dj çıkarılarak ulaşılan sonucun; ideal değerden (Hj), yine kriter için taban değerini ifade eden Dj çıkarılarak ulaşılan sonuca oranlanması ile bulunur. Burada bahsedilen taban değeri, değerlendirilen kriter kapsamında alternatifler içerisindeki en kötü değerdir (sütundaki en küçük değer). İdeal değer ise, alternatifler içerisindeki en iyi değer olarak (sütundaki en büyük değer) tanımlanmaktadır.

Adım 2. Her Alternatifin Faydasının Ölçülmesi

Yöntemin ikinci adımında her bir alternatife ilişkin fayda değeri hesaplanır. Her bir alternatife ilişkin fayda değeri; normalize edilmiş değerlerin, belirlenmiş kriter ağırlıkları ile çarpılması sonucu ile oluşturulur. Hesaplaması aşağıdaki formül ile yapılmış alternatifler için fayda değeri, u olarak ifade edilmiştir. Eşitlikte yer alan v_j ifadesi, eşit olarak alınan kriter ağırlığını göstermektedir. Hesaplanan fayda değerleri(u), matrisin sağ tarafında paylaşılmıştır.

$$u(\alpha_i) = \sum_{k=0}^n v_j r_{ij}$$

	MAX S1	MAX S2	MAX KR1	MAX KR2	MAX A1	MAX A2	MAX A3	MAX L1	MAX L2	MAX K1	MAX G1	MAX G2	u(alternat)
AKBNK	0,57895	0,55474	0,39535	0,67424	0,19120	0,41026	0,10280	0,48148	0,52984	0,70588	0,23881	0,51148	0,44792
ALNTF	0,11579	0,23358	0,48518	0,61364	0,11670	0,47341	0,30841	0,28956	0,45750	0,31373	0,07463	0,46811	0,32919
ADB	0,46316	0,35766	0,17875	0,23485	0,04488	0,36277	0,14953	0,21886	0,16998	0,49020	0,19403	0,41327	0,27316
BURG	0,17895	0,21898	0,58185	0,64015	0,04039	0,62631	0,12150	0,00000	0,21519	0,39216	0,16418	0,66199	0,32014
CIT	1,00000	1,00000	0,00000	0,76894	0,15530	0,23647	0,10280	1,00000	0,59855	1,00000	1,00000	1,00000	0,65517
DENIZ	0,34737	0,04380	0,41359	1,00000	0,08977	0,40123	0,32710	0,28956	0,26582	0,58824	0,25373	0,43750	0,37148
FBBNK	0,00000	0,14599	0,47925	0,31439	0,08977	0,48196	0,17757	0,36364	0,51537	0,43137	0,16418	0,45153	0,30125
HSBA	0,32632	0,40876	1,00000	0,73106	0,07899	0,36230	0,41121	0,61953	0,49005	0,37255	0,46269	0,58036	0,48698
ICBCT	0,12632	0,35036	0,52713	0,56439	0,16786	1,00000	0,00000	0,66667	1,00000	0,35294	0,22388	0,86990	0,48745
INGBN	0,37895	0,45255	0,80347	0,54924	0,06104	0,58072	0,28972	0,22222	0,25316	0,62745	0,43284	0,56633	0,43481
ODEA	0,43158	0,41606	0,44779	0,76136	0,07361	0,37085	0,32710	0,41751	0,38879	0,47059	0,29851	0,59821	0,41683
QNBFB	0,25263	0,28467	0,94574	0,00000	0,14452	0,50142	0,36449	0,23232	0,26582	0,54902	0,37313	0,63648	0,37919
SKBNK	0,14737	0,00000	0,75878	0,63636	0,07720	0,41880	0,33645	0,27273	0,19349	0,31373	0,22388	0,36097	0,31165
TRKSH	0,56842	0,40146	0,52941	0,08333	0,00000	0,41311	0,20561	0,07407	0,00000	0,29412	0,37313	0,84566	0,31569
TBN	0,77895	0,54015	0,15276	0,53030	0,15081	0,31766	1,00000	0,69360	0,57505	0,00000	0,00000	0,00000	0,39494
TEBNK	0,33684	0,43066	0,67442	0,60227	0,06373	0,46201	0,16822	0,24579	0,16998	0,52941	0,37313	0,58546	0,38683
TCZB	0,36842	0,40146	0,24259	0,60606	1,00000	0,00000	0,02804	0,35354	0,26944	0,70588	0,35821	0,70663	0,42002
GARAN	0,56842	0,45985	0,40128	0,77273	0,13555	0,47104	0,12150	0,23569	0,24593	0,72549	0,41791	0,65179	0,43393
HALKB	0,10526	0,22628	0,16963	0,53030	0,13914	0,42118	0,15888	0,25354	0,22785	0,52941	0,14925	0,49235	0,28359
ISCTR	0,48421	0,27737	0,45964	0,27273	0,14183	0,48101	0,08411	0,31650	0,30922	0,58824	0,28358	0,56633	0,35540
VAKBN	0,13684	0,26277	0,18741	0,68561	0,10144	0,48386	0,27103	0,19529	0,20434	0,56863	0,17910	0,38903	0,30545
YKBNK	0,29474	0,25547	0,55540	0,66667	0,12478	0,46771	0,30841	0,31313	0,31284	0,52941	0,14925	0,34949	0,36061
Weights	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333	0,08333

Adım 3. Alternatiflerin Sıralanması

Sıralama işlemi alternatiflerin faydalarına göre yapılır. Bütün alternatifler fayda yüksekliğine göre sıralandıktan sonra en yüksek fayda değerine sahip alternatif, karar verme probleminin en uygun çözümü olarak değerlendirilir. Fayda sıralaması aşağıda paylaşılmış olup, Citibank 0.65517 lik fayda değeriyle birinci; Anadolubank ise 0.27316 değeriyle sonuncu sırada yer almaktadır. TOPSIS yöntemi ile gerçekleştirdiğimiz analizde birinci sırada izlediğimiz T.C Ziraat Bankası ilk sıradaki yerini Citibank'a bırakarak yedinci sıraya gerilemiştir. TOPSIS yönteminde HCSB Bankası'ndan sonra gelen ICBCT Turkey WSA yönteminde yer değiştirmiştir. İki yöntemde de çoğunlukla benzer sıralar görülmüş bir önceki yöntemde olduğu gibi son sırada Anadolubank izlenmiştir.

WSA yöntemine göre alternatif sıralaması

Ranking	Alternative	Utility
1	CIT	0.65517
2	ICBCT	0.48745
3	HSBA	0.48698
4	AKBNK	0.44792
5	INGBN	0.43481
6	GARAN	0.43393
7	TCZB	0.42002
8	ODEA	0.41683
9	TBN	0.39494
10	TEBNK	0.38683
11	QNBFB	0.37919
12	DENİZ	0.37148
13	YKBNK	0.36061
14	ISCTR	0.35540
15	ALNTF	0.32919
16	BURG	0.32014
17	TRKSH	0.31569
18	SKBNK	0.31165
19	VAKBN	0.30545
20	FBBNK	0.30125
21	HALKB	0.28359
22	ADB	0.27316

3.2.4. SAW Yönteminin İşlem Adımları ve Sonuçları

SAW yönteminin dört adımdan oluştuğunu önceki bölümde açıklamıştık. Churchman ve Ackoff tarafından portföy seçiminde uygulanan yöntem yine benzer özelliklere sahip çalışmamızda uygulanmıştır. Kullanılan tüm yöntemlerin ilk adımında olduğu gibi bu yöntem de karar verme matrisinin oluşturulmasıyla başlamıştır. Yöntem karar matrisinin oluşturulmasının ardından normalizasyon işlemi ve ağırlıkları belirlenen kriterlerin normalize edilen değerler ile çarpılmasıyla devam etmektedir. Yöntem şu adımlar ile uygulanmıştır:

Adım 1: Karar matrisi oluşturulması

Yöntem, diğer yöntemlerde olduğu gibi ortak adım olan karar matrisinin oluşturulmasıyla başlar. Oluşturulan bu karar matrisi de aşağıda paylaşılmıştır.

	MAX S1	MAX S2	MIN KR1	MAX KR2	MAX A1	MAX A2	MAX A3	MAX L1	MAX L2	MAX K1	MAX G1	MAX G2
AKBNK	12,8	10,2	-53,3	3,2	21,9	103,0	2,4	29,8	56,5	2,4	2,8	63,7
ALNTF	8,4	5,8	-73,0	1,6	13,6	116,3	4,6	24,1	52,5	0,4	1,7	60,3
ADB	11,7	7,5	-5,8	-8,4	5,6	93,0	2,9	22,0	36,6	1,3	2,5	56,0
BURG	9,0	5,6	-94,2	2,3	5,1	148,5	2,6	15,5	39,1	0,8	2,3	75,5
CIT	16,8	16,3	33,4	5,7	17,9	66,4	2,4	45,2	60,3	3,9	7,9	102,0
DENİZ	10,6	3,2	-57,3	11,8	10,6	101,1	4,8	24,1	41,9	1,8	2,9	57,9
FBBNK	7,3	4,6	-71,7	-6,3	10,6	118,1	3,2	26,3	55,7	1,0	2,3	59,0
HSBA	10,4	8,2	-185,9	4,7	9,4	92,9	5,7	33,9	54,3	0,7	4,3	69,1
ICBCT	8,5	7,4	-82,2	0,3	19,3	227,2	1,3	35,3	82,5	0,6	2,7	91,8
INGBN	10,9	8,8	-142,8	-0,1	7,4	138,9	4,4	22,1	41,2	2,0	4,1	68,0
ODEA	11,4	8,3	-64,8	5,5	8,8	94,7	4,8	27,9	48,7	1,2	3,2	70,5
QNBFB	9,7	6,5	-174,0	-14,6	16,7	122,2	5,2	22,4	41,9	1,6	3,7	73,5
SKBNK	8,7	2,6	-133,0	2,2	9,2	104,8	4,9	23,6	37,9	0,4	2,7	51,9
TRKSH	12,7	8,1	-82,7	-12,4	0,6	103,6	3,5	17,7	27,2	0,3	3,7	89,9
TBN	14,7	10,0	-0,1	-0,6	17,4	83,5	12,0	36,1	59,0	-1,2	1,2	23,6
TEBNK	10,5	8,5	-114,5	1,3	7,7	113,9	3,1	22,8	36,6	1,5	3,7	69,5
TCZB	10,8	8,1	-19,8	1,4	112,0	16,6	1,6	26,0	42,1	2,4	3,6	79,0
GARAN	12,7	8,9	-54,6	5,8	15,7	115,8	2,6	22,5	40,8	2,5	4,0	74,7
HALKB	8,3	5,7	-3,8	-0,6	16,1	105,3	3,0	23,0	39,8	1,5	2,2	62,2
ISCTR	11,9	6,4	-67,4	-7,4	16,4	117,9	2,2	24,9	44,3	1,8	3,1	68,0
VAKBN	8,6	6,2	-7,7	3,5	11,9	118,5	4,2	21,3	38,5	1,7	2,4	54,1
YKBNK	10,1	6,1	-88,4	3,0	14,5	115,1	4,6	24,8	44,5	1,5	2,2	51,0
Váhy	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000

Adım 2: Karar Matrislerinin Normalize Edilmesi

Kriterin türü maksimizasyon ise matrisin her elemanını, o sütundaki en büyük değere oranlamasıyla $maxr_{ij}$ elde edilir. Kriterin türü minimizasyon ise sütundaki en küçük değer her bir kriter değerine oranlamasıyla $minr_{ij}$ elde edilir. Bu oranlama işlemi formülize edilip aşağıda paylaşılmıştır. Seçtiğimiz kriterler arasında bulunan kur riski oranı olan KR1 kriteri minimizasyon içeriğine sahip olduğu için aşağıda belirtilen b formülü kullanılırken; diğer tüm kriterler için a oranı kullanılmıştır.

$$r_{ij} = \begin{cases} \frac{x_{ij}}{\max_{ij}} & i = 1, \dots, m; j = 1, \dots, n \\ \frac{\min_{ij}}{x_{ij}} & i = 1, \dots, m; j = 1, \dots, n \end{cases} \quad (a)$$

$$(b)$$

KR1 kriterine uygulanan (b) formülü; diğer kriterlere uygulanan a formülünden sonra oluşturulan değerler aşağıdaki matriste paylaşılmıştır.

	S1	S2	KR1	KR2	A1	A2	A3	L1	L2	K1	G1	G2
AKBNK	0.761905	0.625767	3.487805	0.271186	0.195536	0.453345	0.2	0.659292	0.684848	0.615385	0.35443	0.62451
ALNTF	0.5	0.355828	2.546575	0.135593	0.121429	0.511884	0.383333	0.533186	0.636364	0.102564	0.21519	0.591176
ADB	0.696429	0.460123	32.05172	-0.71186	0.05	0.409331	0.241667	0.486726	0.443636	0.333333	0.316456	0.54902
BURG	0.535714	0.343558	1.973461	0.194915	0.045536	0.653609	0.216667	0.34292	0.473939	0.205128	0.291139	0.740196
CIT	1	1	-5.56587	0.483051	0.159821	0.292254	0.2	1	0.730909	1	1	1
DENİZ	0.630952	0.196319	3.244328	1	0.094643	0.444982	0.4	0.533186	0.507879	0.461538	0.367089	0.567647
FBBNK	0.434524	0.282209	2.592748	-0.5339	0.094643	0.519806	0.266667	0.581858	0.675152	0.25641	0.291139	0.578431
HSBA	0.619048	0.503067	1	0.398305	0.083929	0.408891	0.475	0.75	0.658182	0.179487	0.544304	0.677451
ICBCT	0.505952	0.453988	2.261557	0.025424	0.172321	1	0.108333	0.780973	1	0.153846	0.341772	0.9
INGBN	0.64881	0.539877	1.301821	-0.00847	0.066071	0.611356	0.366667	0.488938	0.499394	0.512821	0.518987	0.666667
ODEA	0.678571	0.509202	2.868827	0.466102	0.078571	0.416813	0.4	0.617257	0.590303	0.307692	0.405063	0.691176
QNBFB	0.577381	0.398773	1.068391	-1.23729	0.149107	0.537852	0.433333	0.495575	0.507879	0.410256	0.468354	0.720588
SKBNK	0.517857	0.159509	1.397744	0.186441	0.082143	0.461268	0.408333	0.522124	0.459394	0.102564	0.341772	0.508824
TRKSH	0.755952	0.496933	2.247884	-1.05085	0.005357	0.455986	0.291667	0.391593	0.329697	0.076923	0.468354	0.881373
TBN	0.875	0.613497	1859	-0.05085	0.155357	0.367518	1	0.798673	0.715152	-0.30769	0.151899	0.231373
TEBNK	0.625	0.521472	1.623581	0.110169	0.06875	0.50132	0.258333	0.504425	0.443636	0.384615	0.468354	0.681373
TCZB	0.642857	0.496933	9.388889	0.118644	1	0.073063	0.133333	0.575221	0.510303	0.615385	0.455696	0.77451
GARAN	0.755952	0.546012	3.404762	0.491525	0.140179	0.509683	0.216667	0.497788	0.494545	0.641026	0.506329	0.732353
HALKB	0.494048	0.349693	48.92105	-0.05085	0.14375	0.463468	0.25	0.509513	0.482424	0.384615	0.278481	0.609804
ISCTR	0.708333	0.392638	2.75816	-0.62712	0.146429	0.518926	0.183333	0.550885	0.53697	0.461538	0.392405	0.666667
VAKBN	0.511905	0.380368	24.14286	0.29661	0.10625	0.521567	0.35	0.471239	0.466667	0.435897	0.303797	0.530392
YKBNK	0.60119	0.374233	2.102941	0.254237	0.129464	0.506602	0.383333	0.548673	0.539394	0.384615	0.278481	0.5

Oluşturulan matriste hesaplanan tüm kriter değerleri pozitif olması gerektiği için negatif değerler pozitif değerlere dönüştürülmelidir.⁵⁵ Dönüştürme işlemi sütunların kontrolü ile başlar. Bir sütunda negatif değer varsa o sütundaki en küçük negatif değer alınır. Alınan en küçük negatif değer sıfıra eşitlenir; bu eşitleme işleminde en küçük negatif değeri sıfıra eşitlemek için eklenen değer tüm sütun değerlerine eklenir. Bu şekilde hesaplanan matris aşağıda paylaşılmıştır.

⁵⁵ Nuri Ömürbek, Meltem Karaatlı ve H. Gonca Cömert, "AHP-SAW ve AHP-ELECTRE Yöntemleri ile Yapı Denetim Firmalarının Değerlendirmesi", Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 14, Sayı 27, 2016, s.180.

	S1	S2	KR1	KR2	A1	A2	A3	L1	L2	K1	G1	G2
AKBNK	0,761905	0,625767	9,053673	1,508475	0,195536	0,453345	0,2	0,659292	0,684848	0,923077	0,35443	0,62451
ALNTF	0,5	0,355828	8,112444	1,372881	0,121429	0,511884	0,383333	0,533186	0,636364	0,410256	0,21519	0,591176
ADB	0,696429	0,460123	37,61759	0,525424	0,05	0,409331	0,241667	0,486726	0,443636	0,641026	0,316456	0,54902
BURG	0,535714	0,343558	7,539329	1,432203	0,045536	0,653609	0,216667	0,34292	0,473939	0,512821	0,291139	0,740196
CIT	1	1	0	1,720339	0,159821	0,292254	0,2	1	0,730909	1,307692	1	1
DENIZ	0,630952	0,196319	8,810196	2,237288	0,094643	0,444982	0,4	0,533186	0,507879	0,769231	0,367089	0,567647
FBBNK	0,434524	0,282209	8,158616	0,70339	0,094643	0,519806	0,266667	0,581858	0,675152	0,564103	0,291139	0,578431
HSBA	0,619048	0,503067	6,565868	1,635593	0,083929	0,408891	0,475	0,75	0,658182	0,487179	0,544304	0,677451
ICBCT	0,505952	0,453988	7,827425	1,262712	0,172321	1	0,108333	0,780973	1	0,461538	0,341772	0,9
INGBN	0,64881	0,539877	6,867689	1,228814	0,066071	0,611356	0,366667	0,488938	0,499394	0,820513	0,518987	0,666667
ODEA	0,678571	0,509202	8,434695	1,70339	0,078571	0,416813	0,4	0,617257	0,590303	0,615385	0,405063	0,691176
QNBFB	0,577381	0,398773	6,634259	0	0,149107	0,537852	0,433333	0,495575	0,507879	0,717949	0,468354	0,720588
SKBNK	0,517857	0,159509	6,963613	1,423729	0,082143	0,461268	0,408333	0,522124	0,459394	0,410256	0,341772	0,508824
TRKSH	0,755952	0,496933	7,813752	0,186441	0,005357	0,455986	0,291667	0,391593	0,329697	0,384615	0,468354	0,881373
TBN	0,875	0,613497	1864,566	1,186441	0,155357	0,367518	1	0,798673	0,715152	0	0,151899	0,231373
TEBNK	0,625	0,521472	7,189449	1,347458	0,06875	0,50132	0,258333	0,504425	0,443636	0,692308	0,468354	0,681373
TCZB	0,642857	0,496933	14,95476	1,355932	1	0,073063	0,133333	0,575221	0,510303	0,923077	0,455696	0,77451
GARAN	0,755952	0,546012	8,97063	1,728814	0,140179	0,509683	0,216667	0,497788	0,494545	0,948718	0,506329	0,732353
HALKB	0,494048	0,349693	54,48692	1,186441	0,14375	0,463468	0,25	0,509513	0,482424	0,692308	0,278481	0,609804
ISCTR	0,708333	0,392638	8,324029	0,610169	0,146429	0,518926	0,183333	0,550885	0,53697	0,769231	0,392405	0,666667
VAKBN	0,511905	0,380368	29,70873	1,533898	0,10625	0,521567	0,35	0,471239	0,466667	0,74359	0,303797	0,530392
YKBNK	0,60119	0,374233	7,668809	1,491525	0,129464	0,506602	0,383333	0,548673	0,539394	0,692308	0,278481	0,5

Adım 3: Ağırlık Değerlerinin Belirlenmesi

SAW Yöntemi adımları içerisinde yer alan ve diğer yöntemler ile aynı adım olan ağırlık değerinin belirlenmesi adımı yine kriterler eşit belirlenmiştir. Banka performans ölçümünde her kriterin ağırlığı aynı kabul edilmiştir. 12 kriterin ağırlık değeri eşit olarak paylaşılmış 0,0833 olarak belirlenmiştir.

Ağırlık değerleri $\sum_{j=1}^n w_j = 1$ olacak şekilde belirlenir.

Adım 4: Alternatiflerin Tercih Değerlerinin Belirlenmesi

Yöntemin son adımında ise normalize edilen ve pozitif değerlere dönüştürülen değerler, ağırlıklar ile çarpılmıştır. Her satır –sütun birleşim değeri belirlenen ağırlık(0.0833) ile çarpılmıştır.

$$v_i = \sum_{j=1}^n w_j \cdot r_{ij}$$

	S1	S2	KR1	KR2	A1	A2	A3	L1	L2	K1	G1	G2
AKBNK	0,06349	0,05215	0,75447	0,12571	0,01629	0,03778	0,01667	0,05494	0,05707	0,07692	0,02954	0,05204
ALNTF	0,04167	0,02965	0,67604	0,11441	0,01012	0,04266	0,03194	0,04443	0,05303	0,03419	0,01793	0,04926
ADB	0,05804	0,03834	3,13480	0,04379	0,00417	0,03411	0,02014	0,04056	0,03697	0,05342	0,02637	0,04575
BURG	0,04464	0,02863	0,62828	0,11935	0,00379	0,05447	0,01806	0,02858	0,03949	0,04274	0,02426	0,06168
CIT	0,08333	0,08333	0,00000	0,14336	0,01332	0,02435	0,01667	0,08333	0,06091	0,10897	0,08333	0,08333
DENIZ	0,05258	0,01636	0,73418	0,18644	0,00789	0,03708	0,03333	0,04443	0,04232	0,06410	0,03059	0,04730
FBBNK	0,03621	0,02352	0,67988	0,05862	0,00789	0,04332	0,02222	0,04849	0,05626	0,04701	0,02426	0,04820
HSBA	0,05159	0,04192	0,54716	0,13630	0,00699	0,03407	0,03958	0,06250	0,05485	0,04060	0,04536	0,05645
İCBCT	0,04216	0,03783	0,65229	0,10523	0,01436	0,08333	0,00903	0,06508	0,08333	0,03846	0,02848	0,07500
INGBN	0,05407	0,04499	0,57231	0,10240	0,00551	0,05095	0,03056	0,04074	0,04162	0,06838	0,04325	0,05556
ODEA	0,05655	0,04243	0,70289	0,14195	0,00655	0,03473	0,03333	0,05144	0,04919	0,05128	0,03376	0,05760
QNBFB	0,04812	0,03323	0,55285	0,00000	0,01243	0,04482	0,03611	0,04130	0,04232	0,05983	0,03903	0,06005
SKBNK	0,04315	0,01329	0,58030	0,11864	0,00685	0,03844	0,03403	0,04351	0,03828	0,03419	0,02848	0,04240
TRKSH	0,06300	0,04141	0,65115	0,01554	0,00045	0,03800	0,02431	0,03263	0,02747	0,03205	0,03903	0,07345
TBN	0,07292	0,05112	155,38049	0,09887	0,01295	0,03063	0,08333	0,06656	0,05960	0,00000	0,01266	0,01928
TEBNK	0,05208	0,04346	0,59912	0,11229	0,00573	0,04178	0,02153	0,04204	0,03697	0,05769	0,03903	0,05678
TCZB	0,05357	0,04141	1,24623	0,11299	0,08333	0,00609	0,01111	0,04794	0,04253	0,07692	0,03797	0,06454
GARAN	0,06300	0,04550	0,74755	0,14407	0,01168	0,04247	0,01806	0,04148	0,04121	0,07906	0,04219	0,06103
HALKB	0,04117	0,02914	4,54058	0,09887	0,01198	0,03862	0,02083	0,04246	0,04020	0,05769	0,02321	0,05082
İSCTR	0,05903	0,03272	0,69367	0,05085	0,01220	0,04324	0,01528	0,04591	0,04475	0,06410	0,03270	0,05556
VAKBN	0,04266	0,03170	2,47573	0,12782	0,00885	0,04346	0,02917	0,03927	0,03889	0,06197	0,02532	0,04420
YKBNK	0,05010	0,03119	0,63907	0,12429	0,01079	0,04222	0,03194	0,04572	0,04495	0,05769	0,02321	0,04167

Satır toplamları alınan değerler sol tarafa yeni bir sütuna eklenmiş ve sonra bu değer büyüklüklerine göre sıralanmıştır.

	S1	S2	KR1	KR2	A1	A2	A3	L1	L2	K1	G1	G2	TOPLAM
AKBNK	0,06349	0,05215	0,75447	0,12571	0,01629	0,03778	0,01667	0,05494	0,05707	0,07692	0,02954	0,05204	1,33707
ALNTF	0,04167	0,02965	0,67604	0,11441	0,01012	0,04266	0,03194	0,04443	0,05303	0,03419	0,01793	0,04926	1,14533
ADB	0,05804	0,03834	3,13480	0,04379	0,00417	0,03411	0,02014	0,04056	0,03697	0,05342	0,02637	0,04575	3,53645
BURG	0,04464	0,02863	0,62828	0,11935	0,00379	0,05447	0,01806	0,02858	0,03949	0,04274	0,02426	0,06168	1,09397
CIT	0,08333	0,08333	0,00000	0,14336	0,01332	0,02435	0,01667	0,08333	0,06091	0,10897	0,08333	0,08333	0,78425
DENIZ	0,05258	0,01636	0,73418	0,18644	0,00789	0,03708	0,03333	0,04443	0,04232	0,06410	0,03059	0,04730	1,29662
FBBNK	0,03621	0,02352	0,67988	0,05862	0,00789	0,04332	0,02222	0,04849	0,05626	0,04701	0,02426	0,04820	1,09588
HSBA	0,05159	0,04192	0,54716	0,13630	0,00699	0,03407	0,03958	0,06250	0,05485	0,04060	0,04536	0,05645	1,11738
ICBCT	0,04216	0,03783	0,65229	0,10523	0,01436	0,08333	0,00903	0,06508	0,08333	0,03846	0,02848	0,07500	1,23458
INGBN	0,05407	0,04499	0,57231	0,10240	0,00551	0,05095	0,03056	0,04074	0,04162	0,06838	0,04325	0,05556	1,11032
ODEA	0,05655	0,04243	0,70289	0,14195	0,00655	0,03473	0,03333	0,05144	0,04919	0,05128	0,03376	0,05760	1,26170
QNBFB	0,04812	0,03323	0,55285	0,00000	0,01243	0,04482	0,03611	0,04130	0,04232	0,05983	0,03903	0,06005	0,97009
SKBNK	0,04315	0,01329	0,58030	0,11864	0,00685	0,03844	0,03403	0,04351	0,03828	0,03419	0,02848	0,04240	1,02157
TRKSH	0,06300	0,04141	0,65115	0,01554	0,00045	0,03800	0,02431	0,03263	0,02747	0,03205	0,03903	0,07345	1,03848
TBN	0,07292	0,05112	155,38049	0,09887	0,01295	0,03063	0,08333	0,06656	0,05960	0,00000	0,01266	0,01928	155,88840
TEBNK	0,05208	0,04346	0,59912	0,11229	0,00573	0,04178	0,02153	0,04204	0,03697	0,05769	0,03903	0,05678	1,10849
TCZB	0,05357	0,04141	1,24623	0,11299	0,08333	0,00609	0,01111	0,04794	0,04253	0,07692	0,03797	0,06454	1,82464
GARAN	0,06300	0,04550	0,74755	0,14407	0,01168	0,04247	0,01806	0,04148	0,04121	0,07906	0,04219	0,06103	1,33731
HALKB	0,04117	0,02914	4,54058	0,09887	0,01198	0,03862	0,02083	0,04246	0,04020	0,05769	0,02321	0,05082	4,99557
ISCTR	0,05903	0,03272	0,69367	0,05085	0,01220	0,04324	0,01528	0,04591	0,04475	0,06410	0,03270	0,05556	1,15000
VAKBN	0,04266	0,03170	2,47573	0,12782	0,00885	0,04346	0,02917	0,03927	0,03889	0,06197	0,02532	0,04420	2,96903
YKBNK	0,05010	0,03119	0,63907	0,12429	0,01079	0,04222	0,03194	0,04572	0,04495	0,05769	0,02321	0,04167	1,14283

	S1	S2	KR1	KR2	A1	A2	A3	L1	L2	K1	G1	G2	TOPLAM	SIRALAMA
AKBNK	0,06349	0,05215	0,75447	0,12571	0,01629	0,03778	0,01667	0,05494	0,05707	0,07692	0,02954	0,05204	1,33707	7
ALNTF	0,04167	0,02965	0,67604	0,11441	0,01012	0,04266	0,03194	0,04443	0,05303	0,03419	0,01793	0,04926	1,14533	12
ADB	0,05804	0,03834	3,13480	0,04379	0,00417	0,03411	0,02014	0,04056	0,03697	0,05342	0,02637	0,04575	3,53645	3
BURG	0,04464	0,02863	0,62828	0,11935	0,00379	0,05447	0,01806	0,02858	0,03949	0,04274	0,02426	0,06168	1,09397	18
CIT	0,08333	0,08333	0,00000	0,14336	0,01332	0,02435	0,01667	0,08333	0,06091	0,10897	0,08333	0,08333	0,78425	22
DENIZ	0,05258	0,01636	0,73418	0,18644	0,00789	0,03708	0,03333	0,04443	0,04232	0,06410	0,03059	0,04730	1,29662	8
FBBNK	0,03621	0,02352	0,67988	0,05862	0,00789	0,04332	0,02222	0,04849	0,05626	0,04701	0,02426	0,04820	1,09588	17
GARAN	0,06300	0,04550	0,74755	0,14407	0,01168	0,04247	0,01806	0,04148	0,04121	0,07906	0,04219	0,06103	1,33731	6
HALKB	0,04117	0,02914	4,54058	0,09887	0,01198	0,03862	0,02083	0,04246	0,04020	0,05769	0,02321	0,05082	4,99557	2
HSBA	0,05159	0,04192	0,54716	0,13630	0,00699	0,03407	0,03958	0,06250	0,05485	0,04060	0,04536	0,05645	1,11738	14
ICBCT	0,04216	0,03783	0,65229	0,10523	0,01436	0,08333	0,00903	0,06508	0,08333	0,03846	0,02848	0,07500	1,23458	10
INGBN	0,05407	0,04499	0,57231	0,10240	0,00551	0,05095	0,03056	0,04074	0,04162	0,06838	0,04325	0,05556	1,11032	15
ISCTR	0,05903	0,03272	0,69367	0,05085	0,01220	0,04324	0,01528	0,04591	0,04475	0,06410	0,03270	0,05556	1,15000	11
ODEA	0,05655	0,04243	0,70289	0,14195	0,00655	0,03473	0,03333	0,05144	0,04919	0,05128	0,03376	0,05760	1,26170	9
QNBFB	0,04812	0,03323	0,55285	0,00000	0,01243	0,04482	0,03611	0,04130	0,04232	0,05983	0,03903	0,06005	0,97009	21
SKBNK	0,04315	0,01329	0,58030	0,11864	0,00685	0,03844	0,03403	0,04351	0,03828	0,03419	0,02848	0,04240	1,02157	20
TBN	0,07292	0,05112	155,38049	0,09887	0,01295	0,03063	0,08333	0,06656	0,05960	0,00000	0,01266	0,01928	155,88840	1
TEBNK	0,05208	0,04346	0,59912	0,11229	0,00573	0,04178	0,02153	0,04204	0,03697	0,05769	0,03903	0,05678	1,10849	16
TCZB	0,05357	0,04141	1,24623	0,11299	0,08333	0,00609	0,01111	0,04794	0,04253	0,07692	0,03797	0,06454	1,82464	5
GARAN	0,06300	0,04550	0,74755	0,14407	0,01168	0,04247	0,01806	0,04148	0,04121	0,07906	0,04219	0,06103	1,33731	19
HALKB	0,04117	0,02914	4,54058	0,09887	0,01198	0,03862	0,02083	0,04246	0,04020	0,05769	0,02321	0,05082	4,99557	4
ISCTR	0,05903	0,03272	0,69367	0,05085	0,01220	0,04324	0,01528	0,04591	0,04475	0,06410	0,03270	0,05556	1,15000	11
ODEA	0,05655	0,04243	0,70289	0,14195	0,00655	0,03473	0,03333	0,05144	0,04919	0,05128	0,03376	0,05760	1,26170	9
QNBFB	0,04812	0,03323	0,55285	0,00000	0,01243	0,04482	0,03611	0,04130	0,04232	0,05983	0,03903	0,06005	0,97009	21
SKBNK	0,04315	0,01329	0,58030	0,11864	0,00685	0,03844	0,03403	0,04351	0,03828	0,03419	0,02848	0,04240	1,02157	20
TBN	0,07292	0,05112	155,38049	0,09887	0,01295	0,03063	0,08333	0,06656	0,05960	0,00000	0,01266	0,01928	155,88840	1
TEBNK	0,05208	0,04346	0,59912	0,11229	0,00573	0,04178	0,02153	0,04204	0,03697	0,05769	0,03903	0,05678	1,10849	16
TCZB	0,05357	0,04141	1,24623	0,11299	0,08333	0,00609	0,01111	0,04794	0,04253	0,07692	0,03797	0,06454	1,82464	5
GARAN	0,06300	0,04550	0,74755	0,14407	0,01168	0,04247	0,01806	0,04148	0,04121	0,07906	0,04219	0,06103	1,33731	19
HALKB	0,04117	0,02914	4,54058	0,09887	0,01198	0,03862	0,02083	0,04246	0,04020	0,05769	0,02321	0,05082	4,99557	2
ISCTR	0,05903	0,03272	0,69367	0,05085	0,01220	0,04324	0,01528	0,04591	0,04475	0,06410	0,03270	0,05556	1,15000	11
ODEA	0,05655	0,04243	0,70289	0,14195	0,00655	0,03473	0,03333	0,05144	0,04919	0,05128	0,03376	0,05760	1,26170	9
QNBFB	0,04812	0,03323	0,55285	0,00000	0,01243	0,04482	0,03611	0,04130	0,04232	0,05983	0,03903	0,06005	0,97009	21
SKBNK	0,04315	0,01329	0,58030	0,11864	0,00685	0,03844	0,03403	0,04351	0,03828	0,03419	0,02848	0,04240	1,02157	20
TBN	0,07292	0,05112	155,38049	0,09887	0,01295	0,03063	0,08333	0,06656	0,05960	0,00000	0,01266	0,01928	155,88840	1
TEBNK	0,05208	0,04346	0,59912	0,11229	0,00573	0,04178	0,02153	0,04204	0,03697	0,05769	0,03903	0,05678	1,10849	16
TCZB	0,05357	0,04141	1,24623	0,11299	0,08333	0,00609	0,01111	0,04794	0,04253	0,07692	0,03797	0,06454	1,82464	5
GARAN	0,06300	0,04550	0,74755	0,14407	0,01168	0,04247	0,01806	0,04148	0,04121	0,07906	0,04219	0,06103	1,33731	19
HALKB	0,04117	0,02914	4,54058	0,09887	0,01198	0,03862	0,02083	0,04246	0,04020	0,05769	0,02321	0,05082	4,99557	2
ISCTR	0,05903	0,03272	0,69367	0,05085	0,01220	0,04324	0,01528	0,04591	0,04475	0,06410	0,03270	0,05556	1,15000	11
ODEA	0,05655	0,04243	0,70289	0,14195	0,00655	0,03473	0,03333	0,05144	0,04919	0,05128	0,03376	0,05760	1,26170	9
QNBFB	0,04812	0,03323	0,55285	0,00000	0,01243	0,04482	0,03611	0,04130	0,04232					

SAW yöntemine göre ise TEB Bankası ilk sırada yer alırken, son sırayı Citibank almıştır. TEB bankasının ilk sırayı almasının nedeni KR1 kriterine (b) formülü uygulanmış olmasıdır. Halkbank ise diğer yöntemlerde olduğundan farklı bir sıçrama yaşayarak ikinci sıraya yerleşmiştir. Bu yöntemde son sırayı diğer yöntemlerde ilk sıralarda olan Citibank almıştır. WSA yönteminde yedinci sırada olan Ziraat bankası bu yöntemde beşinci sıraya yükselmiştir. Bu yaklaşımdaki farklılıklar işlem adımından sonra satır toplamı değerlerinden kaynaklanmaktadır. Üç yöntemde de sıralamalar genellikle yakın izlenmiştir.

SIRALAMA	ALTERNATİF	DEĞER
1	TBN	155,8884
2	HALKB	4,995571
3	ADB	3,536452
4	VAKBN	2,969033
5	TCZB	1,82464
6	GARAN	1,337306
7	AKBNK	1,337071
8	DENİZ	1,296618
9	ODEA	1,261702
10	ICBCT	1,234585
11	ISCTR	1,150001
12	ALNTF	1,145331
13	YKBNK	1,142834
14	HSBA	1,117376
15	INGBN	1,110315
16	TEBNK	1,10849
17	FBBNK	1,095878
18	BURG	1,093969
19	TRKSH	1,038477
20	SKBNK	1,021568
21	QNBFB	0,970088
22	CIT	0,784251

3.3. Veri Seti

Analiz kapsamında gerekli tüm veriler hazırlanırken araştırmanın doğruluğu ve etkinliği amaçlanmıştır. Türkiye bankacılık sisteminde 47 banka bulunmaktadır. Bu banklardan 34 mevduat bankası iken 13' yatırım ve kalkınma bankasıdır. Çalışmamızın amacı doğrultusunda mevduat bankaları çalışma kapsamına dahil edilmiş, yatırım ve kalkınma

bankaları analizimizin dışında tutulmuştur. Bunun nedeni yatırım ve kalkınma bankalarının yapısı ve amaçlarının farklı olmasındandır. Çalışmamızın amaç ve kapsamı çerçevesinde analizde yer alan Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Türkiye Bankalar Birliği resmi verilerinden alınmıştır. Yine bu kurumların kendi analizlerinde kullanılanmış olduğu ve belirlediği performans ölçümünde kullanılacak oranlardan yararlanılmıştır. Bu oranlar ölçümlerde ve değerlendirmelerde standart olarak kabul görmüş oranlardır. Bu oranlar; sermaye yeterlilik oranları(S1-S2), kur riski oranları(KR1-KR2), aktif kalite oranları(A1-A2-A3), likidite yeterlilik oranları(L1-L2), karlılık oranları(K1) ve gelir-gider oranlarıdır(G1-G2). Analizde finansal kriterler dışında kalan; şube sayısı, bankacılık sektöründe istihdam edilenlerin sayısı, cinsiyeti, yaşı vb. gibi finansal olmayan kriterler de olmasına analize dahil edilmemiştir. Bu çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren 34 mevduat bankasından 22’si analize dâhil edilmiştir. Analize dahil edilen bankalar; Akbank T.A.Ş., Alternatifbank A.Ş., Anadolubank A.Ş., Burgan Bank A.Ş., Citibank A.Ş., Denizbank A.Ş., Fibabanka A.Ş., HSBC Bank A.Ş., ICBC Turkey Bank A.Ş., ING Bank A.Ş., Odea Bank A.Ş., QNB Finansbank A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Turkish Bank A.Ş., Turkland Bank A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş., Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. bankalarıdır. Analiz kapsamında; “Adabank A.Ş., Birleşik Fon Bankası A.Ş., Arap Türk Bankası, Bank Mellat, Deutsche Bank A.Ş., Habib Bank Limited, Intesa Sanpaolo S.P.A, JP Morgan Chase Bank National Association, MUFG Bank Turkey A.Ş., Rabobank A.Ş ve Societe Generale S.A” bankalarının sektördeki etkisinin azlığı nedeniyle analiz dışında bırakılmıştır. Bank of China Turkey A.Ş. ise Aralık 2017’de faaliyete başladığı için veri eksikliğinden dolayı analize konu olmamıştır.

Çalışmamızda kullanılan tüm bankacılık verileri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Türkiye Bankalar Birliği veri ambarından sağlanmıştır. Bu alanda yapılan tüm çalışmalar incelendiğinde verilerin bu kullandığımız kaynaklardan alındığı görülmektedir. Analizimizde yıl olarak 2017 yılı alınmış ve bu veriler analize tabi tutulmuştur. Çalışmamızda banka kısaltmaları Borsa İstanbul A.Ş.(BİST) ile Kamu Aydınlatma Platformu(KAP) internet sitelerinden alınmış aşağıda paylaşılmıştır.

BANKALAR	KISALTMALAR
Akbank T.A.Ş.	AKBNK
Alternatifbank A.Ş.	ALTBNK
Anadolubank A.Ş.	ADB
Burgan Bank A.Ş.	BURGBNK
Citibank A.Ş.	CİTİBNK
Denizbank A.Ş.	DENZBNK
Fibabanka A.Ş.	FİBANK
HSBC Bank A.Ş.	HSBCBNK
ICBC Turkey Bank A.Ş.	ICBCBNK
ING Bank A.Ş.	INGBNK
Odea Bank A.Ş.	ODEABNK
QNB Finansbank A.Ş.	QNBFBNK
Şekerbank T.A.Ş.	SKRBANK
Turkish Bank A.Ş.	TRKSHBNK
Turkland Bank A.Ş.	TRKLNBNK
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	TEBNK
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	ZRATBNK
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	GRNTBNK
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	HLKBNK
Türkiye İş Bankası A.Ş.	İSBANK
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	VKFBNK
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	YPKRDBNK

3.4. Uygulama Sonuçları

TOPSIS yönteminin temeli ideal çözüm yaklaşımına dayanmaktadır. Bu yöntem ile yaptığımız hesaplamalar sonucunda TC. Ziraat Bankası en yüksek değeri (0.53963) alarak ilk sıraya yerleşmiştir. Ziraat bankasını takip eden Citibank (0.46066) değeriyle ikinci sırayı, HSBC bankası (0.39541) üçüncü ve ICBC Turkey Bank (0.38390) dördüncü sırayı alırken Anadolubank son sırayı almıştır. Ziraat Bankası değerleri incelendiğinde performans değerlendirme oranlarının birbirine yakınlığı ve yüksek aktif kalite oranı analiz sonucunda bu bankanın ilk sıraya yerleşmesini sağlamıştır.

WSA yöntemiyle yapılan analiz sonucunda ise birinci sırayı Ziraat bankasından alan ikinci sıradaki Citibank olmuştur. HCSB Bankası her iki yöntemde de üçüncü sırayı almış, TOPSIS yönteminde kendisinden sonra ICBC Turkey gelirken WSA yönteminde

kendisinden hemen önce gelmiştir. Her iki yöntemde Anadolubank son sırayı almıştır. İki yöntem sıralamasının da oldukça benzer olduğu gözükmektedir. TOPSIS ve WSA yöntemlerinde aynı sırayı alan bankalar; HSBC, Yapı ve Kredi Bankası, Burgan Bank, Fibabank, Halkbank ve Anadolubank olmuştur.

SAW yönteminde ise minimum olan KR1 kriterindeki uygulanan (b) formülü ile TEB bankasının değeri yükselmiş ve birinci sırayı almıştır. Halkbank ise diğer yöntemlerde olduğundan farklı bir sıçrama yaşayarak ikinci sıraya yerleşmiştir. Bu yöntemde son sırayı diğer yöntemlerde ilk sıralarda olan Citibank almıştır. Bunun nedeni yine SAW yönteminin ikinci adımını oluşturan oranlama formülüdür. SAW yöntemi TOPSIS ve WSA yöntemi kadar olmasada benzer sıralama içermektedir.

Üç yöntem ile yapılan analiz sonuçları benzer elde edilmiş, yöntem adımlarında minimizasyona ait kriterler sapmaya yol açarken, Burganbank, Denizbank, Fibabank, Garanti Bankası, İşbankası, Odeabank üç yöntemde de yakın sıraları almıştır. Bu bankaların yöntem sıralamalarında yakın sıraları almasının nedeni risklerini dengeli belirlemesi yönetimde temkinli davranıp dengeli pozisyon almasındandır. Çalışmada kullandığımız üç yöntemin sonuç sıralaması aşağıda paylaşılmıştır.

	TOPSIS	WSA	SAW
AKBNK	8	4	7
ALNTF	17	15	12
ADB	22	22	3
BURG	16	16	18
CIT	2	1	22
DENIZ	10	12	8
FBBNK	20	20	17
GARAN	9	6	6
HALKB	21	21	2
HSBA	3	3	14
ICBCT	4	2	10
INGBN	6	5	15
ISCTR	15	14	11
ODEA	11	8	9
QNBFB	7	11	21
SKBNK	14	18	20
TBN	5	9	1
TCZB	1	7	5
TEBNK	12	10	16
TRKSH	19	17	19
VAKBN	18	19	4
YKBNK	13	13	13

SONUÇ

Tarihte Babil ve Sümerlilere kadar uzanan bankacılık serüveni, tüm dünyaya yayılmış ve gelişmiştir. İlk rahiplerin aracılık ettiği faaliyetler sonrasında bankerler tarafından yürütülmüş sonrasında ise yerini bugünkü bankalara bırakmıştır. 1453 yılında gerçekleşen İstanbul'un fethinin neden olduğu coğrafi keşifler ticaret yollarının değişmesine yol açmış bankacılığın coğrafyamızda gelişmesini geciktirmiştir. Bankacılığın topraklarımızda gecikmesinin diğer bir önemli nedeni inançlarının faizi yasaklamış olmasındandır. Cumhuriyet ile beraber hızla gelişen ekonomi, bankacılık sistemini de güçlendirmiş bugün geldiğimiz noktada sağlam sermaye yapısına sahip bankaların doğmasını sağlamıştır. Uluslararası ticaretin gelişmesi bankacılığın sınırları aşmasını sağlamış banka sayıları artmış ve bankalar arasında rekabetin gelişmesine neden olmuştur.

Rekabetin artması ise karar alıcıların etkin karar almanın önemi arttırmıştır. İktisatın en temel kanunu olan kıt kaynaklar ve sınırsız ihtiyaçlar prensibi doğrultusunda maliyetin minimuma faydanın ise maksimuma ulaşması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Amacın tek olması ve çok olması çözüm yöntemlerinin de bu duruma göre geliştirilmesini sağlamıştır. Karşılaşılan problemler neticesinde alternatifler arasında en iyi olanın seçimi ve problemin çözümü için geliştirilen yöntemler çok kriterli karar verme yöntemleri olarak geliştirilmiştir. Günümüzde karşılaştığımız problemlerin daha çok alternatife ve kritere dayanması bu yöntemlerin daha fazla geliştirilmesini sağlamıştır. Çalışmamızda birden fazla alternatif ve kriterin bulunması nedeniyle çok kriterli karar verme yöntemleri kullanılmıştır.

Türk bankacılık sektöründe bugün 34 mevduat bankası, 13 kalkınma ve yatırım bankası ve 5 adet katılım bankası faaliyet göstermektedir. Çalışmamızda mevduat bankaları ele alınmış ve bu 34 bankadan sektöre etkisi en yüksek 22 banka incelenmiştir. Analize dahil edilen bu bankalar aşağıda paylaşılmıştır. Analiz gerçekleştirilirken ulusal kamu kurumları tarafından kabul gören ve kendi analizlerinde de kullandığı oranlar kullanılmıştır. Kullanılan oranlar; sermaye yeterlilik oranları, kur riski oranları, aktif kalite oranları, likidite yeterlilik oranları, karlılık oranları ve gelir-gider oranlarıdır. Bu oranlar Bankacılık Düzenleme ve Denetleme ile Türkiye Bankalar Birliği tarafından yapılan çalışmalarda da kullanılmaktadır.

Bu yaklaşımdan dolayı benzer konularda yapılan çalışmalarda bu oranların kullanıldığı sıklıkla görülmektedir.

Analizde kullanılan yöntemler ise uluslararası literatürde kendisine sıklıkla başvurulmuş yöntemler olmuştur. TOPSIS yönteminin Yoon ve Hwang tarafından 1981 yılındaki çalışmalarında ideal olan çözüm için gerekli yakınlık hesaplamasında kullanılan bu yöntem literatüre kazandırılmış ve sıklıkla çok amaçlı karar alma problemlerinde bu yöntemle başvurulmasını sağlamıştır. Churchman ve Ackoff tarafından 1954 yılında yaptıkları portföy seçim soruları çalışması ile literatüre kazandırılmış olan SAW yöntemi çok amaçlı karar alma problemlerinde sıklıkla kullanılan yöntem olmuş kendisine çalışmamızda da başvurulmuştur. WSA yönteminde ise tüm alternatifler için genel bir fayda değeri hesaplanmıştır.

	BANKALAR
1	Akbank T.A.Ş.
2	Alternatifbank A.Ş.
3	Anadolubank A.Ş.
4	Burgan Bank A.Ş.
5	Citibank A.Ş.
6	Denizbank A.Ş.
7	Fibabanka A.Ş.
8	HSBC Bank A.Ş.
9	ICBC Turkey Bank A.Ş.
10	ING Bank A.Ş.
11	Odea Bank A.Ş.
12	QNB Finansbank A.Ş.
13	Şekerbank T.A.Ş.
14	Turkish Bank A.Ş.
15	Turkland Bank A.Ş.
16	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
17	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.
18	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
19	Türkiye Halk Bankası A.Ş.
20	Türkiye İş Bankası A.Ş.
21	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
22	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

Bu bankalar; sermaye yeterliği, kur riski, aktif kalitesi, likidite, karlılık ve gelir-gider kriterlerinden seçilen 12 adet performans değerlendirme oranı ile analiz edilmiştir. Bu

analizde çok kriterli karar verme yöntemlerinden TOPSİS, WSA ve SAW yöntemleri ile gerçekleştirilen analiz sonucu aşağıda paylaşılmıştır.

Yöntemlere göre yöntemlere göre alternatif sıra değerleri aşağıdaki gibidir.

	TOPSIS	WSA	SAW
AKBNK	8	4	7
ALNTF	17	15	12
ADB	22	22	3
BURG	16	16	18
CIT	2	1	22
DENİZ	10	12	8
FBBNK	20	20	17
GARAN	9	6	6
HALKB	21	21	2
HSBA	3	3	14
ICBCT	4	2	10
INGBN	6	5	15
ISCTR	15	14	11
ODEA	11	8	9
QNBFB	7	11	21
SKBNK	14	18	20
TBN	5	9	1
TCZB	1	7	5
TEBNK	12	10	16
TRKSH	19	17	19
VAKBN	18	19	4
YKBNK	13	13	13

Türkiye Bankalar Birliği (TBB) internet sitesinin istatistiki raporlarından yararlanılarak yapılan analizde TOPSIS ve WSA yöntemine bakıldığında; Citibank ilk sıralarda yerini alırken, son sırayı Anadolubank almıştır. Yine bu iki yöntemde sıralamalar birbirine çok yakın çıkmıştır. SAW yönteminde ise bazı bankalar farklı sıralamalara yerleşmiş bunun nedeni olarak SAW yönteminin ikinci adım uygulanmasından kaynaklanmıştır. Bu adımda hesaplanan, maksimizasyon ve minimizasyon işlemi için farklı formüllerin kullanılması hesaplamalarda bazı sapmalara yol açmıştır. Analiz geneline bakıldığında üç

yönteminde sonuçlarında orta sıraların daha benzer olduğu görülmüştür. Bunun nedeni bu bankaların risk, kur ve sermaye yapılarındaki benzerliklerdir.

Bu alanda yapılacak olan çalışmalarda TOPSIS, WSA ve SAW yönteminin kullanılmasının uygunluğu analiz sonrasında çıkan sonuçlarda görülmektedir. Bu yöntemler, literatürde de çok amaçlı karar alma yöntemleri arasında en çok kullanılan yöntemler olmuştur.

KAYNAKÇA

Akın, F. (2016). Finansal Krizlerin Türk Ekonomisine Etkileri ve Bu Krizlere Karşı Alınan Ekonomik Politikalar. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 27-35.

Aldemir, A. (2018). Türkiye'deki Mevduat Bankalarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi İle Analiz. İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü Finans Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s.28.

Altıntaş, F. (2016). 2008 Dünya Ekonomik Krizinin G20 Ülkeleri Ekonomik Performanslarına Etkisinin Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleriyle Değerlendirilmesi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s.33.

Ansiklopedi.biz.(2018). www.ansiklopedi.biz/tarih/istanbul-emniyet-sandigi adresinden alınmıştır.(02 Aralık 2018)

Bayraktar, K. (2002). Osmanlı Bankasının Kuruluşu, Faaliyetleri Ve Osmanlı Devleti'nin Moratoryumdaki Yeri, Doktora Tezi, İstanbul, s. 99.

Başar M & Coşkun M, Bankacılık Uygulamaları, TC. Anadolu Üniversitesi yayını No:1711, Eskişehir, 2006, s.21

Bozoklu, D. (2003). Atatürk Döneminde Bankacılık Sistemi ve Gelişimine Genel Bir Bakış. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, s. 270-302.

Çakır, S. & Perçin, S. (2013). Çok Kriterli Karar Verme Teknikleriyle Lojistik Firmalarında Performans Ölçümü. Ege Akademik Bakış, 452.

Dinçer, S. E. (2011). Multi-criteria Analysis of Economic Activity for European Union Member States and Candidate Countries: TOPSİS and WSA Applications. European Journal of Social Sciences, 566.

Eleren, A. & Karagül, M. (2008). 1986-2006 Türkiye Ekonomisinin Performans Değerlendirmesi. Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 1-14.

Ersöz, F. & Kabak, M. (2010). Savunma Sanayi Uygulamalarında Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinin Literatür Araştırması Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Dergisi. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Dergisi, 110.

Essars, P. d. History of Banking. oll.libertyfund web sitesi: www.oll.libertyfund.org adresinden alınmıştır.(25 Şubat 2018).

Göktolga, Z. G. & Gökalp, B. (2012). İş Seçimini Etkileyen Kriterlerin ve Alternatiflerin AHP Metodu İle Belirlenmesi. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 73.

Gündoğdu, F. (1998). Türkiye’de Bankacılık ve 1980 Sonrası Dönemin Değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi, Erzurum, s. 54.

History of Banking. (2018).
www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ac1927 (Eylül 2018).

International Money Fund.(2018) www.imf.org/en/About. (08 Mart 2018).

İlbank, İlbank Resmi İnternet Sayfası:
www.ilbank.gov.tr/index.php?Sayfa=iceriksayfa&icId=3.(12 Aralık 2018)

Kardaş, A. (2016). Cumhuriyet Döneminde Bir Bankacılık Serüveni. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 132.

Makine Mühendisleri Odası,
www1.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/487315b1286f907_ek.pdf?dergi=101. (11 Aralık 2018)

Nadaban, S., Dzitac, S., & Dzitac, I. (2016). Fuzzy TOPSIS: A General View. Procedia Computer Science, 825.

Okyar, O. (1975). Türkiye İktisat Tarihi Semineri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Özden, Ü. H. (2009). Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Performansları ÇKKV Yöntemleri İle Analizi. Ankara: Detay Yayıncılık.

Özkan, M. (2011). Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi Ve Krizler Sonrası Rekabet Yapısı. s. 22.

Park, J. H., Park, Y., Kwun, Y. C., & Tan, X. (2011). Extension Of The TOPSIS Method For Decision Making Problems Under Interval-Valued Intuitionistic Fuzzy Environment. Applied Mathematical Modelling, 2544.

Geyik O., Tosun M., Ünlüsoy S., Hamurcu M., Eren T, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Kitap Basımevi Seçiminde AHP ve TOPSIS Yöntemlerinin Kullanımı, Cilt 3, Sayı 6, Aralık 2016.

Resmi Gazete, RG: 20.12.2009/ 27438. www.resmigazete.gov.tr (1 Mayıs 2018).

Sabır, H. (2002). Atatürk’ün Ekonomi Anlayışı. Sayıştay Dergisi.

Sevinç, V. (2015). Türk Bankacılık Sistemi’nin Avrupa Birliği Bankacılık Sistemi’ne Entegrasyon Süreci Ve Karşılaştırmalı Analizi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez, s. 4.

Sözcü Gazetesi, www.sozcu.com.tr/2017/ekonomi/turkiye-is-bankasi-93-yasinda-1989790/ (11 Aralık 2018)

TBB. (2010). Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı Firma Davranışları ve Rekabet Analizi, Yayın No: 280, İstanbul 2012. TBB Yayınları.

The Evolution of Banking. Kenyanwallstreet web sitesi: www.kenyanwallstreet.com (2 Şubat 2018).

Türkiye Bankalar Birliği, www.tbb.org.tr (06 Mart 2018).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası,
www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Tarihce
(10 Aralık 2018).

Türkiye Halk Bankası, www.halkbank.com.tr/5733-ureten_turkiyenin_bankasi# (10
Aralık 2018).

Türkiye İş Bankası, Türkiye İş Bankası web sitesi:
www.isbank.com.tr/TR/hakkimizda/bizi-taniyin/tarihimiz/o-gunlerden-bugunlere/Sayfalar/o-
gunlerden-bugunlere.aspx adresinden alınmıştır. (08 Aralık 2018)

Türkiye Katılım Bankaları Birliği. (2019). Türkiye Katılım Bankaları Birliği web
sayfası: www.tkbb.org.tr/banka-genel-bilgileri#1703 (03 Ocak 2019)

Urfalıoğlu, F., & Genç, T. (2013). Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri İle
Türkiye'nin Ekonomik Performansının Avrupa Birliği Üye Ülkeleri İle Karşılaştırılması.
Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi, 329-360.

www.mevzuat.gov.tr, RG: 14.02.2011/ 27846 (08 Aralık 2018).

Yatırım ve Kalkınma Bankacılığı, acikders: www.acikders.org.tr (05 Mart 2018)

Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu Ve Türk Bankacılık Sistemi. Niğde
Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 107-108.

Yıldırım, B. F., & Önder, E. (2018). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri. Bursa:
Dora Yayınları.

Ziraat Bankası, www.ziraatbank.com.tr/tr/bankamiz/hakkimizda/bankamiz-
tarihces.(08 Aralık 2018)